

Mijn toekomst begint...

*Een praktijkonderzoek binnen de jeugdbescherming naar de zelfredzaamheid
van ondertoezichtgestelde jongeren in de afrondingsfase van de OTS*

Pauline van Gorp in samenwerking met

Colofon

Titel

Mijn toekomst begint...

Auteur

Pauline van Gurp
0833046

Achtergrond

Afstudeeronderzoek voor de Hogeschool Rotterdam,
Instituut Sociale Opleiding, Pedagogiek.
Uitstroomprofiel Jeugdzorgwerker

Opdrachtgever

SGJ Christelijke Jeugdzorg (jeugdbescherming)

Afstudeerbegeleider

Drs. M.M. Schouten
Drs. H.J.J.M. Kroonsberg

Tweede beoordelaar

Drs. J.C. Veldkamp

Begeleiding vanuit opdrachtgever

Mevr. J. van de Wal

Datum

6 juni 2014

Geheimhoudingsclausule

*Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden
verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand,
of openbaar worden gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, zonder
voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur.*

*Deze uitgave is gepubliceerd door Pauline van Gurp en is exclusief
voorbehouden aan de examinerator van de Hogeschool Rotterdam.*

>> Inhoudsopgave

Voorwoord	8
Samenvatting	9
Summary	10
1. INLEIDING	11
1.1 Algemene inleiding	11
1.2 Kennismaking met de instelling	11
1.3 Context van de afdeling	11
1.4 Doelgroep en methode	12
1.5 Vraag opdrachtgever	12
1.6 Probleemanalyse	13
1.7 Leeswijzer	15
2. THEORETISCH KADER	16
2.1 Inleiding	16
2.2 Zelfredzaamheid binnen het gedwongen kader	16
2.3 Motivatie van ondertoezichtgestelde jongeren	18
2.4 Tussentijdse conclusie	19
2.5 De Zelfredzaamheid-Matrix	19
3. METHODOLOGIE	21
3.1 Inleiding	21
3.2 Doelstelling	21
3.3 Onderzoeksdesign	21
3.4 Onderzoeksdomein	21
3.5 Kwaliteitskader	24
4. ONDERZOEKSRESULTATEN	26
4.1 Inleiding	26
4.2 Zelfredzaamheid als begrip	26
4.3 Zelfredzaamheid binnen de OTS	26
4.4 Uitkomsten Zelfredzaamheid-Matrix	27
4.5 Toekomst na de OTS	31
4.6 Optimalisatie van de organisatie.	31
5. CONCLUSIES	33
5.1 Inleiding	33
5.2 Belang definiëring zelfredzaamheid	33
5.3 Mogelijkheden zelfredzaamheid binnen de OTS	34
5.4 Uitkomsten Zelfredzaamheid-Matrix	34
5.5 Help, mijn toekomst begint?	36
5.6 Optimalisatie van de organisatie	36

6. AANBEVELINGEN	38
6.1 Inleiding	38
6.2 Kennis: Betekenis geven aan zelfredzaamheid	38
6.3 Houding: Motivatie en interactie als kenmerk	38
6.4 Vaardigheden: Zelfredzaamheid binnen de OTS	39
6.5 SGJ als organisatie	40
6.6 Beroepsproduct	40
7. DISCUSSIE	41
7.1 Inleiding	41
7.2 Kwaliteitskader	41
7.3 Terugblik methodiek en onderzoek	42
7.4 Procesevaluatie	42
7.5 Aanbevelingen voor werkveld en nader onderzoek	42
Dankwoord	44
Literatuur	46
Bijlagen	50
1. Checklist ontwikkelingstaken	51
2. Zelfredzaamheid-Matrix	52
3. Ontwikkelingstaken	54
4. Transactioneel model	55
5. Datatechniek jongeren	56
6. Datatechniek gezinsvoogden	57
7. Datatechniek externe gezinsvoogden	58
8. Voorbeeld coderen & analyseren	59
9. Voorbeeld interview	63

>> Voorwoord

Krimpen aan den IJssel, 13 mei 2014

Voor alle gezinsvoogden werkzaam bij SGJ,

Na enkele maanden onderzoek doen, ligt het uiteindelijke eindresultaat voor jullie. Afgelopen maanden ben ik met veel plezier binnen de jeugdbescherming bezig geweest met het onderzoeken van de zelfredzaamheid van de jongeren die bij SGJ onder toezicht gesteld staan en die bijna gingen afronden.

Er zijn gesprekken gevoerd binnen de verschillende regio's van SGJ en met diverse lagen binnen de organisatie; van secretaresses tot regiomanager.

Ik realiseer me dat het voor jullie als collega's een hectische tijd is binnen de organisatie. Recentelijk is de fusie van SGJ en het Leger des Heils aangekondigd.

Er zal een tijd van verandering aankomen en dit kost energie.

Met het schrijven van dit verslag hoop ik dat jullie energie erbij krijgen, omdat het hartstikke leuk is om de ervaringen van de jongeren te lezen. Dit geeft motivatie om dit bijzondere en verantwoordelijke werk te doen.

Bijzonder was dat ik door middel van gesprekken met de jongeren en gezinsvoogden zelf dicht bij hun ervaringen kwam en mee mocht kijken in hun leven. Leuk om te vermelden is dat de gemiddelde interviews met de jongeren 25 minuten duurden, terwijl toch wel veel collega's dachten dat de jongeren niet eens wilden meewerken.

Via dit verslag kunnen jullie meelesen met deze jongeren en jullie collega's. Ik hoop dat het maakt dat jullie je verbonden blijven voelen met deze toch wel speciale doelgroep en motivatie om met hen te werken!

Pauline van Gurp

>> Samenvatting

Bij het bereiken van het achttiende levensjaar, stopt jeugdzorg binnen het gedwongen kader in Nederland. Er wordt dan van een jongere verwacht dat zij op eigen benen kunnen staan en zichzelf staande houden in de maatschappij (SGJ, n.d.). Al heeft een jongere te maken gehad met een gedwongen maatregel, een ondertoezichtstelling, dan stopt deze bij het bereiken van de volwassenheid (Steketee e.a., 2009). SGJ Christelijke Jeugdzorg (SGJ) is een organisatie (SGJ, n.d.), die deze gedwongen hulpverlening geeft.

Nederland is steeds meer een participatie maatschappij geworden, waardoor er wordt verwacht van burgers dat zij zichzelf kunnen redden in plaats van de zorg wordt aangeleverd vanuit de overheid. Daarnaast heeft ook de komende transitie van de jeugdzorg ermee te maken, dat er nadruk komt op de zelfredzaamheid van burgers, zoals het versterken van de eigen kracht (NJI, n.d.; Sohier, 2013).

Gezien deze ontwikkelingen is het voor de organisatie belangrijk dat zij met de ondertoezichtgestelde jongeren aan hun zelfredzaamheid werken. Ook moeten zij kijken hoe deze jongeren verder gaan na hun achttiende levensjaar zonder gezinsvoogd, want dan verwacht de maatschappij dat zij het ook zelf kunnen (Sohier, 2013). Naar aanleiding hiervan is de volgende onderzoeksvraag geformuleerd:

"In hoeverre zijn jongeren van SGJ, in de afrondingsfase van de OTS, zelfredzaam om zonder gezinsvoogd verder te gaan?"

Om antwoord te geven op deze vraag is er, door middel van praktijkgericht onderzoek, gesproken met de jongeren en gezinsvoogden van de organisatie. Deze gesprekken zijn gevoerd aan de hand van een gevalideerd instrument: de Zelfredzaamheid-Matrix (ZRM). Dit instrument meet de zelfredzaamheid van burgers en is dus ingezet bij dit onderzoek (ZRM, n.d.). Er was nog relatief weinig onderzoek gedaan naar dit onderwerp en daarom is er gekozen om open interviews te houden, waarin ook ruimte was voor de beleving van jongeren en gezinsvoogden (Migchelbrink, 2010).

Daarnaast is er ook onderzoek gedaan bij externe organisaties. Tot slot is er ook voorafgaand aan het onderzoek literatuurstudie gedaan om de vraag van de opdrachtgever te verkennen vanuit de theorie.

Uit het onderzoek komt naar voren dat dat over het algemeen de jongeren in elk geval het minimale bezitten op het gebied van zelfredzaamheid. De jongeren kunnen in principe verder gaan zonder gezinsvoogd, namelijk alle jongeren en gezinsvoogden geven aan dat de jongeren het zullen gaan redden na afsluiting van de maatregel. Echter zijn er domeinen waar de jongeren aanzienlijk lager op scoren, zoals: de geestelijke gezondheid, het sociaal netwerk, de maatschappelijke participatie en de huiselijke relaties.

Daarnaast wijst dit onderzoek uit dat gezinsvoogden het lastig vinden om het begrip zelfredzaamheid te definiëren en blijkt er organisatorisch niet helder te zijn of een gezinsvoogd hieraan moet werken. Hierdoor vullen gezinsvoogden zelfredzaamheid in met veelal praktische zaken, zoals financiën, huisvesting, et cetera. Terwijl juist ook de sociaal-emotionele zelfredzaamheid, zoals het verantwoorden van het maken van keuzes en het nadenken over je toekomstperspectief, belangrijk is (Nabuurs, 2007).

Tot slot blijkt dat het voor gezinsvoogden belangrijk is dat er gewerkt wordt met deze doelgroep vanuit een houding van acceptatie van weerstand. De ontwikkeling van deze jongeren maakt dat zij ambivalent kunnen staan ten opzichte van de hulpverlening (Kohnstamm, 2009). Als gezinsvoogd kan je hierop inspelen door in je houding dit verzet te accepteren en vanuit daar te werken aan de motivatie van jongeren (Menger, 2008; Miller en Rollnick; 2002).

Naar aanleiding van de resultaten en conclusies zijn er een aantal aanbevelingen gedaan voor de organisatie en de gezinsvoogden van SGJ. Deze gaan over het belang van de definiëring van het begrip zelfredzaamheid binnen de organisatie, de houding van gezinsvoogden met betrekking tot de ambivalente houding van jongeren en de vaardigheid om met thema's vanuit de ZRM aan de slag te gaan. Tot slot zijn er een aantal punten ter optimalisatie van de organisatie genoemd.

>> Summary

At the age of eighteen, compulsory youth care in the Netherlands terminates given the fact that at that age youngsters are expected to be able to stand on their own two feet in society (SGJ, n.d.). Even if a young person has been involved in sanctions under surveillance, this stops when adulthood is being reached (Steketee et.al, 2009). SGJ (Christian Youth Care) is an organisation that provides this compulsory care.

The Netherlands have increasingly become a society in which citizens opt for self-care rather than help from the government. Moreover, the expected transition of youth care stems from the required increased self-reliance of citizens (NJI, n.d., Sohier, 2013).

Given these developments it is essential for an organisation to work on the self-reliance of youngsters that have been placed under custody. Similarly, they have to monitor how these youngster fare after their eighteenth birthday without social worker since society expects them to be independent (Sohier, 2013).

As a result, the following research question has been formulated:

“In how far are SGJ youngsters, in their final OTS stage, sufficiently self-reliant to proceed without social worker?”

In order to answer this question, interviews have been held with the youngsters by means of practice-oriented research and social workers of the organisation. These talks have been held on the basis of a validated instrument: the so-called Self-Reliance-Matrix. This instrument measures the self-reliance of citizens and as such has been applied in this project. Relatively little research had been carried out in this field and therefor open interviews have been opted for, in which ample room was created for the experience of youngsters and workers alike (Migchelbrink, 2010).

Apart from that research was carried out with external organisations. Finally, prior to the research project, literature studies were done in order to explore the client's request from a theoretical point of view.

From the project it emerged that in general youngsters at least possess a minimum amount of self-reliance. In principle, youngsters are capable of proceeding without a social worker. All youngsters interviewed indicate they will be able to manage without after the transition will take effect.

However, there are areas for which their scores are significantly lower: mental health, their social network, social participation and the domestic relations.

Apart from these aspects the social workers indicate they find it difficult to define the notion of self-reliance. It also emerged that it was unclear whether a social worker should work on this. As a result, social workers fill in self-reliance with practical matters such as finances, housing etc. Whereas issues like social-emotional self-reliance, making responsible choices and thinking about one's future are essential too (Nabuurs, 2007).

Finally it appears that for social workers it is important to work with the notion that a certain amount of resistance should be accepted. The development of these youngsters causes them to be ambivalent towards support routes (Kohnstamm, 2009). As social worker you can adapt to this by implicitly accepting this possible resistance and from there start working on the youngsters' motivation (Menger, 2008; Miller and Rollnick, 2002).

Following the results and conclusions of this project some recommendations for the organisation and the social workers were suggested and offered. These mainly concern the importance of the definition of self-reliance. The attitude of social workers with respect to the ambivalence youngsters show and the ability to get started with SRM themes. Finally, a number of issues to optimise the organisation were mentioned.

>> 1. Inleiding

1.1 Algemene inleiding

Al jaren bestaan in Nederland de kinderbeschermingsmaatregelen. SGJ Christelijke Jeugdzorg (SGJ) is een landelijk werkende instelling die uitvoering geeft aan deze maatregelen (SGJ, n.d.). Echter als een jongere achttien jaar is, stopt jeugdzorg binnen het gedwongen kader en eindigt de kinderbeschermingsmaatregel.

Er wordt dan van een jongere verwacht dat hij zelfstandig kan functioneren en zichzelf staande kan houden in de maatschappij. Dit blijkt in de praktijk echter niet altijd haalbaar en dus lopen gezinsvoogden binnen SGJ met vragen rondom dit thema (Steketee e.a., 2009). Daarom heeft de opdrachtgever uit de eerder genoemde instelling gevraagd om hier nader onderzoek naar te doen.

In het eerste deel van dit onderzoeksverslag wordt beschreven wat de huidige situatie rondom het vraagstuk is. Dit is gedaan aan de hand van een beschrijving van de instelling. Daarnaast is de context van de opdracht geanalyseerd door de beschermingsmaatregel kort uit te leggen. Tot slot is er een overstap gemaakt naar het praktijkprobleem en dit onderzoek.

In dit eerste hoofdstuk is de achtergrond van het onderzoek verhelderd en is tevens beschreven wat de verdere opbouw van dit onderzoeksplan is.

1.2 Kennismaking met de instelling

SGJ Christelijke Jeugdzorg is een landelijk werkende instelling voor jeugdzorg.

Rond 1930 is de Christelijke Gereformeerde Vereniging voor Jeugdwelzijn begonnen met dit werk. Zij hebben een weeshuis in Soest opgericht. Later is dit uitgebreid met een jeugdhuis. Hierin konden jongeren (tijdelijk) verblijven die niet meer thuis konden wonen. In 1952 is de Gereformeerde Kinderbescherming opgericht. Die kreeg de naam: 'De Driehoek'.

In 1993 zijn de Christelijke Gereformeerde Vereniging voor Jeugdwelzijn en De Driehoek onder één naam en als één organisatie verdergegaan: Stichting Gereformeerd Jeugdwelzijn.

In 1993 heeft de Gereformeerde Bond in de Protestantse Kerk in Nederland zich bij deze organisatie gevoegd. De naam is toen ook veranderd: SGJ Christelijke Jeugdzorg. Andere gangbare namen zijn Stichting Gereformeerde Jeugdbescherming en Stichting SGJ Zorg (SGJ, n.d.).

In het onderzoeksplan zal de naam SGJ worden gebruikt als het gaat om deze organisatie.

SGJ wordt gesubsidieerd door de overheid, maar dit is niet voldoende om alle kosten te dekken. SGJ ontvangt ook financiële middelen uit de achterban, vooral van kerken. Hierdoor kan er toch christelijke hulpverlening worden geboden (SGJ, n.d.).

De opvoedingshulpverlening is de gemeenschappelijke deler binnen alle werksoorten in de organisatie. Er wordt opvoedingsondersteuning binnen de gezinnen aangeboden, maar ook pleegzorg, jeugdbescherming, diverse leefgroepen en gezinshuizen. SGJ biedt deze hulpverlening vanuit een christelijke visie en kan zo een meerwaarde zijn voor de cliënten (SGJ, n.d.). SGJ is vertegenwoordigd in drie kantoren in heel Nederland; waardoor er een verspreidingsgebied is (SGJ, n.d.).

1.3 Context afdeling jeugdbescherming

Zoals beschreven werkt SGJ vanuit het gedwongen en het vrijwillige kader. De opdracht voor dit onderzoek is uitgevoerd binnen de afdeling jeugdbescherming. Op deze afdeling werken gezinsvoogden, die bezig zijn met het uitvoeren van een ondertoezichtstelling (OTS) in opdracht van de kinderrechter. Het gaat om gedwongen hulpverlening.

De maatregel wordt als volgt gedefinieerd:

'Indien een minderjarige zodanig opgroeit, dat zijn zedelijke of geestelijke belangen of zijn gezondheid ernstig worden bedreigd, en andere middelen ter afwending van deze bedreiging hebben gefaald of, naar is te voorzien, zullen falen, kan de kinderrechter hem onder toezicht stellen van een stichting als bedoeld in artikel 1, onder f, van de Wet op de jeugdzorg' (Artikel 1:254 lid 1 BW1) (Delta, 2008)

Zoals op te maken uit de bovenstaande omschrijving, gaat het hier om een maatregel genomen in het belang van het kind (0-18 jaar). De ouders houden het gezag over het kind, maar delen dit met de gezinsvoogd. De taak van een gezinsvoogd is dan ook om samen met ouders een veilige situatie te creëren voor het kind (Hout & Spinder, 2001).

1.4 Doelgroep en methode

Zoals hierboven beschreven wordt de kinderbeschermingsmaatregel uitgevoerd bij kinderen tot achttien jaar. Voor dit onderzoek is gevraagd om nader onderzoek te doen naar jongeren die hun OTS gaan afsluiten binnen enkele maanden.

Binnen SGJ is niet een specifieke methode om met deze doelgroep te werken, maar wordt de Delta-methodiek gebruikt. Deze werkwijze geeft een methodische ondersteuning voor gezinsvoogden om uitvoering te geven aan de OTS (Delta, 2008).

Uit onderzoek (Delta, 2008) blijkt dat de effectiviteit van de OTS in 2007 en 2008 laag was, maar vooral ook dat er te algemene doelen voor de jongeren werden geformuleerd. Door het gebruik van de methode wordt er een relatie gelegd tussen de bedreigde ontwikkeling van de jongeren en de gewenste ontwikkelingsuitkomsten (de doelen). Hierdoor is die relatie gelegd tussen de problematiek en de te bereiken doelen.

Het bovenstaande geldt voor de ondertoezichtgestelde jongeren van alle leeftijden binnen de organisatie. Zoals eerder gezegd werd voor dit onderzoek specifiek de doelgroep benaderd die bijna uit de jeugdzorg gaat.

Binnen SGJ zijn een aantal lijsten ontwikkeld aan de hand van de Delta-methode (zie bijlage 1) om doelen te stellen voor deze doelgroep gericht op het einde van de OTS en het vergroten van de zelfstandigheid. Door het invullen van deze lijsten wordt inzichtelijk in hoeverre de competenties van de jongeren ontwikkeld zijn en waar nog leerpunten liggen waaraan gewerkt kan worden binnen de OTS.

Dat deze doelgroep bijzondere aandacht vraagt is niet alleen opgevallen bij SGJ. Zo is er recentelijk een applicatie (app) voor de smartphone uitgekomen voor jongeren die uitstromen uit de jeugdzorg en het zelf moeten gaan doen. In deze app zijn checklisten opgenomen, die jongeren helpen om het overzicht te bewaren. Het gaat dan over praktische zaken, zoals: wonen, financiën, gezondheid, verzekeringen, et cetera (Kwikstart, n.d.; NJI, 2014).

Dat er aandacht is voor dit thema blijkt uit bovenstaande ontwikkeling. Dat is ook terug te zien in recent uitgevoerde onderzoeken. Zo is JSO (2013) bezig geweest met het in kaart brengen van de nazorg van achttienjarigen die uitstromen uit de jeugdzorg. Hieruit blijkt dat jongeren een kloof ervaren tussen de hulp vóór achttien en na achttien. De aanbevelingen zijn dan ook dat het wenselijk is dat hulpverlening vóór het bereiken van het achttiende levensjaar kijkt naar de toekomst en eventuele nodige hulp.

Ook Weekens en Sohier (2007) bevestigen dit in hun onderzoek. Er zijn jongeren in de jeugdzorg die het goed doen op het gebied van zelfredzaamheid en die zichzelf goed kunnen redden in de maatschappij zonder hulp. Maar juist de kwetsbaarheid en problematiek van deze doelgroep maakt dat het voor hen belangrijk is dat er verder wordt gekeken dan alleen de hulpverlening tot achttien jaar, maar ook naar de verdere levensloop.

Het thema zelfredzaamheid en het uitstromen in de jeugdzorg is actueel en valt terug te zien in onderzoeken van de laatste jaren. Die geven aan dat deze doelgroep, die bijna uitstroomt uit de jeugdzorg, hoe dan ook bijzondere aandacht vraagt. Daaruit komt dan ook de vraag van de opdrachtgever voort.

1.5 Vraag opdrachtgever

De opdrachtgever heeft gevraagd of er een onderzoek kan komen naar de mate van zelfredzaamheid van ondertoezichtgestelde jongeren binnen de afrondingsfase van de OTS.

De aanleiding hiervan was een gesprek tussen verschillende gezinsvoogden tijdens een teamuitje. Het gesprek ging over de afsluiting van de OTS van jongeren, die achttien worden. Gekscherend werd gezegd of er niet eens een draaiboek kon worden gemaakt met daarin wat te doen met deze jongeren. Na doorvragen blijkt dat

gezinsvoogden het lastig vinden om de jongeren los te laten, omdat ze eigenlijk niet goed weten of ze nu goed terecht komen. En wat moet je als gezinsvoogd doen als de jongere het niet zouden redden? Deze vragen zijn gebaseerd op een 'onderbuik gevoel' van de gezinsvoogden, namelijk dat de jongeren niet zichzelf zouden kunnen staande houden in de maatschappij.

Het lijkt een spanningsveld te zijn, voor gezinsvoogden, om met jongeren aan zelfredzaamheid te werken vanuit een gedwongen kader. Op dit moment wijzen onderzoeken uit dat de doelgroep het niet altijd even gemakkelijk redt in de maatschappij (JSO, 2013; Weekers & Sohler, 2007).

De organisatie wil meer inzicht verkrijgen over het thema zelfredzaamheid, zodat men hierdoor ook meer te weten komt over de beleving van de jongeren rondom dit thema. Hier is dit onderzoek op gericht.

1.6 Probleemanalyse

In bovenstaand stuk is geformuleerd welke vragen er spelen bij de opdrachtgever. In dit stuk zal de vraag nader worden onderzocht en bekeken worden vanuit theoretisch perspectief. Allereerst zal er nader onderzoek worden gedaan naar de kindbeschermingsmaatregelen en ook de rol van de aankomende transitie van de jeugdzorg hierin. Vanuit deze analyse zal er worden overgegaan tot de beschrijving van het onderzoek zelf.

Internationaal perspectief kindbeschermingsmaatregelen

Het is relevant om te kijken naar hoe de kindbeschermingsmaatregelen internationaal zijn vormgegeven. Daarnaast vormt het Verdrag inzake Rechten van het Kind (IVRK) een belangrijke grondslag voor de kindbeschermingsmaatregelen.

Dit is belangrijk omdat die internationale verdragen het handelen hier in Nederland bepalen.

Het IVRK is in 1989 aangenomen door de Verenigde Naties. Het is ondertekend door 193 landen. Door Nederland is het verdrag in 2005 ondertekend.

In het verdrag zijn verschillende rechten van het kind opgenomen;

- Algemene rechten, zoals gelijke rechten van kinderen.
- Zorgrechten, zoals het recht op onderwijs.
- Beschermingsrechten, zoals het recht op bescherming tegen kindermishandeling.
- Participatierechten, zoals het recht op het uitspreken van een eigen mening.
- Rechten voor kinderen die speciale zorg nodig hebben, zoals vluchtelingkinderen.
- (NJI, n.d.)

Relevant voor dit onderzoek zijn de beschermingsrechten, omdat hieruit de kindbeschermingsmaatregel wordt vormgegeven en zodoende van invloed is op het beleid rondom de kindbeschermingsmaatregel (Hermanns, 2008).

Een kind heeft recht op bescherming. Cardol (2012) is van mening dat het IVRK op verschillende manieren te interpreteren is. Dit zou komen doordat er algemene pedagogische termen worden gebruikt, zoals 'het belang van het kind'.

Dat belang wordt ingevuld, volgens Cardol (2012), door een culturele bril. Een land als Pakistan heeft andere belangen voorop staan dan Amerika, bijvoorbeeld voor de minimum leeftijd met betrekking tot het wapenbezit. Doordat deze begrippen multi-interpreteerbaar zijn, is het belangrijk dat een jeugdprofessional het IVRK ziet als een leidraad en niet als een middel voor kant-en-klare oplossingen. Juist omdat er algemene pedagogische termen terugkomen in het beleid van Nederland is het voor de jeugdprofessional belangrijk om te weten hoe het IVRK tot ondersteuning kan zijn in het dagelijks werk (Cardol, 2012).

Wettelijke veranderingen

Met het ondertekenen van het verdrag van de rechten van het kind in 2005 was het niet voor het eerst dat er aandacht was voor de kindbescherming. Hieronder zal eerst kort aandacht zijn voor de ontstaansgeschiedenis van deze maatregelen.

De rol van de overheid is halverwege de 19de eeuw steeds groter geworden. De overheid zorgt voor scholing, (gezondheids)zorg en financiële ondersteuning. Ook zorgt het bestuursapparaat ervoor dat de rechten van het kind worden gewaarborgd, en daarmee is bescherming van het kind een van de overheidstaken (Lechner, 2006).

Voor dit onderzoek is het niet relevant, om alle wettelijke veranderingen uitgebreid te onderzoeken, maar kan met een kort overzicht van de veranderingen rondom de kindbeschermingsmaatregel volstaan worden:

- In 1965 kwam er een beginselenwet voor kindbescherming. Deze wet ging over regels over de uitvoering van de beschermingsmaatregelen (Samson e.a., 2012).
- In 1989 kwam de wet op de jeugdhulpverlening, waarin stond dat hulp zo dicht mogelijk bij de jeugdige moest zijn. Dit hield in dat de hulp binnen de regio moest zijn. Daardoor kwam er een einde aan alle verzuilde instellingen, want jongeren werden alleen binnen eigen regio geholpen (Lechner, 2006). Samson e.a. (2012) noemt in het onderzoeksrapport dat er via deze wet aandacht kwam voor kwaliteitsmetingen binnen de jeugdzorg.
- In 2005 werd de Wet op Jeugdzorg ingevoerd, waarin werd benadrukt dat de instellingen hulp moeten aanbieden die passend is voor de cliënt en moet aansluiten bij de behoeften van een cliënt.

De meest recente verandering is de nieuwe jeugdwet, die is aangenomen door de Tweede Kamer op 17 oktober 2013 (NJI, n.d.). Hierover gaat onderstaand stuk.

De nieuwe Jeugdwet en kindbeschermingsmaatregelen

Zoals hierboven geschreven, is op 17 oktober 2013 het wetsvoorstel van de nieuwe Jeugdwet aangenomen in de Tweede Kamer. Dit wetsvoorstel betekent dat per januari 2015 alle jeugdhulp via de gemeente wordt geregeld. Het idee achter dit voorstel is dat de gemeente meer zicht heeft op wat de burgers nodig hebben, en zo beter hulp op maat aanbieden (NJI, n.d.).

Op dit moment heeft de gemeente geen rol bij de uitvoering van de jeugdbeschermingsmaatregelen.

Per januari 2015 zal dit veranderen en is de gemeente verantwoordelijk voor de uitvoering van de OTS-en van minderjarigen. Dit houdt in dat de gemeente zelf bepaalt met welke instellingen men in zee gaat voor de uitvoering van de OTS.

Deze instellingen moeten wel gecertificeerd zijn om uitvoering te geven aan de beschermingsmaatregelen. Op dit moment is nog niet bekend welke gemeente met welke aanbieder een contract zal gaan sluiten, en is er dus nog veel onzekerheid binnen de jeugdbescherming (Bos, 2013).

Door middel van het bovenstaande stuk is inzichtelijk gemaakt welke veranderingen er spelen binnen de jeugdbescherming en welke van invloed zijn op het onderzoek. De vraag hierbij is: waarom komen deze veranderingen tot stand en waarom juist die veranderingen?

In het onderstaande stuk wordt daarom nader de achtergrond van de transitie beschreven.

Achtergronden van de transitie

Als er gekeken wordt naar de huidige jeugdzorg, dan stelt Hopman e.a. (2012) dat er verborgen waarden zitten achter de interventies die worden ingezet. De waarden van een jeugdzorgwerker of van de politiek zijn dus zichtbaar in de interventies en de vraag is of mensen zich daarvan bewust zijn. In Nederland ligt er een grote nadruk op zelfontplooiing en ontwikkeling, terwijl dit in Amerika meer de groepsconformiteit is (Hopman, 2012). Die nadruk op zelfontplooiing is terug te leiden tot het neo-liberale mensbeeld. Dit mensbeeld houdt kort gezegd in dat er een nadruk ligt op zelfsturing door de mensen met minder bemoeienis vanuit de overheid (Schinkel, 2012).

In beleid is terug te zien dat de overheid zich meer op een achtergrondpositie houdt en dat een mens zelf verantwoordelijk is. Dit mensbeeld is terug te zien binnen de waarden in de Nederlandse maatschappij (Schinkel, 2012).

Als dit vertaald wordt naar de huidige kindbeschermingsmaatregelen, dan zijn hier verborgen waarden in te vinden. Via een OTS wordt er gewerkt aan het herstellen van de veiligheid van de minderjarige, waardoor deze niet meer in de ontwikkeling wordt bedreigd (Delta, 2008).

Door middel van de Delta methode, waarmee wordt gewerkt binnen de jeugdbescherming en zo ook binnen SGJ, wordt er gewerkt met ontwikkelingstaken. Dit houdt in dat de jeugdige zich bepaalde taken eigen gemaakt moet hebben en dat er dan sprake is van een ontwikkeling (Delta, 2008).

Binnen de ontwikkelingstaken in de adolescentie ligt de nadruk op het zelf beslissingen nemen op het gebied van omgang met ouders, vrije tijd, onderwijs, gezondheid en sociale contacten (Delta, 2008).

Blijkbaar is het voor de Nederlandse adolescent van belang dat je als volwassene geworden bent, je zelf je leven op orde hebt en hierin overwogen keuzes kunt maken. Hierin zijn dus de verborgen waarden volgens Hopman (2012) terug te zien en dat zijn waarden die voortvloeien uit het huidige mensbeeld.

Concluderend uit dit stuk kan er gezegd worden dat het neo-liberale mensbeeld en de waarden die daaruit voortvloeien, van invloed zijn op het huidige beleid en de komende transitie.

Met deze informatie zal er nu worden ingegaan op de transitie van de jeugdzorg.

De transitie van de jeugdzorg

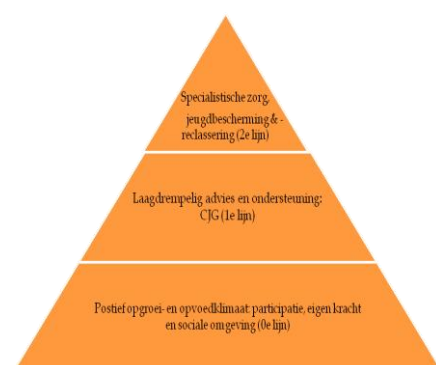
Kort is al genoemd dat door middel van een decentralisatie van de zorg de gemeente verantwoordelijk wordt voor de verdeling van de hulp.

Terwijl nu de mensen snel gespecialiseerde zorg kregen, zal er na

de transitie eerst worden gekeken naar het netwerk en de eigen kracht

rondom de burgers, waardoor zij mogelijk binnen het netwerk hulp kunnen krijgen (zie figuur 1).

Als deze hulp niet toereikend is, kan er laagdrempelige hulp worden ingezet door het Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG). Als dit niet slaagt of er niet voldoende hulp binnen deze lijn geboden kan worden, kan er specialistische hulp worden ingezet, zoals jeugdbescherming of jeugdreclassering (Movisie, 2013).

Figuur 1: Indeling zorg na transitie (Movisie, 2013)

Sohier (2013) spreekt in het kader van deze transitie over een samenleving op eigen kracht. Jongeren willen steun vanuit het eigen netwerk om een gewoon leven te kunnen leiden en zich te ontwikkelen tot zelfstandige en verantwoorde volwassenen. Het organiseren van dit vangnet rondom de jeugdigen door burgers noemt de Winter (2011) een 'pedagogische civil society'.

Hierdoor hebben enerzijds de jongeren meer kans op hulp uit het netwerk, wat meer kans heeft op slagen en anderzijds is er ook het maatschappelijk belang dat burgers er meer door bij elkaar betrokken zouden zijn.

Als dit wordt gekoppeld aan de OTS kan er gezegd worden dat, via de ontwikkelingstaken in de OTS wordt gewerkt met de jongere aan het op eigen benen staan en zelf verantwoorde keuzes te maken. Dit past binnen de transitie van de jeugdzorg. Er zal meer aandacht zijn voor eigen kracht van de burger en het vormgeven van een eigen vangnet. Zoals hierboven beschreven ligt dit ten grondslag van het heersende neo-liberale mensbeeld.

Vanuit de organisatie is er echter nog weinig zicht op de mate waarin jongeren ook daadwerkelijk ervaren zelf voldoende bagage te hebben om na het beëindigen van hun OTS op eigen benen te staan. Juist omdat dit door de maatschappij wel wordt verwacht, is het belangrijk dat er onderzoek naar wordt gedaan.

1.7 Leeswijzer

In het volgende hoofdstuk zal het literatuuronderzoek worden beschreven. Vervolgens zal in het daarop volgende hoofdstuk de methodologische verantwoording worden beschreven. Hierin zullen de doelen van het onderzoek en het onderzoeksdesign aan de orde komen.

Daarna zullen de resultaten van het onderzoek worden genoemd, om vervolgens conclusies uit het onderzoek te beschrijven. Aan de hand daarvan zullen de aanbevelingen worden geschreven. Er wordt geëindigd met het hoofdstuk discussie, waarin teruggeblikt wordt op het onderzoek.

>> 2. Theoretisch kader

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk zal vanuit de literatuur de achtergrond van het praktijkprobleem worden beschreven. In het voorgaande hoofdstuk is de maatschappelijke context van het vraagstuk belicht. In dit stuk zal het thema zelfredzaamheid worden gedefinieerd. Daarna zal de koppeling naar de ontwikkeling van de achttienjarigen, ondertoezichtgestelde jongeren worden gemaakt. Vervolgens zal aansluitend op het voorgaande een stuk over de motivatie van jongeren binnen het gedwongen kader worden beschreven. Er wordt geëindigd met een (kritische) beschrijving van de Zelfredzaamheid-Matrix.

2.2 Zelfredzaamheid binnen het gedwongen kader

Definitie

Door de Delta-methodiek wordt zelfredzaamheid als volgt omschreven: "Jongeren zelf invulling kunnen geven aan de ontwikkelingstaken." Deze ontwikkelingstaken zijn vaardigheden, specifiek voor een bepaalde levensfase, die eigen worden gemaakt. Als deze goed worden vervuld, zullen jongeren zich positief ontwikkelen. Voor jongeren die in de eindfase van hun OTS zitten, zijn specifieke ontwikkelingstaken geformuleerd, zie bijlage 1 (Delta, 2008).

Voor dit onderzoek wordt gebruik gemaakt van de zelfredzaamheids-matrix (ZRM). Deze matrix beschrijft zelfredzaamheid als het vermogen om alledaagse dingen zelfstandig te kunnen uitvoeren (ZRM, n.d.).

Als er gekeken wordt naar het bovenstaande, kan er gezegd worden dat vanuit de methodieken vooral praktisch wordt gekeken naar zelfredzaamheid van jongeren. Dus krijgen jongeren dan vooral sturing om zelfredzaam te zijn op het gebied van praktische vaardigheden.

In de WMO wordt zelfredzaamheid omschreven als het vermogen om zelf voorzieningen te treffen om optimaal aan het maatschappelijke verkeer deel te nemen op het gebied van het lichamelijke, verstandelijke, geestelijke en financiële vlak (Movisie, 2013).

Jumelet en Wenink (2012) geven hieraan ter aanvulling als definitie: 'het vermogen van individuen om het leven (of situaties) optimaal vorm te geven en problemen op te lossen of draaglijk te maken'.

Als deze definities worden bekeken, valt het op dat het niet alleen gaat om de invulling van praktische vaardigheden, maar juist ook om het sociaal-emotionele gedeelte van de ontwikkeling van jongeren om zelfredzaam te kunnen zijn. Om invulling te kunnen geven aan die zelfredzaamheid en om op eigen benen te kunnen staan is het niet alleen nodig dat jongeren praktisch zaken zelfstandig kunnen uitvoeren, maar daarnaast ook het vermogen hebben om situaties op te lossen en hierin keuzes te kunnen maken (Nabuurs, 2007).

Het blijkt dat de maatschappij vraagt dat een jongere zelfredzaam is. Het lijkt daarom logisch om aan zelfredzaamheid te werken van jongeren. Van Iperen (2014) zet vraagtekens bij de huidige ontwikkeling. Er wordt geschetst dat zelfredzaamheid iets is wat nu vanuit het beleid wordt opgelegd aan burgers, terwijl dit juist dus in strijd is met het zelfredzaam zijn. Want als je het begrip zelfredzaamheid hoort, wie wil dat dan niet zijn? Er moet hieraan aan gewerkt worden, maar juist deze wens om zelfredzaamheid in te vullen moet dan logischerwijs bij iemand zelf vandaan komen. Het heikele punt is vooral in dat het niet meer vrijwillig is om zelfredzaam te zijn, wat dus in strijd is met het begrip zelf (Van Iperen, 2014).

Het thema staat maatschappelijk hoog op de agenda en daardoor wordt eraan gewerkt. Echter doordat het zo'n breed gedragen begrip is, lijkt de invulling hiervan niet altijd helder te zijn. Door deze onduidelijke definiëring vult iedereen het thema anders in. Het is goed om alert te blijven op het feit dat er ondanks het streven naar zelfredzaamheid, er ruimte is voor de persoon zelf (Van Iperen, 2014).

In bovenstaand stuk is het begrip van zelfredzaamheid nader uitgelegd en is ook gekeken naar knelpunten en kritische geluiden op het werken aan zelfredzaamheid. Echter is dit nog niet vertaald naar de doelgroep van dit onderzoek. In onderstaand stuk zal daarom een koppeling worden gemaakt naar de achttienjarigen en hun ontwikkeling met het oog op zelfredzaamheid.

Ontwikkeling van achttienjarige jongeren

Zelfredzaamheid houdt in dat jongeren zelf het vermogen hebben om allerlei zaken in het dagelijks leven vorm te geven (ZRM, n.d.).

Vanuit de genoemde Delta-methode (2008) wordt er gewerkt met de ontwikkelingstaken. Kohnstamm (2009) omschrijft dit dat jongeren tijdens het leven zelf bepaalde taken eigen moeten maken.

Dit zie je terug bij SGJ binnen de ontwikkelingstaken die worden gehanteerd vanuit de Delta-methode.

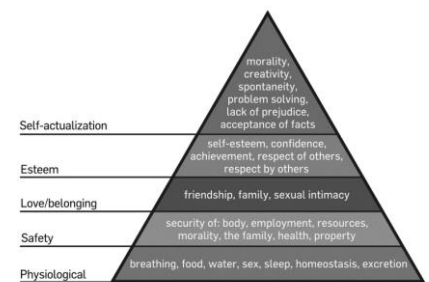
Voor jongeren in de afrondingsfase bij SGJ betekent dit dat met hen wordt gewerkt aan de volgende ontwikkelingstaken:

- Autonomie ten opzichte van ouders
- Onderwijs/werk
- Vrije tijd
- Woonsituatie
- Omgaan met autoriteit
- Gezondheid
- Lichaam/uiterlijk
- Sociale contacten en vriendschappen
- Intimiteit en seksualiteit

Door middel van de delta-methodiek wordt gestreefd naar een zo goed mogelijke invulling door de jongeren zelf aan deze ontwikkelingstaken.

Volgens de Delta- methodiek houdt zelfredzaamheid in dat invulling aan deze thema's maakt dat een jongere zelfredzaam zou zijn. Dan wordt er verondersteld dat een jongere enkel zelf sturing geeft aan deze ontwikkelingstaken (Delta, 2008).

De systeemgerichte modellen en theorieën geven kritiek op deze manier van kijken naar de ontwikkelingstaken. Zo noemt Maslow (figuur 2) met zijn behoeftepiramide dat er verschillende lagen zijn om tot zelfontplooiing te komen (Trigg, 2004). Hiervoor moet iemand eerst zijn lichamelijke behoeften hebben vervuld, voordat er uiteindelijk gekomen kan worden tot zelfactualisatie. Dus om zelfstandig te kunnen zijn moeten volgens Maslow eerst verschillende andere behoeften worden doorlopen, zie schema hiernaast (Nabuurs, 2007).

Figuur 2: Maslow's behoeftepiramide

Deze gelaagdheid is niet terug te zien in de ontwikkelingstaken volgens de Delta-methodiek, omdat hier de taken als losse zaken gezien worden in plaats van in het geheel. Een ander aanvullend punt dat Nabuurs (2007) noemt is dat er gekomen kan worden tot zelfactualisatie door middel van steun uit het sociale milieu.

Dus, anders gezegd, is die steun van het omliggende netwerk belangrijk, wil iemand komen tot invulling van die ontwikkelingstaken.

Het feit dat ontwikkelingstaken niet los van de omgeving en persoon kunnen worden gezien, onderstreept Aalsvoort (2004). In zijn transactioneel model (zie bijlage 4) geeft hij weer dat er als het ware twee lagen moeten worden onderscheiden binnen de ontwikkelingstaken, namelijk die van de persoon zelf en die van de context. Een persoon moet zich een bepaalde ontwikkelingstaak eigen maken, maar heeft hierbij onvoorwaardelijk ook steun nodig van de omgeving.

Uit bovenstaand stuk kan gezegd worden dat het belangrijk is dat er met jongeren wordt gewerkt aan de ontwikkelingstaken van de Delta-methodiek, maar dat hierbij tevens die sturing op sociaal niveau en context van wezenlijk belang is.

Ondertoezichtgestelde achttienjarige jongeren

Hiervoor is beschreven wat jongeren nodig hebben om zelfredzaam te kunnen zijn. Wellicht zou het kort door te bocht zijn om hier een punt te zetten.

Dit onderzoek betreft jongeren binnen het gedwongen kader, die te maken hebben met een aflopende kinderschermingsmaatregel. Jongeren die komen uit een gezin waar sprake is van ernstige opvoed- of

opgroei problemen. Vaak gaat het om transgenerationele problemen, dat wil zeggen problemen in het huidige gezin vinden wortels in het gezin van de vorige generatie (Hout en Spinder, 2001).

Dit maakt dat het voor deze doelgroep binnen de gedwongen jeugdzorg misschien nog wel extra moeilijk is om aan de eerder genoemde ontwikkelingstaken invulling te geven.

Jongeren zijn tijdens hun adolescentie bezig om hun eigen weg te vinden in de maatschappij en verlangen naar onafhankelijkheid (Kohnstamm, 2009).

Enerzijds verlangen ze naar deze vrijheid en willen ze zelf invulling geven aan die ontwikkelingstaken, maar anderzijds lijkt vooral emotionele zelfstandigheid nog teveel gevraagd van jongeren in de adolescentie en hebben ze behoefte om terug te vallen op rolfiguren, zoals hun ouders (Kohnstamm, 2009).

Veel gehoord binnen de jeugdzorg is de demotivatie van jongeren om aan hun ontwikkeling te werken of om hulp in te schakelen. Na het eerder geschrevene is dit wellicht logisch als je je realiseert dat de jongeren enerzijds onafhankelijk willen zijn, het zelf willen doen en dat terwijl ze eigenlijk hier nog niet volledig toe in staat zijn. Hieruit is het gevolg te trekken dat ze ambivalent staan ten opzichte van de hulpverlening, maar ook dat dit binnen het gedwongen kader tegenstrijdig lijkt te zijn. Er wordt gewerkt via ontwikkelingstaken aan de zelfredzaamheid van jongeren, maar juist deze, vaak kwetsbare, jongeren, hebben momenten dat zij die steun en zorg ook nog nodig hebben (Kohnstamm, 2009).

2.3 Motivatie van ondertoezichtgestelde jongeren

Acceptatie van weerstand

Vanuit de ontwikkeling is te verklaren dat jongeren ambivalent staan ten opzichte van de hulpverlening en dat dit voor strijd kan zorgen om zelfredzaam te zijn.

Er kan gezegd worden dat het belangrijk is om als gezinsvoogd om te kunnen gaan met de mogelijk ambivalente of afkerende houding van jongeren ten opzichte van de hulpverlening, omdat dit ook hoort bij het proces om zelfredzaam te kunnen zijn (Kohnstamm, 2009).

Volgens Menger (2008) is dit dilemma op te lossen door een basishouding bij professionals die werken in het gedwongen kader, namelijk het accepteren van het verzet van de cliënt. Cliënten verzetten zich op verschillende manier tegen het opgelegde contact. De vrijheid van een cliënt wordt ingeperkt door het gedwongen kader. Daarop kan gereageerd worden met woede door de cliënt, maar ook kan de cliënt zich beter voor gaan doen.

In het kader hiervan is het belangrijk, om te accepteren dat weerstand erbij hoort. Menger (2008) pleit voor een houding bij professionals binnen het gedwongen kader, waarin dit vanzelfsprekend is. Door deze houding kan je dan reageren op de cliënt en ook herkennen hoe de cliënt reageert op de inperking van de vrijheid. Dit is het vertrekpunt om te kunnen werken met de doelgroep binnen het gedwongen kader (Menger, 2008).

Recentelijk onderzoek binnen de Scandinavische landen, waar de transitie van de jeugdzorg al heeft plaatsgevonden, wijst uit dat het welbevinden van de cliënt belangrijk is (NJI, 2014). Van professionals wordt steeds meer verwacht dat zij aansluiten bij de cliënten en komt dit steeds meer op de agenda te staan. Met het oog op de transitie in Nederland zal dit ook steeds belangrijker worden. Dit past dan bij de houding, waarover Menger (2008) het heeft.

Nabuurs (2007) schrijft ook dat het gaat om het accepteren dat er weerstand is. Dit is vergelijkbaar met wat Menger (2008) zegt. Tevens stellen beiden dat het belangrijk is dat je als professionals motivatie ziet als kenmerk vanuit de interactie, dus dat je met jongeren actief werkt aan die motivatie om hulp te ontvangen. Hoe die motivatie tot stand komt, en de tijd die daarvoor nodig is, wisselt ook weer per individu.

Voor een gezinsvoogd is het belangrijk, op basis van deze onderzoek publicaties, dat je naast de ontwikkelingstaken werkt aan die motivatie om tot verandering te komen, en dat hebben jongeren misschien juist ook wel nodig om invulling te geven aan die ontwikkelingstaken.

Proces van verandering

Voor de hulpverlening is het belangrijk, om de motivatie van jongeren mee te nemen in het proces en te kijken in hoeverre een cliënt gemotiveerd is om te veranderen (Miller en Rollnick, 2002).

Gekoppeld aan dit onderzoek betekent dit dat je als gezinsvoogd moet kijken in hoeverre de jongere bereid is om te veranderen en in welke mate de zelfredzaamheid hierin een rol speelt. Hierbij heeft de professional een grote rol volgens Miller en Rollnick (2002) door een empathische houding en interactie tussen professional en cliënt.

De motivatiecirkel van Prochaska en Diclemente beschrijft op welke manier motivatie tot stand komt om tot gedragsverandering te komen. Dit verloopt via verschillende fasen, welke beschreven zijn in een motivatiecirkel.

Allereerst is daar de voorbeschouwingsfase, waarin de cliënt nog geen behoefte heeft om te veranderen door ontkenning of onbewust zijn van het probleem. Erna komt de overpeinzingsfase, waarin de cliënt zich bewust is van het probleem en wel wil veranderen. In de besluitvormingsfase komt dan het besluit om wel of niet te veranderen en maakt men hiervoor ook een plan. De volgende stap is dan dat er ook daadwerkelijk een actie plaatsvindt en dat dan ook gepoogd wordt om dit toe te passen in het dagelijks leven. Tot slot kan dit gepaard gaan met een terugval, waarvan de cliënt ook weer leert (Bartelink, 2013).

2.4 Tussentijdse conclusie

Door begripsverheldering kan worden gezegd dat bij zelfredzaamheid niet enkel gaat om uitvoering aan de ontwikkelingstaken (Delta, 2008). Om met de jongeren te werken aan hun zelfredzaamheid is steun uit het sociaal netwerk nodig. Binnen de ontwikkeling van jongeren is niet altijd motivatie is om te werken aan zelfredzaamheid, daarom is ambivalentie vanuit de jongeren verklaarbaar (Nabuurs, 2007; Miller en Rollnick, 2002).

Als gezinsvoogd kun je hierop op deze inspelen door in je houding een acceptatie te hebben richting het verzet en bewustwording hoe de jongere reageert op het verzet, en daarvanuit te werken aan die motivatie als vertrekpunt in de hulpverlening. Dit zal terugkomen in later deel van dit onderzoek.

De theoretische achtergrond van het vraagstuk is op deze manier verhelderd en in het komende stuk zal er de achtergrond van de Zelfredzaamheid-Matrix worden verkend.

2.5 Zelfredzaamheid- Matrix (ZRM)

In de aanleiding van het onderzoek werd al omschreven dat de veranderingen in de maatschappij ermee te maken hebben dat de zelfredzaamheid hoger op de agenda is komen te staan. In een eerder hoofdstuk is er gekeken naar de definitie van zelfredzaamheid. Voor dit onderzoek zal deze matrix worden gebruikt om de zelfredzaamheid van jongeren in kaart te brengen. In dit stuk zal de achtergrond van de ZRM worden beschreven. In het methodologische hoofdstuk zal worden besproken hoe dat concreet zal worden ingezet bij dit onderzoek.

Uitleg van de ZRM

De ZRM is een instrument (zie bijlage 2), waardoor wordt gemeten aan de hand van elf domeinen (bijvoorbeeld financiën, justitie, sociaal netwerk, etcetera) in hoeverre iemand zelfredzaam is. Er kan per domein een score worden gegeven tussen de één en vijf. Als een domein scoort op één, dan betekent dit dat er acute problematiek is en op een vijf dat iemand volledig zelfredzaam is op dat domein (ZRM, n.d.; Fasseart et al., 2013).

Bij elke schaal staat een korte omschrijving genoemd, omdat zo de betrouwbaarheid wordt vergroot en er interpretaties worden voorkomen. In principe moet de lijst door elke willekeurige burger kunnen worden ingevuld. Wel blijkt uit recent onderzoek dat de betrouwbaarheid van de ZRM kan worden vergroot als deze wordt afgenomen door een daartoe opgeleid iemand (Fasseart et al., 2013).

De elf domeinen moeten niet worden gezien als losse domeinen, maar al deze domeinen bij elkaar zijn nodig om jezelf staande te houden in de maatschappij. De domeinen zijn zo geformuleerd dat ze duidelijk te scheiden zijn en zo min mogelijk overlap hebben (ZRM, n.d.).

Dit instrument kan worden gebruikt als hulpmiddel tijdens een gesprek en kan zo samen met de persoon worden ingevuld. Uiteindelijk kan er via een scoreformulier een conclusie worden getrokken (ZRM, n.d.).

Achtergrond van de ZRM

De ZRM is in 2009 ingevoerd in Nederland, maar vindt haar wortels in Amerika. De ZRM is voortgekomen uit de Amerikaanse versie ervan: Self-Sufficiency Matrix (SSM). In Amerika werd dit instrument al langere tijd ingezet om inzichtelijk te maken op verschillende componenten burgers zelfredzaam zijn. Het instrument is specifiek aangepast aan de Nederlandse maatschappij en zodoende op enkele aspecten anders ten opzichte van Amerikaanse versie (Fasseart et al., 2013.).

Door de recente ontwikkelingen is er vraag gekomen naar het inzichtelijk maken van de nastreefbare zelfredzaamheid en hiervoor is dus dit instrument ontwikkeld. Dat heeft mede te maken met het feit dat er steeds meer vraag is naar zichtbare effecten van hulp, welke gemeten kunnen worden met de ZRM. Door een meetbare lijst kan dit aan de hand van zelfredzaamheid concreet worden getoetst. Dus waar voorheen werd afgegaan op het (subjectieve) oordeel van een hulpverlener, kan dit nu objectief gemeten worden. (Fasseart et al., 2013).

Kritische noot bij de ZRM

In het stuk hierboven is uiteengezet wat de ZRM precies is en wat de reden van ontstaan is. Wilms (2013) vindt dat het gebruik van de ZRM uitgaat van datgene wat ontbreekt bij de cliënt. Dat terwijl juist in de transitie en het huidige gevoerde beleid ervanuit gegaan dat burgers zelf kracht bezitten en het vermogen hebben om problemen op te lossen. Hierop zou zo'n instrument dan ook gericht moeten zijn volgens Wilms (2013).

Het bovenstaande is meer een algemeen kritiekpunt op de ZRM, maar inhoudelijk zijn er ook wat punten waarop kritiek is bij de uitvoering van de ZRM. De praktijk leert dat de vijf schalen soms beperkend zijn en dan niet alle antwoorden in te schalen zijn, wat maakt dat cliënten ergens tussen in zouden vallen. Daarnaast lijken sommige toevoegingen bij de schalen ook niet toepasbaar te zijn op alle cliënten. Ook om deze reden zijn enkele domeinen niet altijd toepasbaar voor elke situatie (Reelick, 2012).

Dit zijn punten waarmee rekening dient gehouden te worden binnen dit onderzoek, maar waarop in het volgende hoofdstuk bij de methodologische verantwoording zal worden ingegaan.

>> 3. Methodologie

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt beschreven op welke manier het onderzoek is vormgegeven. Zo specifiek mogelijk zal worden uitgelegd op welke wijze het onderzoek is uitgevoerd. Onderwerpen die aan de orde komen, zijn; de vraagstelling, doelstellingen, onderzoekstype, onderzoeksbenadering en het kwaliteitskader.

3.2 Probleemstelling en vraagstelling

Bij het huidige neo-liberale mensbeeld ligt de nadruk op zelfsturing van de mens. Dat wel is terug te zien in het huidige jeugdzorgbeleid, maar na de transitie komt er nog meer nadruk op te liggen (Schinkel, 2012; Movisie; 2013).

De opdrachtgever heeft er op dit moment weinig zicht op hoe die zelfsturing wordt ervaren door jongeren die hun OTS bijna afronden, en hoe gezinsvoogden hiermee omgaan. Doordat voor de zelfsturing van de mens een groeiende aandacht is, zal er ook moeten worden gekeken hoe er binnen de OTS hiervoor aandacht kan zijn.

De vraagstelling waar middels het doen van dit onderzoek antwoord op zal worden gegeven:

“In hoeverre zijn jongeren van SGJ, in de afrondingsfase van de OTS, zelfredzaam om zonder gezinsvoogd verder te gaan?”

Deelvraag 1: “Wat hebben de jongeren nodig om op eigen benen te staan na de OTS?”

Deelvraag 2: “Wat houdt zelfredzaamheid in voor de jongeren?”

Deelvraag 3: “Hoe wordt zelfredzaamheid vormgegeven binnen de OTS?”

Deelvraag 4: “Wat zijn de mogelijkheden om tijdens de afronding van de OTS te werken aan zelfredzaamheid?”

Voor een definiëring en omschrijving van het begrip zelfredzaamheid wordt naar het vorige hoofdstuk verwezen. Hierin wordt (samengevat) zelfredzaamheid omschreven als het vermogen van individuen om deel te nemen aan de maatschappij, zowel op praktisch als op sociaal-emotioneel gebied (Delta, 2008; Movisie, 2013; Jumelet & Wenink, 2012).

Met jongeren van SGJ in de afrondingsfase van de OTS worden jongeren bedoeld die bij SGJ een beschermingsmaatregel hebben en deze binnen een periode van vier maanden afronden in verband met meerderjarigheid, waardoor de begeleiding van de gezinsvoogd stopt.

3.3 Doelstelling

Voor dit onderzoek zijn doelen opgesteld. Deze luiden als volgt:

Korte termijn:

- Inzichtelijk hebben hoe de jongeren in de afrondingsfase de OTS hebben ervaren op het gebied van zelfredzaamheid.
- Inzichtelijk hebben in hoeverre SGJ nu aansluit bij de wensen van de jongeren in de afrondingsfase op het gebied van ondersteuning richting zelfstandigheid.
- Inzichtelijk hebben welke mogelijkheden/tools er zijn voor de gezinsvoogd om de zelfredzaamheid vorm te geven binnen de OTS.

Lange termijn:

- Jongeren kunnen optimaal participeren in de samenleving
- SGJ kan jongeren dusdanig begeleiden binnen de OTS, dat zij voldoende bagage hebben om zelfsturing te geven aan hun leven.

3.4 Onderzoeksdisein

In het onderstaande stuk zal de gebruikte methodiek van dit onderzoek worden onderbouwd en worden bepaalde keuzes verantwoord.

Onderzoeksbenadering

Binnen dit onderzoek is gekozen voor een kwalitatieve benadering. Deze benadering is het meest passend, omdat er dan meer inhoudelijk kan worden gekeken naar de bevindingen van jongeren en gezinsvoogdijwerkers (Migchelbrink, 2010).

Ook rekening houdend met de doelgroep, is het goed om face-to-face contact te hebben, omdat de formulering via een enquête te moeilijk is of vragen anders worden geïnterpreteerd en er mogelijk te weinig respons is (Migchelbrink, 2010).

Onderzoekstype

Om de hoofd- en deelvragen te beantwoorden, zal er inventariserend onderzoek worden gedaan. Er zullen gesprekken worden gevoerd met jongeren en hun gezinsvoogden; hoe zij deze vragen beantwoorden, hoe zij die zelfredzaamheid zien en wat dat betekent voor hen. De ZRM is de leidraad voor het gesprek.

Er wordt een inventarisatie gedaan naar ervaringen. Daarnaast wordt dit vanuit de literatuur onderzocht. De huidige stand van zaken rondom dit thema zelfredzaamheid wordt meegenomen binnen het onderzoek. Dit is een kenmerk van inventariserend onderzoek (Migchelbrink, 2010).

Hieruit blijkt of er nog zaken zijn die geoptimaliseerd kunnen worden, waardoor de zelfredzaamheid geoptimaliseerd wordt. Om deze reden is er ook een stuk behoefteonderzoek te vinden in dit onderzoek.

Het is belangrijk dat er wordt ingezoomd op wat de huidige situatie is en hoe mensen het zouden willen zien. Deze zaken vormen samenhang binnen het behoefteonderzoek (Migchelbrink, 2010).

Databronnen

Om tot een concrete aanpak te komen, zal er per deelvraag worden beschreven op welke manier de deelvraag onderzocht zal worden.

1. Wat hebben de jongeren nodig om op eigen benen te staan na OTS?

Om antwoord te geven op deze deelvraag worden twintig individuele personen ondervraagd. Er zullen gesprekken gevoerd worden met tien jongeren en tien gezinsvoogden. De gesprekken vinden gescheiden plaats tussen de jongeren en gezinsvoogden. Heel specifiek ging het om jongeren die, op het moment van onderzoek, binnen vier maanden hun OTS zouden afronden of deze recentelijk hadden afgerond.

De respondenten zullen worden ondervraagd op de thema's aan de hand van de ZRM. Daarnaast zal er ook een algemeen deel zijn in het interview over zelfredzaamheid en de (afsluiting) van de OTS bij SGJ.

Zowel met gezinsvoogden als de jongeren wordt gesproken om zo'n compleet mogelijk beeld van de gehele situatie te krijgen. Hierin wordt ook gekeken naar in hoeverre de OTS hierin een rol kan spelen of heeft gespeeld en hoe SGJ hierin heeft gehandeld (Migchelbrink, 2010).

2. Wat houdt zelfredzaamheid in voor de jongeren?

Om te kunnen onderzoeken wat zelfredzaamheid inhoudt voor jongeren, zal er allereerst met de jongeren zelf gesproken worden en zullen zij ondervraagd worden op dit thema. Daarnaast wordt dit ook met de gezinsvoogden besproken om te kijken in hoeverre het op één lijn ligt of welke verschillen op te merken zijn (Migchelbrink, 2010).

3. Hoe wordt zelfredzaamheid vormgegeven binnen de OTS?

Om hierop een antwoord te geven zal er met gezinsvoogden en met jongeren in gesprek worden gegaan en worden zij ondervraagd op deze thema's. Het is hierbij ook belangrijk om te kijken wat het beleid is van de organisatie en of hier zaken zijn vastgelegd. Hiervoor worden documenten op de inhoud geanalyseerd vanuit het kwaliteitshandboek, welke te vinden is op het intranet. Indien nodig zal er ook overleg zijn met de beleidsmedewerkers binnen SGJ (Migchelbrink, 2010).

4. Wat zijn de mogelijkheden om tijdens de afronding van de OTS te werken aan zelfredzaamheid?

Om deze vraag te beantwoorden, zullen er individuele personen (gezinsvoogden) worden ondervraagd. Maar juist ook met de jongeren zal hierover worden gesproken om hun ideeën op dit gebied te ontdekken en te kijken wat hun advies is. Ook zullen er drie gezinsvoogden worden ondervraagd bij externe organisatie om te kijken hoe dit thema daar is geagendeerd. (Migchelbrink, 2010).

Er is nu per deelvraag globaal beschreven hoe deze onderzocht wordt. In het onderstaand stuk wordt beschreven hoe de dataverzameling, aan de hand van technieken, is vormgegeven.

Datatechnieken

Er worden gesprekken gevoerd met tien jongeren en tien gezinsvoogden. Er worden open interviews gehouden met daarin topics opgenomen naar aanleiding van de deelvragen en het literatuuronderzoek. In die gesprekken zal het gaan om de betekenis van zelfredzaamheid, de vormgeving van zelfredzaamheid binnen de organisatie en mogelijke verbeterpunten ten aanzien van de hulpverlening. Dat zal worden gevraagd aan zowel de jongeren als de gezinsvoogden. Daarnaast wordt ook de ZRM ingezet als leidraad van het gesprek om te kijken in welke mate jongeren zelfredzaam zijn (ZRM, n.d.). In bijlage 2-4 is een uitwerking van deze technieken te vinden

Het streven is om tien jongeren en hun gezinsvoogd gescheiden te spreken. Om buiten de organisatie te kijken wordt er met drie gezinsvoogden een interview gehouden van een externe organisatie. Dit zullen drie verschillende organisaties zijn in de regio Zuid-Holland. Er zal worden gevraagd hoe de organisatie met het thema zelfredzaamheid omgaat, en vooral ook om te kijken welke handvatten zij mogelijk hebben.

De interviews zijn een face-to-face ondervraging (Migchelbrink, 2010). Juist omdat jongeren aangeven persoonlijk contact te waarderen en gehoord te willen worden, is het belangrijk om ook over deze zaken in gesprek te gaan (Buinink & Van Beek, 2008). Daarnaast is gekozen voor een individuele bevraging, omdat uit onderzoek blijkt dat er bij een groepsinterview groepseffecten optreden, die mogelijk de resultaten beïnvloeden (Migchelbrink, 2010).

Voor de interviews met jongeren is gekozen voor een open vorm van interviewen. Er zijn vooraf topics vastgesteld, die aan de orde komen tijdens het gesprek. Juist omdat er binnen dit onderzoek veel ruimte is voor de jongere en zijn of haar verhaal, is deze manier passend bij de onderzoeksvraag en het doel (Migchelbrink, 2010). Hierdoor kan er echt de diepte in worden gegaan. Het interview duurt ongeveer 20-30 minuten per jongere.

Tot slot wordt aan de jongeren gevraagd dat zij concreet vormgeven aan wat de meest ideale situatie is op hun 18de levensjaar als de OTS klaar is en hoe zij zichzelf zien. Hierin zullen de jongeren vrij zijn om dat zelf vorm te geven (Lanen en Donk, 2011).

Voor de interviews met de gezinsvoogdijwerkers is gekozen om een half-gestructureerd interview te houden. Hierbij worden er open vragen gesteld worden, er is ruimte voor inbreng van de geïnterviewde en mogelijkheid om verduidelijking te vragen (Migchelbrink, 2010). Deze interviews duren 30-45 minuten per gezinsvoogd.

Totaal zijn er dus 23 respondenten. Gezien de aantallen van de doelgroep is er gekozen om tien jongeren te spreken, zodat ongeveer een kwart van de jongeren binnen SGJ deelneemt aan het onderzoek. Heel specifiek gaat het om jongeren die, op het moment van onderzoek, binnen vier maanden hun OTS zouden afronden of deze recentelijk hadden afgerond.

Hierbij zal er geprobeerd worden om binnen de groep respondenten een spreiding aan te brengen door uit elke regio minimaal drie jongeren en hun gezinsvoogd te spreken. Daarnaast zal er onder de gezinsvoogden een spreiding worden aangebracht in geslacht en werkervaring, dus dat er mannelijke en vrouwelijke gezinsvoogden gesproken worden met kortere en langere werktijd bij SGJ. Er zal ook rekening mee worden gehouden om zowel gezinsvoogden te spreken die ervaring hebben met het afronden van OTS'en als gezinsvoogden die hier minder ervaring mee hebben.

Binnen de groep jongeren wordt een spreiding aangebracht in geslacht, problematiek en thuissituatie. Dit houdt in dat er jongeren worden gesproken die thuis wonen, in een pleeggezin, een netwerkgezin, een instelling of zelfstandig. Door rekening te houden met deze spreiding zal er een representatieve doelgroep gesproken worden.

Gezien de achtergrond en mogelijke problematiek van de jongeren is als risico meegenomen dat deze jongeren niet zouden willen meewerken aan dit onderzoek. Om deze reden zal er via de gezinsvoogd contact worden gelegd. Tevens zal, als er onvoldoende respondenten blijken te zijn, gebruik gemaakt kunnen worden van dossieronderzoek. In het geval dat er wel voldoende respondenten zijn, zal er geen gebruik worden gemaakt van de dossiers in verband met de privacy van de jongeren.

Gebruik Zelfredzaamheid-Matrix (ZRM)

Zoals al eerder genoemd, wordt om de mate van zelfredzaamheid te meten onder de jongeren gebruik gemaakt van de ZRM.

De ZRM is een instrument, dat in principe iedereen kan gebruiken. Echter wordt er geadviseerd om zelf enkele keren te oefenen om zo de betrouwbaarheid van dit instrument te vergroten (ZRM, n.d.).

In verband hiermee, is er een training geweest door twee ontwikkelaars van de ZRM bij de Gemeentelijke gezondheidsdienst (GGD). Door deze training is de achtergrond van de theorie en praktijk uitgelegd, maar is er ook getraind in het afnemen van de ZRM via een casusoefening. Tot slot is er gesproken over de verwerking van data van de ZRM. Hieruit blijkt dat bij de verwerking geen optelsom gemaakt dient te worden van scores, maar dat het gaat om een overall conclusie per jongere en zijn zelfredzaamheid.

Naar aanleiding van een persoonlijke training door de GGD is er afgesproken dat er tijdens het afnemen van de ZRM de mogelijkheid is om contact te hebben met de GGD over het gebruik en mogelijke belemmeringen. Dit alles draagt bij aan het zo goed mogelijk verzamelen van alle data aan de hand van het instrument.

3.5 Kwaliteitskader

Randvoorwaarden

Er zal mondeling een terugkoppeling worden gegeven aan de organisatie tijdens het onderzoek. Hierdoor is de organisatie op de hoogte van wat de tussentijdse uitkomsten zijn en wat de voortgang is. Tevens zal er overleg zijn over de conclusies, aanbevelingen en het beroepsproduct.

Voor de benadering van de respondenten zal er contact worden gelegd met de gezinsvoogden via de email. Via hen zal er weer contact worden gelegd met de jongeren. Als jongeren niet willen ingaan op het verzoek om mee te werken aan het onderzoek via de gezinsvoogd, zal de onderzoeker zelf nog contact leggen met hen.

Er kan gebruik worden gemaakt van de communicatiekanalen van de organisatie. Dit maakt dat respondenten gemakkelijk benaderd kunnen worden.

Om te zorgen dat er voldoende respondenten zijn, is er voor de start van het onderzoek naar alle gezinsvoogden een email verzonden om hen op te hoogte te stellen van het onderzoek. Tevens is er alvast gepeild welke gezinsvoogden er, samen met een jeugdige, willen meewerken aan het onderzoek. Hierdoor kan er al tijdig een inventarisatie worden gemaakt.

Er is nauw contact met de instelling en de begeleiding vanuit school. Door middel van deze voorwaarden zal er een optimaal resultaat worden behaald (Migchelbrink, 2010).

Bruikbaarheid

Om het onderzoek zo bruikbaar mogelijk te laten zijn voor de praktijk is ervoor gekozen om met een vraag vanuit de instelling aan de slag te gaan.

Tijdens het gehele proces is er nauwe afstemming met de instelling en haar wensen omtrent het onderwerp. Door deze continu af te stemmen blijft het vraagstuk van de instelling en zal er uiteindelijk ook iets mee kunnen worden gedaan in de praktijk.

Het onderzoek is praktijkgericht en om antwoord te geven op de uiteindelijke hoofdvraag, zal via de deelvragen zal ook op die praktijk worden ingegaan. Hierdoor kan er uiteindelijk een conclusie worden geschreven aan de hand van de data-analyse die dicht aansluit bij de praktijk. De basis van dit onderzoek is de instelling.

Door het navolgen van bovenstaande voorwaarden zal er een optimale bruikbaarheid worden gecreëerd van het uiteindelijke onderzoeksresultaat.

Validiteit

Er worden meerdere databronnen en -technieken naast elkaar ingezet gedurende het onderzoek. Hierdoor wordt er vanuit meerder perspectief gemeten en dit voorkomt een tunnelvisie of een eenzijdige blik.

Daarnaast wordt er in gesprek gegaan met tien jongeren en tien gezinsvoogden. Er is binnen deze groep respondenten ook een spreiding aangebracht, welke is eerder is genoemd. Hierdoor wordt het waarheidsgehalte vergroot en is dit onderzoek representatief voor de instelling.

Tevens wordt de ZRM bij elke respondent afgenomen, waarin dezelfde onderwerpen terugkomen. De uitkomsten hiervan geven de zelfredzaamheid weer, wat heel concreet en meetbaar is. Dit is ook exact wat gemeten dient te worden met dit onderzoek. Belangrijk is dat de ZRM uit onderzoek een gevalideerd instrument blijkt te zijn (ZRM, n.d.). Door dit instrument te gebruiken wordt de validiteit van dit onderzoek vergroot. Naast deze ZRM zijn er nog andere topics opgesteld die aan de orde komen tijdens de interviews. Hierin zal voldoende diepgang inzitten en worden de onderwerpen goed uitgevraagd.

De interviews zullen worden opgenomen en letterlijk worden uitgetypt. Deze zullen erna gecodeerd worden en op basis hiervan worden de resultaten beschreven. Door het coderen per topic neem je alle nodige informatie mee en voorkomt dat je sommige informatie niet meeneemt.

Tot slot wordt op het gehele proces teruggeblikt in het onderzoeksverslag en zal hierin worden beschreven hoe het bovenstaande al dan niet is gewaarborgd gedurende het onderzoek (Migchelbrink, 2010).

Betrouwbaarheid

Binnen het onderzoek worden verschillende bronnen naast elkaar ingezet. Dit houdt in dat er verschillende databronnen en technieken worden gebruikt, wat ook wel triangulatie wordt genoemd. Hierdoor meet je zo breed mogelijk wat je wilt weten en bekijk je het praktijkprobleem vanuit meerdere invalshoeken (Migchelbrink, 2010).

Bij dit onderzoek is één onderzoeker betrokken die alle data verzamelt, analyseert en verwerkt. Hierdoor is de onderzoeker van alles op de hoogte.

Ook wordt alle data verzameld door één persoon, waardoor tijdens de interviews hetzelfde gevraagd zal worden aan alle respondenten.

Tevens is het goed om de uitkomsten te bespreken met de instelling. Ook is het van groot belang, een onafhankelijke positie ten aanzien van de organisatie te bewaren. Hierdoor zal een kritische blik behouden kunnen worden. Door niet enkel in het bekende team te interviewen en feedback aan de hogeschool te vragen, wordt er gestreefd naar objectiviteit. Hierdoor wordt de betrouwbaarheid vergroot (Migchelbrink, 2010).

Verder wordt er rekening mee gehouden om respondenten te spreken met verschillende achtergronden, problematiek en geslacht. Hierdoor ontstaat er een compleet beeld van wat binnen de organisatie speelt en maakt dat het betrouwbaar is wat gemeten wordt. Dit heeft te maken met de eerder genoemde responsiviteit.

Hierboven is beschreven op welke manier ernaar gestreefd wordt om de kwaliteit van dit onderzoek zo veel mogelijk te waarborgen. In het komende hoofdstuk zullen de resultaten worden beschreven. In één van de laatste hoofdstukken wordt erop terugblik in hoeverre de kwaliteit tijdens de uitvoering van het onderzoek is gewaarborgd.

>> 4. Onderzoekresultaten

4.1 Inleiding

Om een antwoord te vinden op de hoofdvraag is er onderzoek gedaan binnen SGJ. In dit hoofdstuk zullen de resultaten hiervan worden beschreven aan de hand van topics. Voorafgaand zal eerst de hoofdvraag nog herhaald worden.

In het voorafgaande hoofdstuk is beschreven wat er onderzocht gaat worden. Er is toen de volgende hoofdvraag opgesteld:

“In hoeverre zijn jongeren van SGJ, in de afrondingsfase van de OTS, zelfredzaam om zonder gezinsvoogd verder te gaan?”

4.2 Zelfredzaamheid als begrip

Van de tien gesproken gezinsvoogden binnen SGJ geeft meer dan de helft aan het lastig te vinden om het begrip te definiëren. Dit is in tegenstelling tot de jongeren, die allemaal kort en krachtig in één zin het begrip omschrijven. Opvallend is dat het merendeel (8) van de gezinsvoogden aangeeft dat het er vooral om gaat dat de jongeren voor zichzelf kunnen zorgen in de alledaagse dingen. Thema's die terugkomen zijn: financiën (6x), wonen (8x), werk (5x) en verzekeringen (3x).

De thema's waar gezinsvoogden aan denken, zijn er wisselend en lijken niet gestoeld te zijn op een methodiek. Drie gezinsvoogden noemen hierbij de ontwikkelingstaken vanuit de Delta-methodiek.

Iets meer dan de helft van de ondervraagde (7) gezinsvoogden noemen expliciet dat het niet in eerste instantie enkel gaat over het feit dat jongeren zelf hun leven kunnen vormgeven, maar juist ook hulp kunnen vragen of het netwerk om hen heen in kunnen zetten. Jongeren zelf noemen dit niet bij de vraag om het begrip te definiëren, maar zien het echt als het zelf oppakken van de taken en geven het netwerk hierin duidelijk geen rol.

4.3 Zelfredzaamheid binnen de OTS

Aan alle respondenten is ook gevraagd op welke wijze het thema zelfredzaamheid terugkomt binnen de OTS. Uit gesprek met de gezinsvoogden blijkt dat gezinsvoogden verschillend ervaren hoe hoog het thema op de agenda staat. De helft van hen geeft aan dat ze het thema belangrijker vinden bij voogdijpupillen en dat er door middel van die methodiek meer aandacht voor is dan bij een OTS.

Binnen de OTS werken negen van de tien gezinsvoogden aan zelfredzaamheid via het stellen van doelen. Drie gezinsvoogden zetten de waaier “Help, ik word 18” in. Aan de hand daarvan bespreken zij het thema met hun pupil. Verder maken twee gezinsvoogden actief gebruik van netwerkberaden. De overige gezinsvoogden geven aan niet specifiek iets in te zetten.

Alle gezinsvoogden ervaren voldoende mogelijkheid om binnen een OTS te werken aan zelfredzaamheid en geven aan dat het in meerdere of mindere mate wel een besproken thema is.

Gezinsvoogd: “Jongeren die achttien worden, moeten niet voor een verassing te komen staan als er geen OTS meer is.”

Zoals ook blijkt uit het bovenstaande, werken alle gezinsvoogden op een verschillende wijze aan dit thema. Er wordt meerdere malen genoemd dat afhankelijk van het woonperspectief van de jongere het thema meer of minder op de kaart staat. Als een jongere binnen een leefgroep woont of goed is ingebed in het pleeggezin dan is het aanzienlijk een minder thema.

De beperktheid aan tijd is voor een tweetal gezinsvoogden een reden om het thema minder bespreekbaar te maken.

Het lijkt dat door het gebrek aan structuur en richtlijnen wat er nu precies verwacht wordt van een jongere bij het afronden van een OTS, gezinsvoogden niet altijd goed weten wanneer dit nu voldoende is. De helft van de ondervraagden zou graag meer duidelijkheid en richtlijnen vanuit de organisatie hebben.

Gezinsvoogd: “Ik vergelijk het maar met mijn eigen kinderen en wat zij moeten kunnen. Dan weet je toch ongeveer hoe je moet afronden.”

Organisatorisch blijkt niet helder te zijn of het werken aan zelfredzaamheid nu wel of niet behoort tot het takenpakket van een gezinsvoogd.

Gezinsvoogd: "Mijn passie zijn de jongeren en ik zou graag dit hele thema met hen willen oppakken. Maar binnen een OTS zet je juist mensen in die dit thema in werking stellen."

De één vindt het wel passen binnen het uitvoeren van de ondertoezichtstelling, echter geven twee mensen ook aan dat het niet zou passen binnen de functie van gezinsvoogd.

Met de jongeren is dit thema ook besproken en hun is gevraagd op welke wijze het thema zelfredzaamheid terugkomt binnen de OTS. Vier jongeren geven aan dat de gezinsvoogd niet specifiek iets heeft gedaan om dit thema binnen de OTS te laten terugkomen, maar ze geven aan dit vooral zelf met het netwerk te hebben gedaan.

Jongere (pleeggezin, 17): "Mijn gezinsvoogd heeft niet specifiek een rol gehad, maar door een OTS moet je wel. Ik moest weg uit mijn thuissituatie en naar een pleeggezin. Hierdoor ben ik gegroeid."

Jongere (pleeggezin, 17): "De gezinsvoogd kwam wel langs. Zij gaf mij altijd tips hoe ik dingen kon aanpakken. Dat hielp voor mij."

Jongeren geven aan dat zij dus vooral middels gesprekken met hun gezinsvoogd hebben gewerkt aan het thema. Echter ervaren niet alle jongeren zo concreet dat de OTS heeft bijgedragen aan de zelfredzaamheid. Hierover zal later meer in het stuk over toekomst nog worden beschreven.

4.4 Zelfredzaamheid- Matrix (ZRM)

Om iets te kunnen zeggen over de mate van zelfredzaamheid is er tijdens de gesprekken met de gezinsvoogden en de jongeren gebruik gemaakt van de eerder beschreven ZRM.

Samen met de respondenten is deze tijdens het interview ingevuld en zodoende zijn er gesprekken ontstaan over de jongeren, hun toekomst en de mate van hun zelfredzaamheid.

Gezinsvoogd: "Wat fijn zo'n vragenlijst. Nu weet ik gelijk welke thema's ik nog moet bespreken met deze jongeren komende tijd!"

Jongeren en gezinsvoogden scoren grotendeels hetzelfde op de domeinen. Als de scores niet op één lijn liggen, geven de gezinsvoogden een lagere score aan een gebied en scoort de jongere deze zelf wel hoog. Dit heeft mogelijk te maken met het zelfinzicht van de jongeren, maar hierover meer in het hoofdstuk met de conclusies.

Opvallend is dat sommige domeinen veel meer leiden tot een gesprek dan andere domeinen. Gezinsvoogden gaven korte antwoorden bij de domeinen; verslaving, maatschappelijke participatie en justitie, en scoorden deze positief. Dit in tegenstelling tot de jongeren zelf.

Hieronder zal per deelgebied van de ZRM uiteen worden gezet wat het resultaat is:

Financiën:

Er zijn acht jongeren die hun inkomsten als voldoende ervaren. Van deze acht zijn er nog vijf die hun inkomsten ook zelfstandig regelen en het beheer er zelf over hebben. De overige regelen dit in samenspraak met het netwerk.

Jongere (pleeggezin, 17): "Ik heb een bijbaantje en verdien gewoon. Ik regel alles zelf hoor, maar als het niet lukt, vraag ik mijn pleegmoeder om hulp, dat is heel fijn!"

Gezinsvoogd: "Deze jongere kan niet met geld omgaan en koopt het liefst alles wat voor handen, maar samen met een budgetcoach gaat het nu een stuk beter!"

Jongere (17, leefgroep): "Mijn financiën is wel een probleem ja. Ik ben blij dat ik daarom erover praat en hulp heb vanuit de groep. Anders zou ik nu diep in de schulden zitten."

Twee jongeren vallen uit op dit gebied en hebben op dit moment geen inkomsten of maken schulden. Echter is opvallend dat de gezinsvoogd hierop wel interventies heeft ingezet en zodoende het probleem wel in zicht is.

Dagbesteding:

Op het moment van onderzoek hebben alle jongeren een dagbesteding. Acht jongeren volgen een Mbo-opleiding en geven aan dat zij het naar hun zin hebben.

Jongere (17, thuiswonend): "Ja, ik ga gewoon naar school hoor en het domme is, ik vind het nog stiekem leuk ook! Ik zou wel iets met computers willen gaan doen hierna"

Jongere (17, zelfstandig): "Ik doe nu een opleiding in de beveiliging, maar ik ga nog door bij de politie op het HBO. Dat is wat ik echt wil!"

De jongeren weten ook precies wat ze hierna willen gaan doen. De overige jongeren volgen nog een opleiding op de middelbare school.

Gezinsvoogden en jongeren hebben duidelijk dit thema inzichtelijk en het besproken.

Huisvestiging:

Gezinsvoogden lijken actief bezig te zijn met dit thema. Alle jongeren hebben op dit moment een vaste verblijfplaats, waar zij ook op de langere termijn kunnen blijven wonen.

Jongere (17, pleeggezin): "Mijn gezinsvoogd en ik hebben gesproken met het pleeggezin dat ik hier nog kan blijven wonen tot ik zelf wil. Dat geeft wel rust hoor, hoef ik niet opzoek naar een huis."

Jongere (17, thuiswonend): Ja, ik woon thuis, dus het koken laat ik lekker aan mijn moeder over, die kan dat toch veel beter? De rest doe ik wel zelf hoor, maar dat vind ik wel iets voor mijn moeder."

Opvallend is dat de jongeren die thuis wonen of in een netwerkgezin, lager scoren op het gebied van autonoom zijn. Na doorvragen blijkt dat dit vooral komt doordat zij dusdanig zijn ingebed in de gezinnen dat de huishoudelijke taken als wassen en koken, vaak nog bij het (pleeg)gezin liggen, terwijl jongeren op de groep hier zelf verantwoordelijk voor zijn.

Huiselijke relaties

Dit domein was voor zowel de jongeren als de gezinsvoogden lastiger om te scoren. Met merendeel (8) van de jongeren woont niet meer in het gezin van herkomst en daardoor was niet altijd helder welke huiselijke relaties er bedoeld werden. De jongeren ervaren een spanning in het vormgeven van contacten met het gezin van herkomst. Dit wordt bevestigd door de gezinsvoogden.

Jongere (17, pleeggezin): "De contacten met thuis blijven lastig. Je woont niet meer thuis en je vervreemd van elkaar. Opeens ben je soms als gezin bij elkaar en dan moet je doen alsof je close bent, terwijl ik ze eigenlijk amper meer ken."

Jongere (17, zelfstandig): "Het contact met thuis is moeilijk. Je hoort er niet meer bij en eigenlijk wordt je uitgekotst. Ik richt me nu maar op de mensen hier om mee heen."

Jongere (17, pleeggezin): "Mijn ouders spreek ik weinig. Ik weet niet zo goed wat ik ermee moet. Hier zou ik nog wel iets mee moeten doen, het zijn toch je ouders."

Zeven jongeren geven aan dat zij het lastig vinden om met het gezin van herkomst contact te hebben. Zij ervaren een spanningsveld tussen het wonen in het pleeggezin en tegelijk nog het vormgeven van de contacten met de biologische ouders en familie.

Ook gezinsvoogden delen zorgen op dit gebied en vijf gezinsvoogden geven aan dat dit thema veel besproken wordt tijdens de OTS-duur om hierin de jongeren te ondersteunen.

Zowel de jongeren als gezinsvoogden aan dat het in de huidige leefomgeving van de jongeren wel goed gaat. De jongeren bevestigen dit door te benoemen dat ze het vooral waarderen om met hun (pleeg)ouders of groepsleiding te praten, en vooral het weten dat je bij hen terecht kan, geeft een bevredigend gevoel.

Geestelijke gezondheid

Zoals hierboven beschreven, lagen de meningen van de jongeren en gezinsvoogden grotendeels op één lijn en gaven zij veelal dezelfde scores.

Bij het domein geestelijke gezondheid scoorden alle jongeren zichzelf volledig zelfredzaam, terwijl bij alle gezinsvoogden hier de jongeren lager op scoren. Kenmerkend dus dat op dit domein de meningen wel afwijkend waren.

Gezinsvoogd: "Deze jongere is echt niet helemaal jofel hoor, maar ze wil gewoon geen hulp, tja, wat moet je dan?"

Gezinsvoogd: "Ik denk dat deze jongere zichzelf wel tegenkomt, ze maken zoveel mee, dan heb je toch gewoon verwerking nodig, maar als ze niet willen...."

Jongere (17, thuiswonend): "Ja, ik heb heus weleens last van mijn problemen, maar ik ga dan gewoon naar vrienden. Ik hoef niet direct opgenomen te worden."

Jongere (17, pleeggezin): "Hulp? Nee, dat wil ik niet. Ik ben mijn eigen psycholoog wel. Soms snap ik ook niet hoe ik het volhou hoor. Maar ik kan mezelf gewoon het beste helpen. Dus hulp hoeft echt niet....Alhoewel, soms zou het wel fijn zijn."

Gezinsvoogden willen vooral dat een jongere gemotiveerd is voor hulp, terwijl uit de gesprekken met de jongeren blijkt dat de helft van hen geen problemen ervaart en ook geen noodzaak tot hulpverlening ziet. Juist bij deze jongeren geeft de gezinsvoogd wel aan, gezien hun belaste verleden, dat hulpverlening wel wenselijk is.

De jongeren reageren afwijzend op de hulpverlening, waarbij gezinsvoogden dan ook besluiten om geen hulp te starten. Het thema lijkt lastig bespreekbaar tussen jongeren en gezinsvoogden, zodra jongeren aangeven geen hulp te willen ontvangen.

De jongeren (5x) geven aan dat als zij hulp nodig hebben, dit liever te ontvangen vanuit het netwerk of vrienden. Hieruit ervaren jongeren veel steun en zij geven ook aan dit regelmatig in te zetten. Gezinsvoogden noemen alleen het inzetten van professionele hulpverlening.

Lichamelijke gezondheid

De helft van de jongeren heeft geen problemen op medisch gebied en heeft hier ook niet mee te maken gehad. De andere helft heeft last van (chronische) medische problemen. De gezinsvoogd is hier echter niet bij betrokken. Jongeren regelen zelf hulp en bezoek aan dokter of andere medische instituten. De jongeren scoren dan ook allen volledig zelfredzaam op dit gebied.

Verslaving

Geen van de gezinsvoogden geeft aan dat de jongeren verslaafd zijn aan middelen. Twee gezinsvoogden geven aan dat ze twijfelen of de jongere verslaafd is.

De anderen geven aan dat het niet zozeer een thema is geweest binnen de OTS.

Vanuit de jongeren komt naar voren dat hierover niet altijd openheid is geweest naar de gezinsvoogd, en dat dit thema niet besproken is. Echter geven acht jongeren aan dat dit thema geen rol heeft gespeeld.

Activiteiten dagelijks leven

Alle jongeren geven aan, zelf invulling te geven aan de activiteiten in het dagelijks leven. Jongeren die in het pleeggezin wonen, hebben dit in mindere mate op orde, omdat ze meedraaien in het gezin. Jongeren op de groep, die werken hieraan via doelen of kunnen hiervoor certificaten mee behalen. Dit thema lijkt duidelijk bespreekbaar binnen OTS.

Sociaal netwerk

Vier jongeren, iets minder dan de helft, hebben een gezond sociaal netwerk. Hierover spreken de gezinsvoogden lovend en scoren deze dan ook op volledig zelfredzaam.

Gezinsvoogd: "Zo mooi om te zien hoe deze jongere het doet. Deze jongere is helemaal geaccepteerd in het pleeggezin!"

Gezinsvoogd: "Deze jongere doet het zo goed. Heeft overal contacten en kan dit ook inzetten!"

De andere jongeren hebben een klein netwerk, dat wel wordt ingezet, maar dit is minimaal. Jongeren geven zelf echter bijna allemaal aan een netwerk om zich heen te hebben.

Als thema lijkt het wel te spelen. De gezinsvoogden spreken hun betrokkenheid hierbij uit. Maar als het netwerk minimaal is, lijkt het voor de gezinsvoogden lastig om dat in te zetten.

Jongere (17, pleeggezin): "Natuurlijk heb ik hier contacten via school enzo, maar ook hierbij is het lastig wat je doet met je familie, ik zie ze zo weinig!"

Wat eerder aan de orde kwam bij huiselijke relaties noemen de jongeren hier ook als thema. De jongeren die niet meer thuis wonen, vinden het lastig om een balans te vinden tussen het netwerk van het huidige gezin en de omgeving en het gezin van herkomst. Vijf jongeren geven aan, het lastig te vinden om contact met hun familie te onderhouden. Dit komt doordat ze een nieuw leven opbouwen in een andere omgeving en zodoende het biologische gezin ontgroeien.

Alle jongeren geven aan, steun te ervaren van vrienden. Als er problemen zijn in de omgeving, betrekken ze daarbij vaak zelf hun vrienden, maar ook waar nodig het pleeggezin of de leiding van de instelling.

Maatschappelijke participatie

Aan de gezinsvoogden is gevraagd of de jongeren participeren in de maatschappij. De helft van de gezinsvoogden geeft hierbij aan dat de jongeren deelnemen aan de maatschappij. Hierin vallen dan activiteiten als sporten of het bezoeken van een kerk. De andere helft van de gezinsvoogden geeft aan dat dit niet of nauwelijks het geval is. Gezinsvoogden hebben het idee dat de jongeren wel in de maatschappij staan, maar kunnen hier geen concrete voorbeelden of activiteiten bij noemen.

Gezinsvoogd: "Maatschappelijke participatie? Tja, ze doet wel iets hoor, , maar heel concreet kan ik niet zijn. Ik weet het niet goed."

Jongere (17, pleeggezin): "Ik doe niet zoveel hoor, ik voel me heus wel betrokken. Maar als ik thuis ben, vind ik het goed. Geen zin om iets te doen meer."

Jongere (17, thuiswonend): "Sorry, maar daar heb ik zo geen zin in. Ik chill gewoon met mijn vrienden."

Jongere (18, zelfstandig): "Ja, ik doe veel via mijn opleiding, zoals het helpen bij evenementen. Ook geef ik leiding aan het jeugdwerk van de kerk. Ik vind zulke dingen echt leuk!"

Dit sluit aan bij wat de jongeren zelf ervaren. Zes jongeren geven aan, zich niet echt betrokken te voelen bij de maatschappij of hieraan deel te nemen.

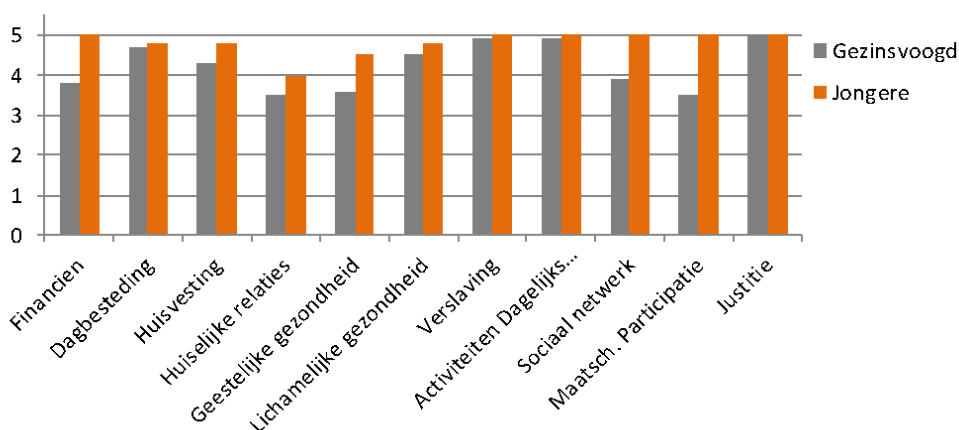
Justitie

Dit domein is het kortst besproken domein tijdens de interviews. Van de gezinsvoogden geven er negen aan dat de jongere geen contact heeft met de politie of justitie. Eén gezinsvoogd geeft aan dat dit in het verleden wel heeft gespeeld, maar op dit moment niet meer.

Het is opvallend als het wordt vergeleken met een aantal jongeren, dat er drie jongeren vertellen dat ze in contact zijn geweest met justitie. Het lijkt dus alsof de gezinsvoogden hiervan niet op de hoogte zijn.

Verder geven alle jongeren, in overeenstemming met hun gezinsvoogd, aan dat dit thema op dit moment niet speelt en zij zodoende hierin volledig zelfredzaam zijn.

Gemiddelde uitkomsten ZRM

In de tabel hierboven is een schematische weergave te zien van de resultaten. Hierbij is de indeling aangehouden van de ZRM (1=acute problematiek, 2=niet zelfredzaam, 3=beperkt zelfredzaam, 4=voldoende zelfredzaam en 5=volledig zelfredzaam). Doordat jongeren en gezinsvoogden meestal op één lijn zaten, konden deze resultaten zo inzichtelijk worden gemaakt.

Als alle resultaten worden meegenomen van de ZRM, scoren alle jongeren gemiddeld hoog op de zelfredzaamheid. Opvallend dat op sommige domeinen jongeren hoger scoren dan gezinsvoogden. Echter liggen de opvattingen van gezinsvoogden en jongeren grotendeels dicht bij elkaar. In het volgende hoofdstuk zal hier bij de conclusies nader op worden ingegaan.

4.5 Toekomst na de OTS

Aan de hand van de thema's uit de ZRM is er met alle respondenten gesproken over de toekomst van de jongeren na de OTS.

Zowel alle jongeren als gezinsvoogden geven aan dat de jongere het zonder OTS zal gaan redden in de maatschappij en zichzelf staande gaat houden. De gezinsvoogden spreken het vertrouwen uit in de jongeren en hun netwerk.

Met de jongeren is ook over hun toekomst gepraat en hun is gevraagd wat nu in de OTS heeft bijgedragen aan hun scores van de ZRM. Niet alle jongeren konden hierop antwoord geven of zij vonden dit lastig te benoemen. Anderen konden wel enkele aspecten noemen die een rol hadden gespeeld met betrekking tot de vergroting van hun zelfredzaamheid.

Jongen (thuiswonend, 17): "Dat mijn gezinsvoogd mij de mogelijkheid heeft gegeven om naar een kliniek te gaan. Anders ging ik nog steeds elke dag naar de klote."

Meisje (thuiswonend, 17): "Ehm, dat weet ik eigenlijk niet...Mijn maatregel heeft daar niet direct iets aan bijgedragen denk ik."

Meisje (zelfstandig wonend, 18): "Het echte doorvragen van mijn gezinsvoogd hielp. Door de gesprekken wilde ik wel hulp."

Aan de hand van het gesprek geven drie jongeren aan dat de toekomst met hen na de OTS niet is besproken met gezinsvoogd. De andere jongeren geven aan dat zij juist betrokkenheid ervaren van hun gezinsvoogd met dit thema. Uit bovenstaande citaten blijkt dat het heel divers is hoe deze jongeren de OTS hebben ervaren en of ze hierin een bijdrage kunnen zien aan hun zelfredzaamheid.

Vier jongeren geven concreet aan dat de gesprekken met hun gezinsvoogd hebben geholpen om verder te gaan kijken in de toekomst.

Zowel de jongeren als de gezinsvoogden hebben vertrouwen in de toekomst van de jongeren van de OTS. Dit blijkt wel uit alle reacties van de jongeren op de vraag hoe ze hun toekomst zien zonder OTS. De één telt af tot de dag van het achttien worden, terwijl de ander het juist wel spannend vindt. Hieronder een weergave van reacties van jongeren op de vraag hoe zij hun toekomst zien.

Meisje (leefgroep, 17): "Ik zie mijn toekomst wel zitten. De OTS heeft me daarin zeker geholpen, maar soms vond ik het ook een last."

Meisje (leefgroep, 18): "Ik ben tevreden met hoe het gaat. Ik heb het idee dat het wel goed gaat komen."

Nadat ook deze vraag is besproken met de jongeren, is er specifiek ingezoomd op SGJ zelf. Er is gesproken over hoe zelfredzaamheid is vormgegeven en ingebed als thema binnen de organisatie. Om te kijken op welke wijze de organisatie dit zou kunnen optimaliseren, zijn er vier respondenten van externe organisaties bevraagd over zelfredzaamheid binnen hun organisatie. Tevens is aan de jongeren gevraagd welke tips ze zouden willen meegeven aan de gezinsvoogden en organisaties. De resultaten hiervan worden hieronder beschreven.

4.6 Optimalisatie organisatie

De ondervraagde gezinsvoogden van SGJ gaven uitgebreid antwoord op de vraag wat er in de organisatie anders zou kunnen. De helft van de gezinsvoogden zou graag iets concreets in handen willen hebben om te werken aan de zelfredzaamheid van jongeren.

Gezinsvoogd: "Het zou mij helpen als er iets gestandaardiseerd is. Dus dat je gaat kijken, hoe is de zelfredzaamheid, waar ligt de focus en hoe gaan we dat vormgeven in de laatste periode."

Door iets concreets in handen te hebben hopen vijf gezinsvoogden dat zelfredzaamheid hoger op de agenda komt te staan en er vanzelf ook focus op komt te liggen.

Deze gezinsvoogden geven aan dat het thema wel op de agenda staat, maar dat er niet met een standaard-procedure wordt gewerkt. Een gezinsvoogd noemt hierbij dat dan mensen gaan werken op het gevoel en dat zou gevaarlijk kunnen zijn.

In tegenstelling tot de eerder genoemde vijf gezinsvoogden, hebben drie gezinsvoogden geen behoefte aan een concreet middel. Zij vinden dat het werken aan zelfredzaamheid een houdingsaspect is, wat in je handelen als gezinsvoogd moet verweven zitten.

Dit kan je concreet toepassen door, bijvoorbeeld: de mening van jongeren overal te vermelden, onderzoeken waar je zelf wilt dat de jongere staat na het einde van de OTS, en het thema bespreekbaar maken met de jongeren.

De externe ondervraagde gezinsvoogden noemen dat zij vanuit hun methodiek werken aan de verschillende thema's die horen bij zelfredzaamheid. Drie gezinsvoogden zetten het netwerk in en de gesprekken met jongeren om te kijken hoe verder na de achttien jaar. Eén organisatie werkt met een zogenoemd borgingsplan. In dit plan staan kort de afspraken welke blijven staan rondom een jongere na de OTS, en vooral ook hoe bepaalde zaken geborgd zijn.

De externe gezinsvoogden vinden dat niet alleen door de methodiek je de zelfredzaamheid voldoende op de agenda stelt, maar zeggen dat het vooral ook te maken heeft met het aansluiten bij de motivatie van jongeren. Jezelf onderzoeken en kijken wat jij als gezinsvoogd kunt betekenen voor de jongeren zijn antwoorden die externe gezinsvoogden geven om als organisatie het thema bespreekbaar te hebben en op de agenda te zetten.

De jongeren vinden het vooral belangrijk dat er met hen wordt gekeken naar hoe verder na de OTS. Vier jongeren geven aan dat de gesprekken met de gezinsvoogd maakten dat ze bepaalde goede keuzes hebben gemaakt, maar ook dat ze juist die steun en soms een extra zetje in de rug nodig hadden om tot actie komen. Het verzoek van jongeren aan de gezinsvoogden luidt als volgt:

"Zorg voor een stabiel gezin. Stop geen kinderen in een tehuis, dan leer je nooit voor jezelf zorgen en vereenzaam je direct."

"Bied altijd onvoorwaardelijke steun aan een jongere."

"Ze moeten leren om niet altijd te handelen volgens het boekje, maar gewoon ook te luisteren. Ze hebben zo vaak vooraf al bedacht hoe ze het willen!"

"Ik vond het fijn als mijn gezinsvoogd gewoon luisterde. We gingen weleens naar de MacDonalds en dan vroeg ze hoe ik het vond gaan."

"Soms heb je als puber gewoon even iemand nodig die de waarheid zegt en je een schop onder je hol geeft."

>> 5. Conclusies

5.1 Inleiding

In het vorige hoofdstuk zijn de resultaten van het praktijkonderzoek beschreven. Aan de hand hiervan en het literatuurstuk zullen in dit hoofdstuk de conclusies worden beschreven. Aan de hand van de deelvragen en eerder opgestelde topics zal er een antwoord worden geformuleerd op de hoofdvraag.

De hoofdvraag van het onderzoek luidt als volgt:

“In hoeverre zijn jongeren van SGJ, in de afrondingsfase van de OTS, zelfredzaam om zonder gezinsvoogd verder te gaan?”

Hierbij zijn de volgende deelvragen geformuleerd:

Deelvraag 1: “Wat hebben de jongeren nodig om op eigen benen te staan na de OTS?”

Deelvraag 2: “Wat houdt zelfredzaamheid in voor de jongeren?”

Deelvraag 3: “Hoe wordt zelfredzaamheid vormgegeven binnen de OTS?”

Deelvraag 4: “Wat zijn de mogelijkheden om tijdens de afronding van de OTS te werken aan zelfredzaamheid?”

Als antwoord op de hoofdvraag kan worden gegeven dat de jongeren in het algemeen goed scoren op zelfredzaamheid. Zij hebben allemaal de basis in huis om zelfredzaam binnen de maatschappij hun gang te gaan. Er zijn geen domeinen waar zij niet zelfredzaam op scoren.. Zowel de gezinsvoogden als de jongeren geven aan dat zij met positieve blik naar de toekomst van deze jongeren kijken.

Binnen de organisatie ontbreekt er echter nog een omschrijving van een definitie van zelfredzaamheid en wordt er vooral gewerkt aan de praktische thema's van zelfredzaamheid.

Uit de ZRM komt naar voren dat er op de gebieden sociaal netwerk, maatschappelijke participatie, . huiselijke relaties en geestelijke gezondheid lager wordt gescoord. Tevens komen er punten ter optimalisatie van de organisatie naar voren.

In het onderstaande gedeelte worden deze conclusies toegelicht aan de hand van eerder opgestelde topics.

5.2 Belang van definiëring zelfredzaamheid

Gezien de huidige maatschappelijke ontwikkelingen en de transitie van de jeugdzorg wordt er steeds meer van een burger verwacht dat zij zelf in staat zijn om op allerlei vlakken vorm te geven aan hun leven en bijdragen aan de maatschappij (Movisie, 2013). Om deze reden is het dus belangrijk dat je als organisatie werkt met een doelgroep, die bijna als volwassen burgers, de maatschappij in gaan en dus het thema zelfredzaamheid op de kaart hebt staan.

In alle gesprekken was het uitgangspunt: het te hebben over het thema zelfredzaamheid. Om deze reden is gekozen te starten met begripsverheldering in de interviews. Aan alle respondenten is dus gevraagd wat zelfredzaamheid betekent.

Dat deze vraag voor sommige gezinsvoogden onverwachts komt, blijkt wel uit de reacties op de vraag.

Binnen de organisatie wordt er verschillend gedacht over de invulling van dit thema en wordt het vooral ingevuld met praktische zaken, zoals het regelen van een woning of het beheer van financiën. Hierin krijgt duidelijk het netwerk een rol. Dat het begrip zelfredzaamheid op diverse wijze wordt ingevuld, blijkt ook uit de literatuur. In de methodiek Delta wordt er vooral aangestuurd op de praktische vaardigheden van de jongeren. Wellicht omdat deze meetbaar en zichtbaar zijn, noemen gezinsvoogden die zaken ook tijdens de interviews.

Toch kan gezegd worden dat juist ook het sociaal-emotionele aspect binnen de zelfredzaamheid van groot belang is (Jumelet en Wenenk, 2012; Movisie, 2013).

Dan gaat het om zaken als; kunnen de jongeren verantwoorde keuzes maken en kunnen ze hulp vragen?

Echter blijkt dat gezinsvoogden dit thema lastig vinden om er binnen de OTS vorm aan te geven, omdat het niet zo concreet te toetsen is, bijvoorbeeld of een jongere zijn financiën beheert, is af te vinken. Maar hoe een jongere handelt in lastige situaties en hoe hij of zij dan omgaat met stress, is lastiger inzichtelijk te maken.

Dat dit sociaal-emotionele aspect voor andere gezinsvoogden minder speelt, blijkt ook uit het onderzoek, terwijl daar vanuit literatuuronderzoek juist wel de aandacht voor moet zijn. De organisatie zal zichzelf kunnen afvragen

in hoeverre de huidige methodiek passend is om daarbinnen te werken aan zelfredzaamheid te werken aan de zelfredzaamheid van jongeren.

Tevens blijkt ook dat niet helder is of het werken aan zelfredzaamheid nu behoort tot het takenpakket van een gezinsvoogd. Niet alle gezinsvoogden geven aan dat ze dit passend vinden en ook een regiomanager twijfelt of dit hoort binnen het functieprofiel. Echter ben je als gezinsvoogd bezig met het optimaliseren van een zo goed mogelijke ontwikkeling bij de jongeren (Delta, 2008), dus hierbij hoort ook het werken aan die zelfredzaamheid bij het de opgroeiende jongeren.

Niet elke gezinsvoogd werkt aan dit thema. Dit sluit aan bij wat onderzoek onder de jongeren zelf uitwijst, namelijk dat bij iets minder dan de helft het thema niet concreet aan de orde is geweest binnen de OTS.

Samenvattend kan er gezegd worden dat door het ontbreken van een heldere definitie van het begrip zelfredzaamheid en het niet 'kennen' van de functieomschrijving, het voor gezinsvoogden niet altijd duidelijk is wat er van een jongere wordt verwacht en waar er naartoe wordt gewerkt. Op dit moment wordt er daardoor vooral gewerkt aan het 'praktische' gedeelte van de zelfredzaamheid. Terwijl juist zelfredzaamheid voor de jongeren ook inhoudt dat ze buiten het werken aan ontwikkelingstaken, ook steun ontvangen van de sociale context en werken aan het sociaal-emotionele aspect van zelfredzaamheid. Doordat er vanuit de organisatie een heldere definitie ontbreekt, wordt er gefocust op het praktische. Dit zal nader worden toegelicht bij het volgende hoofdstuk.

5.3 Mogelijkheden zelfredzaamheid binnen de OTS

Zoals hierboven geconcludeerd, is het belangrijk dat er een heldere definitie is van zelfredzaamheid om hieraan te kunnen werken in de OTS. Maar hoe kan er nu eigenlijk het beste aan die zelfredzaamheid worden gewerkt?

Kohnstamm (2009) beschrijft dat jongeren zich bepaalde ontwikkelingstaken passend bij hun leeftijd moeten eigen maken. Als iemand hier zelfstandig invulling aan geeft, dan kan er gezegd worden dat zij klaar is voor de volgende levensfase. Dit wordt onderstreept via de gebruikte Delta-methodiek binnen SGJ. Dus jongeren hebben nodig dat zij uitvoering kunnen geven aan de ontwikkelingstaken (Delta, 2008).

Gezinsvoogden werken hieraan door de plannen van aanpak en de daarin opgemaakte doelen. Hierbij maken gezinsvoogden ook gebruik van de waaier van help, ik word 18 of de KWIK-start app.

Dit onderzoek wijst uit dat gezinsvoogden voldoende ruimte ervaren om tijdens de OTS te werken aan de zelfredzaamheid van jongeren. Hierbij blijkt dat vooral het gesprek aangaan voor zowel gezinsvoogden als jongeren belangrijk is.

Dit kan verbonden worden met wat uit verschillende interviews naar voren kwam, namelijk dat gezinsvoogden het lastig vinden om met de ambivalente houding van jongeren om te gaan.

Theorieonderzoek wijst uit dat er juist vanuit moet worden gegaan dat jongeren verzet tonen en weerstand hebben tegen de hulpverlening. Door dit te accepteren als hulpverlener, kun je tot verandering komen bij de jongere (Bartelink, 2013; Miller en Rollnick, 2002).

Dit zou dus vragen om het werken vanuit acceptatie van verzet aan motivatie van jongeren om aan de slag te gaan, en samen te werken aan de toekomst van jongeren. Jongeren hebben dus nodig, vanuit hun ontwikkeling verklaard, dat zij motivatie nodig hebben om tot verandering te komen (Menger, 2008).

5.4 Uitkomsten Zelfredzaamheids-Matrix (ZRM)

Opvallend is, als de uitkomsten van de ZRM worden bekeken, dat de jongeren binnen de afrondingsfase van de OTS bij SGJ allemaal door zichzelf en hun gezinsvoogd op elk thema minimaal beperkt zelfredzaam worden gescoord. Er kan dus gezegd worden dat er geen enkele jongere is die onder de grens van minimale zelfredzaamheid bevindt.

Voor de jongeren is dit positief te noemen, want het betekent dat zij in zekere zin dus voldoen aan de eisen gesteld vanuit de maatschappij. Gezinsvoogden zijn actief bezig met de praktische thema's, zoals financiën, huisvesting en dagbesteding. Jongeren scoren hier in het algemeen hoog op, en als jongeren problematiek hebben op één van deze domeinen, zijn er door de gezinsvoogd, het netwerk of de jongeren interventies ingezet. Hierdoor wordt er door de OTS gewerkt aan het verminderen van de problematiek op dat domein.

Dat gezinsvoogden vooral sturen op praktische domeinen en daar meer over te vertellen hebben, valt samen met het resultaat over de definiëring van de zelfredzaamheid. Zoals eerder geconstateerd, vullen gezinsvoogden zelfredzaamheid vooral in met praktische thema's. Als dit daaraan wordt verbonden is het dan ook logisch dat die thema's meer bespreekbaar en inzichtelijk zijn.

Eén aantal zaken vielen op bij het afnemen en het analyseren van de ZRM. Hieronder zal dat per domein nader worden toegelicht en worden hier met behulp van literatuur conclusies aan verbonden.

Huiselijke relaties

Na het invullen van alle matrixen blijkt dat het thema huiselijke relaties voor veel jongeren een lastig punt is. Jongeren vinden het lastig, als zij niet meer thuis wonen, om invulling te geven aan die contacten. Vaak is er niet/nauwelijks contact met gezin van herkomst. Gezinsvoogden herkennen dit thema minimaal.

Uit onderzoek van Sprenger (2009) blijkt dat als een jongere niet meer thuis woont, juist het contact met het gezin van herkomst belangrijk blijft en dient als beschermingsfactor binnen de ontwikkeling. Het is dus juist belangrijk dat er met de jongere wordt nagedacht over dit thema, en uit de gesprekken met jongeren blijkt dat dit nog onvoldoende op de kaart staat.

Geestelijke gezondheid

Gemiddeld genomen scoren de jongeren laag op de geestelijke gezondheid. Zowel de jongeren als de gezinsvoogden geven hier allebei een lagere score aan in vergelijking met andere domeinen.

Een opvallend resultaat is dat als jongeren niet gemotiveerd zijn voor hulp, er ook geen uiteindelijke hulp wordt ingezet. Hieruit kan opgemaakt worden dat gezinsvoogden wel aansluiten bij jongeren.

De jongeren die geen behandeling willen, geven aan wel hinder te hebben van problematiek. Interessant is dat zij dit alleen niet willen oplossen met professionele hulpverlening. Het lijkt alsof die jongeren 'hulpverleningsmoe' zijn. Nadrukkelijk geven meerdere jongeren aan dat zij meer hun netwerk en vrienden inzetten. Alleen lijken ze niet altijd te weten hoe ze daar daadwerkelijk gebruik van kunnen maken. Voor de gezinsvoogden kan hieruit geleerd worden dat zij mogelijk op andere manieren invulling kunnen geven aan het thema in plaats van enkel het inzetten van hulpverlening.

Sociaal netwerk

Zoals in bovenstaande alinea beschreven, zetten jongeren zelf graag mensen in vanuit het eigen netwerk. Gezien de ontwikkelingen met de transitie en het in eigen kracht zetten van mensen, is dat heel positief (Movisie, 2013). In de tabel bij de resultaten met de uitkomsten van de ZRM is te lezen dat gezinsvoogden de jongeren lager scoren op dit domein. Uit de diepte- interviews van de jongeren blijkt dat zij veelal een netwerk inzetten bij vragen of problemen. Gezinsvoogden zijn betrokken bij dit thema, omdat ze er allemaal wel iets over kunnen zeggen en zicht hebben op de grootte van het netwerk. Het lijkt echter alsof niet alle gezinsvoogden precies weten wanneer de jongeren het netwerk inzetten en hoe ze hiervan gebruik kunnen maken.

De jongeren die op de groep zaten, pakken dit op met de groepsleiding en maken via een instrument hun netwerk inzichtelijk. Gezinsvoogden zijn hiervan niet op de hoogte.

Maatschappelijke participatie

Wat er ook uitspringt, is de maatschappelijke participatie van de jongeren. Bij beantwoording van de vragen in de interviews, valt op dat gezinsvoogden in eerste instantie aangeven dat de jongeren maatschappelijk participeren. Uit de toelichting blijkt echter dat dit minimaal is. Dit geven de jongeren zelf ook aan, alhoewel zij zichzelf wel hoog scoren.

Bij maatschappelijke participatie gaat het om activiteiten op sociaal, vrijetijd en cultureel gebied (Pelleriaux, 2005). Voor jongeren lijkt dit thema niet aansprekend te zijn en zij geven dan ook aan vooral geen zin te hebben hierin, terwijl ze zich wel betrokken voelen bij de maatschappij. Uit reacties van de gezinsvoogden blijkt vooral dat dit thema niet echt aan de orde komt binnen de OTS. Mogelijk wordt er daarom zo hoog gescoord.

Dat het belangrijk is dat jongeren maatschappelijk participeren, is omdat het passend is binnen een democratische samenleving, het ook goed is voor het psychisch welbevinden van de jongeren en het verkleinen van het problematisch gedrag (Pelleriaux, 2005).

Ook binnen de afronding van de OTS en ook voor de jongeren die bijna op eigen gaan benen gaan, is het van belang dat zij zich ontwikkelen op dit gebied.

Verslaving en justitie

Merkwaardig zijn enkele uitkomsten van zowel het domein verslaving als dat van justitie. Alle jongeren zowel als gezinsvoogden geven hier in overeenstemming aan dat ze hier niet mee te maken hebben op dit moment. Echter blijkt uit de toelichting dat enkele jongeren hier in het verleden wel mee te maken hebben gehad, maar dit niet bekend is bij de gezinsvoogd of als thema binnen de OTS heeft gespeeld.

Dat juist deze domeinen belangrijk zijn blijkt wel uit onderzoek van Pellerieaux (2005). Verslaving en justitie kan leiden tot criminaliteit en beperking van het deelnemen aan maatschappelijk verkeer.

Dit maakt dat het belangrijk genoeg is om het als thema binnen de OTS meer te laten terugkomen.

5.5 Help, mijn toekomst begint?

De zelfredzaamheid van de jongeren is in kaart gebracht door het invullen van de ZRM. Pellerieaux (2005) geeft helder aan dat het maatschappelijk welbevinden en het zich handhaven in de maatschappij ook te maken heeft met het toekomstperspectief van de jongeren. Het gaat erom of ze een beeld van de toekomst hebben en hoe zij de toekomst zien. Hiervoor is binnen het onderzoek ook aandacht geweest tijdens de interviews, zoals is terug te lezen bij de resultaten.

“Gezinsvoogden zijn actief bezig met het inzetten van interventies als een jongere laag scoort op een domein, en daardoor zorgen zij voor een stuk borging na de OTS.”

Uiteindelijk kan er gezegd worden, na het analyseren van alle resultaten uit de ZRM, dat de jongeren allemaal minstens het minimale bezitten om zelf binnen de maatschappij hun pad te gaan bewandelen met eventuele steun van het netwerk of hulpverlening. Er zijn enkele domeinen waar jongeren lager op scoren en waar nog aandachtspunten zijn voor de gezinsvoogden, maar dit maakt niet dat jongeren in het algemeen laag scoren.

Gezinsvoogden zijn actief bezig met het inzetten van interventies als een jongere laag scoort en zorgen daardoor voor een stuk borging na de OTS. Dat geldt ook voor de domeinen waar zowel de jongeren als gezinsvoogden hoog op gescoord hebben: dagbesteding, lichamelijke gezondheid, activiteiten dagelijks leven, verslaving en justitie. Er kan gezegd worden dat deze thema's over het algemeen goed op de agenda staan en dat jongeren zich op deze gebieden kunnen gaan redden zonder OTS.

Na het invullen van de ZRM werden er vanuit de gezinsvoogden veelal positieve reacties gegeven op de ZRM, omdat het voor hen weer nieuwe inzichten gaf om de laatste puntjes op de i te zetten binnen het traject. Hieruit kan worden geconcludeerd dat binnen de organisatie de gezinsvoogden nog weinig handvatten ervaren. Hieronder zal nader worden toegelicht welke aandachtspunten voor de organisatie uit dit onderzoek naar voren komen.

5.6 Optimalisatie organisatie

Aan alle respondenten, zowel intern als extern, is er gevraagd op welke wijze de organisatie zaken zou kunnen optimaliseren. De vraag waar dan mee gestart kan worden naar aanleiding van de interviews, is of het thema zelf voldoende op de agenda staat. Gezinsvoogden zelf geven aan dat dit beter zou kunnen, en missen hierin iets concreets. De organisatie kan dit meenemen door in overleg met gezinsvoogden te kijken waar er mogelijkheden liggen om dit te organiseren.

Echter wijst dit onderzoek ook uit dat er op dit moment vooral praktisch wordt gewerkt aan zelfredzaamheid en de middelen en mogelijkheden die gezinsvoogden inzetten zijn vooral praktisch ook van aard. Door iets concreets te maken, is het gevaar dat dit zo blijft. Terwijl juist ook literatuuronderzoek uitwijst dat het ook gaat om een houdingsaspect van het accepteren van verzet en het gezamenlijk onderzoeken van de motivatie (Miller en Rollnick; 2002).

Dit is voor sommige gezinsvoogden wel helder, want zij vinden dat het werken aan zelfredzaamheid meer een houding is en daarom dat iets concreets niet toereikend genoeg zou zijn.

“ Als gezinsvoogd en organisatie moet je jezelf kritisch vragen blijven stellen over het proces en de toekomst van de jongere en de werkwijze.”

Uit de interviews met externe gezinsvoogden komt duidelijk naar voren dat het van een gezinsvoogd een bepaalde attitude vraagt om dit thema op de agenda te zetten, en dat er ook hulpmiddelen gebruikt bij kunnen worden. Zo wordt er geadviseerd om als organisatie samen met de jongeren een plan te maken voor de voortgang en afspraken na de OTS, een borgingsplan.

Doordat het gaat om een houdingsaspect is dit niet concreet toetsbaar, en daarom wordt er ook genoemd in het kader hiervan dat zelfonderzoek belangrijk is. Als gezinsvoogd en organisatie moet je jezelf kritisch vragen blijven stellen over het proces en de toekomst van de jongere en de werkwijze.

Zoals in het eerdere hoofdstuk te lezen is, hebben de jongeren ook tips gegeven aan de organisatie. Jongeren kunnen goed terugkijken en hun mening geven over dit thema, wat blijkt uit de resultaten.

>> 6. Aanbevelingen

6.1 Inleiding

Uit de resultaten en conclusies kunnen een aantal aanbevelingen worden gegeven voor de organisatie SGJ. In dit hoofdstuk zullen deze aanbevelingen centraal staan.

6.2 Kennis: Betekenis geven aan zelfredzaamheid

Zoals blijkt uit de bevindingen, is door gebrek aan definiëring van het begrip is niet helder hoe gezinsvoogden precies hieraan moeten werken. Gezinsvoogden vullen het thema vooral in met praktische zaken en wellicht wordt daarom met name hieraan gewerkt. Om met een thema aan de slag te gaan als organisatie, is het van belang dat er helderheid en betekenis aan wordt gegeven. Dit zal in onderstaand stuk worden onderbouwd.

Uit onderzoek blijkt dat de sociaal-emotionele zelfredzaamheid moeilijk inzichtelijk te maken is, en dat ook niet helder is voor alle medewerkers of het stimuleren van zelfredzaamheid nu behoort tot het takenpakket. Door het ontbreken van een heldere definiëring en het geven van betekenis hieraan voor het handelen in de praktijk bestaat het gevaar dat zelfredzaamheid een leeg begrip zou worden (Van Iperen, 2014).

SGJ dient zich hiervan bewust te worden en zal als organisatie kunnen kijken wat zelfredzaamheid betekent binnen de jeugdbescherming.

Het gaat dus niet enkel om het op de agenda zetten van het thema, maar juist een betekenis geven aan dit thema. Dit is ook wat past binnen de visie van SGJ op jongeren binnen de adolescentie. SGJ heeft vastgesteld dat er binnen de hulpverlening wordt gewerkt aan emotionele zelfstandigheid en het ontwikkelen van een waardensysteem (SGJ, 2011).

Om hieraan te kunnen werken, is het van belang dat de organisatie en de medewerkers zelf eerst helder hebben wat de betekenis is van zelfredzaamheid.

6.3 Houding: Werken vanuit acceptatie en interactie

Uit de bevindingen blijkt dat gezinsvoogden kunnen worstelen met de ambivalente houding van de jongeren richting de hulpverlening. Onderzoek wijst ook uit dat dit past binnen de ontwikkeling van jongeren. Het is dus goed om als organisatie dan te zeggen dat dit mogelijk past bij de jongeren en dat hier de gezinsvoogden vanuit hun professioneel handelen mee om moeten kunnen gaan. Menger (2009) zegt dat het gaat om een acceptatie van verzet bij de jongeren als reactie op inperking van de vrijheid.

Prochaska en Diclemente zeggen over dit thema dat je vooral motivatie moet zien als een proces en niet als iets dat er wel of niet is (Bartelink, 2013). Voor de organisatie is het dan goed om dat te realiseren en het vooral in de houding van gezinsvoogden dient meegenomen te worden. Dit is niet iets wat zomaar van de ene op de andere dag valt te realiseren, maar door ook dit onderwerp te bespreken binnen de teams kan het al heel klein en laagdrempelig worden ingezet.

Door het accepteren van verzet en het samen onderzoeken waar demotivatie vandaan zou komen en waarom een jongeren iets niet wil, maar vooral ook wat het oplevert om wel iets te doen, kan er ook aan de zelfredzaamheid worden gewerkt. Dit is wezenlijk iets anders dan dat je als gezinsvoogd stopt bij het ontbreken van motivatie, maar juist dan is het dus belangrijk dat je samen met de jongere op onderzoek uitgaat (Miller en Rollnick, 2011). Dit is ook wat past bij de uitgangspunten van de transitie. Als er gekeken wordt naar de Scandinavische landen, waar deze transitie al is doorgevoerd, blijkt dat de social workers meer worden geconfronteerd met het sociaal welbevinden van cliënten. Het gaat erom dat het goed gaat met de jongeren en dat zij in hun krachten worden gezet. Dit zal ook in Nederland belangrijk worden en om die reden is het belangrijk dat je samen werkt met de jongeren (NJI, 2014). Door er dus vanuit te gaan dat verzet normaal is, en motivatie te zien als veranderingsproces, is het mogelijk dat je als gezinsvoogd beter aansluit bij de jongeren en optimaal kan werken aan die zelfredzaamheid.

6.4 Vaardigheden: Zelfredzaamheid binnen de OTS

Uit het onderzoek blijkt dat de jongeren binnen SGJ voldoende scores op zelfredzaamheid en dat zowel de jongeren als gezinsvoogden het vertrouwen hebben dat de jongere zich gaat redden binnen de maatschappij. Tijdens het onderzoek was te zien hoe jongeren aanmerkelijk trots werden als het hierover ging. Het bleek echter dat dit niet altijd wordt besproken binnen een OTS en dat ook over de toekomst na de OTS niet altijd wordt gesproken. Als je ernaar kijkt hoe goed het de jongere deed om dit te horen en hierover te praten, maar zeker ook gezinsvoogden die vol trots keken naar 'hun' jongere, dan is het toch waardevol om dit met de jongeren te gaan bespreken? Dus gezinsvoogden, spreek over de toekomst na de OTS met jongeren en spreek dan ook gerust je positieve waardering uit.

Uit het afnemen van de ZRM kwamen ook domeinen naar voren waar nog een aantal zaken bij opvallen. Hieronder zal per domein een korte aanbeveling worden beschreven.

Huiselijke relaties

Er komt naar voren vanuit de jongeren dat zij het moeilijk vinden om de contacten met het gezin van herkomst vorm te geven. De gezinsvoogd zou meer aandacht aan kunnen schenken via gesprekken, maar ook eventuele doelen in het plan van aanpak. Gezinsvoogden richten zich vooral op de contacten in het 'nieuwe' gezin. Als organisatie zou het beter zijn om iets te doen met dit punt en het bespreekbaar te maken binnen de OTS.

Geestelijke gezondheid

Opvallend is uit het onderzoek, dat de jongeren laag scoren op geestelijke gezondheid. Gezien de heftige thuissituaties waar jongeren uit kunnen komen, is dit mogelijk te verklaren (Hout en Spinder, 2001). Het blijkt dat als de hulp door jongeren niet geaccepteerd wordt, dat dit vanuit gezinsvoogden al snel goed wordt bevonden. Hiermee leggen gezinsvoogden zich neer bij de situatie. Jongeren erkennen enigszins dat zij in het dagelijks leven belemmerd kunnen worden door psychische problemen. Voor gezinsvoogden een mooi aanknopingspunt om te kijken hoe aan te sluiten bij de jongere en vast te stellen wat hij nodig heeft. Dus ook als een jongere hulp niet lijkt te accepteren, kan je als gezinsvoogd dit wel als gespreksonderwerp houden binnen de OTS. Vanuit de motivatiecirkel van Prochaska en Diclemente is het ook goed om te kijken in hoeverre de jongere gemotiveerd is en dan zou je als gezinsvoogd samen moeten onderzoeken op welke manier de jongere nu hinder ervaart op het gebied van geestelijke gezondheid (Nabuur, 2009; Bartelink, 2013). Het is belangrijk is dit thema bespreekbaar te maken en samen op onderzoek uit te gaan.

Sociaal netwerk

Er komt uit het onderzoek naar voren dat jongeren bij voorkeur het sociale netwerk inzetten bij het oplossen van problemen. Gezinsvoogden zijn op de hoogte van de grootte van het netwerk en kunnen het netwerk benoemen. Jongeren lijken zelf behoorlijk wat op te pakken met het netwerk, waarvan een gezinsvoogd niet altijd op de hoogte is. Mogelijk wordt er hierdoor lager gescoord vanuit de gezinsvoogden.

Enkele jongeren op de leefgroepen maken een netwerkcirkel met daarin opgenomen wie het netwerk is, welke afspraken er zijn gemaakt voor na de OTS en hoe verder na de OTS. Deze jongeren geven aan hier veel aan te hebben, omdat ze iets hebben om op terug te vallen. Ook vanuit de maatschappij komt steeds meer de vraag om het netwerk in kaart te brengen (Movisie, 2013).

Er wordt wel gekeken naar het netwerk, maar jongeren zouden meer gesteund kunnen worden bij hoe ze dit netwerk functioneel kunnen inzetten. Zeker met het oog op het einde van de OTS, is het belangrijk dat jongeren weten op wie zij terug kunnen vallen. Binnen de OTS zou dit een mogelijkheid zijn om én het thema bespreekbaar te maken en tegelijk de zelfredzaamheid van jongeren te vergroten.

Maatschappelijke participatie

Jongeren scoren laag op de maatschappelijke participatie en gezinsvoogden kunnen niet veel vertellen over dit onderwerp. Ook reageren gezinsvoogden verbaasd op vragen over dit thema.

Zoals eerder gezegd, is het belangrijk voor het welbevinden en de betrokkenheid bij de maatschappij dat jongeren wel goed scoren op dit gebied (Pelleriaux, 2005).

Voor de organisatie en gezinsvoogden is het dan ook raadzaam, erover na te denken hoe dit thema geconcretiseerd wordt en een plek kan krijgen binnen de OTS. Dit vraagt van gezinsvoogden dat zij hierover het gesprek kunnen aangaan, maar ook kijken op welke wijze jongeren het kunnen invullen. Dat vraagt wellicht ook kennis van de sociale kaart om jongeren te stimuleren richting bepaalde activiteiten of hen informatie te geven hierover.

6.5 Optimalisatie: SGJ als organisatie

Hierboven zijn al aanbevelingen gegeven naar aanleiding van het onderzoek. In het onderzoek zelf was ook specifiek aandacht voor de organisatie en op basis hiervan kunnen er ook nog een aantal aanbevelingen worden gegeven.

Iets minder dat de helft van de ondervraagde gezinsvoogden geeft aan, om iets concreets in handen te willen hebben om meer bezig te zijn met het thema zelfredzaamheid. Naar aanleiding van positieve reacties op het gebruik van de ZRM kan er binnen de organisatie worden gekeken op welke wijze dit model mogelijk inzetbaar kan zijn voor de jeugdbescherming. Gezinsvoogden kunnen zelf overwegen om dit instrument in te zetten als zij bezig zijn met het afronden met de OTS, en kunnen dit als hulpmiddel gaan gebruiken.

Kanttekening bij dit gebruik is echter wel dat ook de ZRM vooral stuurt op praktische levensgebieden en hier is niet specifiek de eerder genoemde sociaal-emotionele zelfredzaamheid in opgenomen of er wordt gekeken naar de motivatie van de jongere.

Terugkijkend op de gesprekken met de jongeren kan hieruit worden gehaald dat het voor hen belangrijk is dat zij iemand achter zich hebben staan, die naar hen luistert en hen helpt om verder te kijken. Er is, zoals ze zelf zeggen, weleens een hardere aanpak voor nodig om te kunnen kijken hoe verder te gaan en plannen te maken voor hun toekomst.

De jongeren die aan het woord zijn gekomen in dit onderzoek, waren allen bereid om mee te denken over hoe de jeugdzorg beter kan. Voor de organisatie zou het zeker een meerwaarde zijn om die jongeren aan het woord te laten blijven en hen om feedback te vragen. De gezinsvoogden zelf zouden hier in gesprekken ook ruimte aan kunnen geven. Het schudt je wakker en houdt je als organisatie scherp.

De eerder genoemde tips in het vorige hoofdstuk kan de organisatie zeker meenemen, en ze spreken zo voor zich dat er geen concrete leidraad voor hoeft gegeven te worden.

Tot slot blijkt ook uit het onderzoek dat het belangrijk is, als gezinsvoogd om niet alleen te kijken naar de jongeren, maar ook jezelf kritisch te bevragen. Als de zelfredzaamheid van de doelgroep meer ingebed is in de organisatie en op een standaardwijze is ingevoegd, dan is de houding van gezinsvoogden niet heel inzichtelijk. Om deze reden is het wellicht goed, om tijdens de casusbesprekingen niet enkel in te zoomen op de vragen met betrekking tot de cliënt, maar ook om te kijken, wat wil je als gezinsvoogd in deze casus? Wat kan ik deze jongere bieden? Wanneer vind ik dat deze jongere klaar is? Kan ik de jongere loslaten?

Dit past ook binnen het nieuwe profiel van de jeugdzorgwerker, waarin reflectie een wezenlijk onderdeel is en waar ook punten op moeten worden gescoord om zelf in dit domein werkzaam te kunnen zijn (Berger & Zwikker, 2010).

6.6 Beroepsproduct

Naar aanleiding van dit onderzoek dient er een beroepsproduct gemaakt te worden voor de praktijk. Het is helder dat er aanbevelingen zijn op het gebied van kennis, houding en vaardigheden. Dit is terug te leiden tot het profiel van de nieuwe jeugdprofessional in de transitie. Eis voor deze jeugdprofessional is het bezitten van kennis, houding en vaardigheden (HSAO, 2010).

Om de organisatie hiermee haar werkers te kunnen laten ontwikkelen zal er naar aanleiding van dit onderzoek een workshop worden gegeven.

Er is gekozen voor een workshop om zo iets mee te kunnen geven aan de gezinsvoogden zelf en om het thema zelfredzaamheid meer bespreekbaar te maken. Middels een workshop is passend voor de organisatie, omdat de organisatie niet lang meer zal bestaan en er een onzekere toekomst is. Dus is een beleidsadvies niet passend, omdat dit mogelijk op de plank zou verdwijnen.

Door een workshop kan er persoonlijk iets mee worden gegeven aan de werkers, wat zij kunnen toepassen, in welke organisatie zij ook verder gaan werken.

>> 7. Discussie

7.1 Inleiding

In het laatste hoofdstuk van dit onderzoek zal worden teruggekeken naar de kwaliteit van het onderzoek, de methode. Tevens zullen ook de beperkingen worden blootgelegd.

Tot slot zal er geëindigd worden met een blik naar toekomst, namelijk welk onderzoek er verder nog verricht kan worden.

7.2 Kwaliteitskader

Voorafgaand aan het onderzoek is er een onderzoeksplan geschreven waarin staat toegelicht op welke wijze de betrouwbaarheid, validiteit en bruikbaarheid optimaal zou worden geborgd in het onderzoek.

Betrouwbaarheid

Uiteindelijk zijn er in totaal 22 respondenten gesproken voor dit onderzoek. Dit zijn twee jongeren minder dan vooraf was vastgesteld. Maar door alsnog een spreiding te hebben binnen de doelgroep geeft dit als nog een goed beeld. Door met verschillende lagen in de organisatie uit verschillende regio's gesproken te hebben, geeft dit ook een goed beeld van de organisatie. Doordat er alleen mensen van binnen de organisatie zijn gesproken, is het de vraag in hoeverre deze onderzoeksresultaten gelden voor andere ondertoezichtgestelde jongeren in de afrondingsfase bij andere organisaties.

Op het gebied van responsiviteit is er een beperking van dit onderzoek. Er zijn relatief wat weinig respondenten, maar zoals hierboven gezegd door een spreiding aan te brengen onder de groep respondenten is er toch een goed beeld van de organisatie als geheel gekregen.

Tijdens het onderzoek is er met de respondenten gesproken op rustige plekken. Alle interviews zijn opgenomen, in het geheel uitgetypt en vervolgens geanalyseerd door middel van coderen (zie bijlage 7&8).

Hierdoor kon er het maximale uit de interviews worden gehaald en konden er ook citaten worden gebruikt.

Tegelijk was het hierdoor lastig om zoveel informatie te verwerken en daarom is besloten om te werken met topics en op basis daarvan te selecteren op relevantie. Door de hoeveelheid aan informatie en de selectie hiervan, zou het kunnen zijn dat er belangrijke informatie niet aan de orde is gekomen.

Bruikbaarheid

De organisatie is behoorlijk vrij geweest in de opdracht en uiteindelijk is tijdens het onderzoeksproces minder overleg geweest met de organisatie dan vooraf was verwacht. Hiervoor is bewust gekozen om zo objectief mogelijk te blijven. Hierbij kan wel de vraag opkomen of dit maakt dat het product minder afgestemd op te praktijk zou kunnen zijn.

In het beroepsproduct is rekening gehouden met de omstandigheden van de instelling met betrekking tot de eerder genoemde fusie. Om deze reden is ervoor gekozen om een workshop te ontwikkelen. Daardoor kan er concreet iets worden meegeven aan het werkveld en is dit direct toe te passen.

Validiteit

Zoals al genoemd bij de betrouwbaarheid, is er gesproken met 22 respondenten. Door met vooraf geselecteerde mensen in gesprek te gaan, geeft dit een dwarsdoorsnede van de organisatie weer. Niet alle jongeren en gezinsvoogden waren in eerste instantie bereid om mee te werken, maar dit geeft dus juist een beeld weer van de praktijk. Er zijn diepgaande gesprekken gevoerd met een groep representatieve mensen van de instelling.

Voor de spreiding onder de jongeren is er rekening mee gehouden om de helft van de gesprekken te voeren met jongens en de andere helft met meisjes. Het ging allemaal om jongeren die binnen vier maanden hun OTS zouden afsluiten of deze recent (maximaal vier maanden) hadden afgesloten. Ook door jongeren gesproken te hebben met verschillende problematieken en woonplaatsen (pleeggezin, gesloten inrichting, thuis, etc) is er een goed beeld ontstaan van de omvang van deze doelgroep.

Dit geldt eveneens voor de gezinsvoogdijwerkers, waaronder zowel mannen (4) als vrouwen (6) hebben meegewerkt aan dit onderzoek en met een verschillende duur van loopbaan bij SGJ (van 6 maanden tot 15 jaar). Tevens is er gekeken naar de ervaring van gezinsvoogden met het afsluiten van een OTS bij meerderjarigheid. Door met al deze zaken rekening te houden tijdens de selectie is er een representatief beeld van binnen de organisatie onderzocht. Ook hierbij is de vraag of dit kan worden doorgetrokken op landelijk niveau voor deze doelgroep.

Al eerder is genoemd dat de ZRM is ingezet, welke uit onderzoek valide blijkt te zijn (ZRM, n.d.). Dit was de kern tijdens de interviews en daardoor is de validiteit van dit onderzoek ook vergroot.

7.3 Terugblik methode en onderzoek

Doordat er vooraf al was vastgesteld op welke wijze er onderzoek werd gedaan, was de uitvoering van het onderzoek helder. De gesprekken hadden dezelfde strekking qua inhoud, doordat vooraf er een richtlijn was opgesteld. Vooraf was bepaald dat er een creatief gedeelte ingezet zou worden bij de jongeren, omdat dit het gesprek mogelijk zou vergemakkelijken. Na het proefinterview bleek dit echter niet nodig te zijn, omdat de gesprekken goed liepen. Hierom is ervoor gekozen dezelfde gesprekvorm als met de gezinsvoogden in te zetten om zoveel mogelijk op één lijn hierin te zitten.

Buiten de open vragen is er gebruik gemaakt van de ZRM. Dit gaf veel sturing in de gesprekken. Mogelijk is daardoor niet alles aan de orde gekomen, maar het voordeel was dat je juist een valide instrument kon inzetten, wat zeker een meerwaarde is. Door vooraf gesprekken te voeren met de ontwikkelaars van de ZRM was er kennis over de uitvoering en valkuilen, welke zijn meegenomen in het onderzoek.

Er is vooraf ook gekeken naar de beperkingen van de ZRM en ook tijdens het literatuuronderzoek is hiernaar gekeken. Dit kon mee worden genomen tijdens de uitvoering.

Een sterke kant van dit onderzoek is dat er ruimte was voor het verhaal van de jongere (en gezinsvoogden). Er was ruimte voor hun eigen ervaringen en hun verhaal. Hierdoor kwam niet alleen aan de orde wat de onderzoeker vooraf had gepland.

7.4 Procesevaluatie

Terugkijkend naar het onderzoek en het proces dat is doorlopen, kan er worden gezegd dat de planning is uitgevoerd zoals opgesteld.

Het analyseren en beschrijven van de resultaten nam meer tijd in beslag, doordat er diepgaande gesprekken zijn gevoerd met veel informatie. Voor de onderzoeker was het moeilijk om hierin een selectie te maken.

Door juist heel procesmatig te werken, kan er gekeken worden naar een goed eindresultaat. Er is gefaseerd gewerkt en daardoor sluiten de resultaten aan bij de conclusies en de daaruit voortvloeiende aanbevelingen.

7.5 Suggesties voor het werkveld en nader onderzoek

Door een beperkte tijd en mogelijkheid tot onderzoek is het zeker een aanrader voor het werkveld om naar het thema zelfredzaamheid binnen de organisatie verder onderzoek te doen.

Dit onderzoek kan worden gezien als nulmeting, om te kijken hoe de zelfredzaamheid binnen de organisatie een rol heeft. Aan de hand hiervan zou meer specifiek onderzoek gedaan kunnen worden naar de uitkomsten van dit onderzoek.

Uit het onderzoek aan de hand van de ZRM zouden bepaalde domeinen daarvan nader kunnen worden onderzocht, zoals het sociaal netwerk, de geestelijke gezondheid en maatschappelijke participatie.

Hierdoor zou de organisatie deze domeinen kunnen optimaliseren en invoegen in de organisatie.

>> Dankwoord

Na half jaar onderzoek doen, is er een einde gekomen aan mijn stage- en afstudeerperiode bij SGJ. Ik kijk terug op een drukke periode, waarin ik heb geleerd om zelfstandig een praktijkgericht onderzoek uit te voeren. Een aantal mensen hebben bijgedragen om dit resultaat mogelijk te maken en die wil ik vanuit deze plaats graag bedanken.

Allereerst zijn dat de **jongeren van SGJ** die hebben meegewerkt aan dit onderzoek. Zonder jullie zou dit onderzoek niet zijn gelukt. Voor sommigen riepen de gesprekken herinneringen en emoties op en dat was niet altijd gemakkelijk. Ik ben ervan overtuigd dat jullie, door het verwoorden van jullie ervaring en ons een kijkje te hebben gegeven in jullie leven, dit onderzoek bijzonder maken. Ook de **collega's van SGJ**, die tijd hebben gemaakt om met mij in gesprek te gaan, bedankt!

Ook wil ik de **organisatie en begeleiding van SGJ** bedanken voor de mogelijkheid om het onderzoek bij jullie uit te voeren en de momenten van feedback. Door jullie positieve waardering hebben jullie mij gemotiveerd om dit resultaat neer te zetten.

Ook de mensen vanuit de **Hogeschool Rotterdam**, in het bijzonder **Marjolijn Schouten & Hanneke Kroonsberg**, wil ik bedanken voor alle tijd die jullie hebben genomen om mee te lezen met mijn plan en het verslag. Nooit was het teveel en ik kon altijd bij jullie terecht. Af en toe was het kritisch en confronterend, maar dit maakte wel dat jullie mij stimuleerden om het onderste uit de kan te halen. Ook **Jan Veldkamp** wil ik bedanken voor het netwerken bij de GGD Rotterdam, waardoor ik persoonlijke training kreeg om de ZRM af te nemen.

Klasgenoten, ook jullie wil ik bedanken voor de steun tijdens deze intensieve periode. Altijd kon ik jullie bereiken met mijn vragen. Mooi om te zien hoe we allemaal als professionals zijn ontwikkeld en nu aan de slag gaan in de praktijk!

Riekje, klasgenoot en vriendin, heel wat uren hebben we samen gezeten om te sparren. Op elk moment van de dag kon ik je advies vragen en gaf je me heldere feedback. Bedankt voor je steun tijdens deze periode. Ondanks dat we het soms lastig hadden, hebben we dit toch maar gedaan. Je bent een fantastische vriendin!

Anna, ook jou wil ik bedanken. Je hebt meegelezen tijdens mijn scriptie en advies gegeven als ik even vast zat. Ondanks je drukke agenda had je ook nog tijd om de vormgeving te doen. Super bedankt hiervoor! Door jouw eerdere afstudeerervaring en je positieve woorden wist je mij te motiveren om telkens weer aan de slag te gaan.

Ook **meneer De Waard**, bedankt voor het meelezen en het geven van feedback op taalkundig gebied!

Familie en vrienden wil ik bedanken, die mij hebben gesteund tijdens deze periode. Het was een intensieve periode en jullie hebben mij telkens weer het vertrouwen en de motivatie gegeven om door te zetten.

In het bijzonder **mijn vriend Evert**, die verdient een speciale vermelding. Altijd kon ik bij jou terecht en heb je mij onvermoeibaar gemotiveerd en gesteund om het eindresultaat te bereiken. Dankjewel daarvoor!

Ook **mijn ouders** verdienen een plek hier, heel wat hebben zij meegekregen van mijn stressperikelen. Bedankt voor alles wat jullie voor mij gedaan hebben!

>> Literatuur

Aalsvoort, van der, G.M. (2004). *Eén kind, één plan: naar een betere afstemming van jeugdzorg en onderwijs voor jongere risico kinderen*. Acco: Leuven.

Bartelink, C. (2013). *Wat werkt: Motiverende gespreksvoering?*. Verkregen op 16 april 2014, van [http://www.nji.nl/nl/\(311053\)-nji-dossierDownloads-Watwerkt_Motiverendegespreksvoering.pdf](http://www.nji.nl/nl/(311053)-nji-dossierDownloads-Watwerkt_Motiverendegespreksvoering.pdf).

Berger, M. & Zwikker, N. (2010). Professionalisering van de jeugdzorg. Verkregen op 16 mei 2015, <http://link.springer.com/article/10.1007/BF03089323#page-1>.

Cardol, G. (2012). *Kinderrechtenverdrag in de praktijk: handleiding voor de jeugdprofessional*. Alphen aan den Rijn: Kluwer.

Delta (2008). *Handboek voor gezinsvoogdij*. Verkregen op 30 januari 2013, van http://www.jeugdzorg-en-nu.nl/indi/Handboek_Delta.pdf.

Donk, van der, C. & Lanen, van, B. (2011). *Praktijkonderzoek in zorg en welzijn*. Coutinho: Bussem.

Fassaert, T., Lauriks, S., Weerd, van der, S., Theunissen, J., Kikkert, M., Dekker, J., Buster, M., Wit, de, M. (2013). Psychometric Properties of the Self-Sufficiency Matrix. Verkregen op 17 maart 2014, van <file:///C:/Users/Gebruiker/Downloads/ZRM%20artikel%20in%20Community%20Mental%20Health%20Journal%20dec2013.pdf>.

Fassaert, T., Lauriks, S., Weerd, van der, S., Theunissen, J., Kikkert, M., Dekker, J., Buster, M., Wit, de, M. (2013). Ontwikkeling en betrouwbaarheid van de Zelfredzaamheid-Matrix. *Tijdschrift voor de Gezondheidswetenschappen*, 3, 169-170. Verkregen op 10 april, van <http://link.springer.com/article/10.1007/s12508-013-0059-7#page-1>.

Hopman, M. (2012). *Unraveling the Hidden Curriculum. Values in Youth Care Interventions and Youth Policy*. Verkregen op 2 november 2013, van <http://igitur-archive.library.uu.nl/dissertations/2012-0906-200444/UUindex.html>.

Hopman, M., Winter, M. & Koops, W. (2012). *The hidden curriculum of youth care interventions – A case study*. Verkregen op 2 november 2013, van <http://yadda.icm.edu.pl/yadda/element/bwmeta1.element.elsevier-2453a119-bf3d-38ae-a846-4b59b5198265>.

Hout, A. & Spinder, S. (2008) *De (gezins)voogd als jongleur*. Houten: Bohn Stafleu Van Loghum.

HSAO. (2010). *Landelijk uitstroomprofiel Jeugdzorgwerker*. Verkregen op 16 mei 2015 van http://www.vereniginghogescholen.nl/vereniging-hogescholen/publicaties/cat_view/44-documenten/52-hbo-sectoren/58-sector-sociaal-agogisch.

Iperen, S. van. (2014). Zelfredzaamheid is een leeg begrip. Verkregen op 15 april 2014, van http://www.sozio.nl/zelfredzaamheid-is-een-leeg-begrip/1025631#.U0Ziqfl_uSo.

JSO.(2013). Nazorg naar uitstroom uit jeugdzorg voor 17-jarigen en ouder. Verkregen op 24 april 2014, van <http://www.jsn.nl/Docs/Pdf/20130220%20Eindverslag%20nazorg.pdf>.

Jumelet, H. en Wenink, J. (2012), 'Zorg voor onszelf? Eigen kracht van jeugdigen, opvoeders en omgeving, grenzen en mogelijkheden voor beleid en praktijk.' Amsterdam, SWP.

Kinderrechten. (n.d.). *Het internationaal verdrag inzake rechten van het kind*. Verkregen op 9 november 2013, <http://www.kinderrechten.nl/images/13/194.pdf>.

Kwikstart. (n.d.). *Informatie kwikstart*. Verkregen op 24 april 2014, van <http://www.kwikstart.nl/informatie>

Kohnstamm, R. (2009). *Kleine ontwikkelingspsychologie 3: de puberjaren*. Bohn Stafleu van Loghum: Houten.

Lechner, D. (2006). *Honderd jaar kindbescherming: uitgave ter gelegenheid van het jubileum van de Raad voor de Kinderbescherming en de Kinderwetten (1905-2005)*. Amsterdam: Uitgeverij SWP.

Menger, A. (2008). Professioneel werken in gedwongen kader. *Dwang en drang in de hulpverlening*, 3, p. 42-56.

Migchelbrink, F. (2010) *Praktijkgericht onderzoek in zorg en welzijn*. Amsterdam: SWP.

Miller, W.R. & Rollnick, S. (2002). *Motivationele gespreksvoering*. Ekklesia: Gorichem.

Movisie. (2013). *Zelfregie, eigen kracht, zelfredzaamheid en eigen verantwoordelijkheid: de begrippen ontward*. Verkregen op 2 april 2014, van http://www.movisie.nl/sites/default/files/alfresco_files/Kennisdossier%205%20Zelfregie%20eigen%20kracht%20zelfredzaamheid%20en%20eigen%20verantwoordelijkheid%20%5bMOV-1421737-0.1%5d.pdf.

Movisie. (2013). Het netwerk van je cliënt in kaart brengen: Hoe doe je dat? Verkregen op 15 mei 2014, van <http://www.movisie.nl/artikel/netwerk-je-cli%C3%ABnt-kaart-brengen-hoe-doe-je>.

Movisie. (2013). *Transitie Jeugdzorg*. Verkregen op 2 november 2013, van <http://www.movisie.nl/artikel/transitie-jeugdzorg>.

Nabuurs, M. (2009). *Basisboek systeemgericht werken*. ThiemeMeulenhoff: Amersfoort.

NJI. (2014). Wat valt te leren van de Scandinavische hulpverlener? Verkregen op 15 mei 2014 van, <http://nji.nl/nl/Wat-valt-te-leren-van-de-Scandinavische-social-worker.pdf>.

NJI. (n.d.). *Verdrag voor de rechten van het kind*. Verkregen op 19 oktober 2013, van <http://nji.nl/Verdrag-voor-de-rechten-van-het-kind>

NJI. (n.d.). *Transitie Jeugdzorg*. Verkregen op 19 oktober 2013, van <http://www.nji.nl/Transitie-jeugdzorg-Beleid-Ontwikkelingen>

NJI. (n.d.) *Definitie kindermishandeling*. Verkregen op 19 oktober 2013, van <http://www.nji.nl/smartsite.dws?id=106187>

NJI. (2014). Kwikstart-app helpt 18-jarigen op eigen benen staan. Verkregen op 24 april 2014, van <http://www.nji.nl/nl/Actueel/Nieuws-over-de-jeugdsector/2014/Kwikstart-app-helpt-18-jarigen-op-eigen-benen-staan>.

Pelleriaux, K. (2005). *Beter samen?* Uitgeverij Acco: Leuven.

Reelick, F. (2012). *Sturen op resultaat: onderzoek in de 4 pilotgebieden*. Verkregen op 24 april 2014, van <http://www.rotterdam.nl/COS/publicaties/MOR/Sturen%20op%20Resultaat.pdf>

Samson-Geerlings, H.W., Baartman, H.E.M., Bijleveld, C.C.J.H., Dijkstra, S., Hendriks, J. & Minderman, G.D. (2012). *Omringd door zorg, toch niet veilig*. Verkregen op 14 oktober 2013, van

<http://www.onderzoek-seksueel-kindermisbruik.nl/actueel/20121008-rapport-omringd-door-zorg-toch-niet-veilig-openbaar.aspx>.

SGJ. (N.D.). *Wie zijn wij?* Verkregen op 12 oktober 2013, van <http://sgj.nl/wie-zijn-wij>.

SGJ. (2011). Visiedocument Op Maat. Verkregen op 15 mei 2014, van <http://www.sgj.nl/docs/brochures/sgj-visiedocument-opmaat.pdf?sfvrsn=2>.

Schinkel, W. (2012). *Van bestuur naar zelfbestuur: overheid, burger en zelforganisatie. In raad voor leefomgeving en infrastructuur (2012). De toekomst van de stad (p.10-14)*. Verkregen op 23 november 2013, van http://www.marcshuilenburg.nl/_downloads/essaystoekomstvandestad.pdf#page=10.

Sohier, R. (2013). *Transitie Jeugdzorg: naar een samenleving op eigen kracht*. Verkregen op 2 november 2013, van <http://www.netwerkjeugd.nl/blog/view/344032/transitie-jeugdzorg-naar-een-samenleving-op-eigen-kracht>.

Steege, van der, M. & Oudhof, M. Iedere dag een nieuwe kans. Verkregen op 13 mei 2014, van http://www.nji.nl/nl/DeSprenge_n_april-2009.pdf.

Steketee, M., VandenBroucke, M., Rijkschroeff, R. (2009). *(Jeugd)zorg houdt niet op bij 18 jaar*. Verkregen op 30 november 2013, van http://www.verwey-jonker.nl/doc/jeugd/Jeugdzorg%20houdt%20niet%20op%20bij%2018%20jaar_2697.pdf.

Trigg, A. (2004). *Deriving the Engel Curve: Pierre Bourdieu and the Social Critique of Maslow's Hierarchy of Needs*. Review of social economy, 3, 393-406.

Weekers, S. & Sohier, R. (2007). *Meerderjarig in de jeugdzorg, en dan..? Onderzoek naar de overdracht van 18 plussers van de residentiële jeugdzorg en pleegzorg naar het lokale jeugdbeleid*. Verkregen op 24 april 2014, van http://www.provincialeraadgezondheid.nl/cms_file.php?fromDB=397&forceDownload.

Winter, de, W. (2011). *Samen uit de opvoedingskramp. In: Verbeter de wereld beginnen bij de opvoeding (p. 60-89)*. Amsterdam: SWP.

Wilms, F. (2013). *Zelfredzaamheidsmatrix is oude wijn in nieuwe zakken*. Verkregen op 24 april 2014, <http://www.skipr.nl/blogs/id1447-zelfredzaamheidsmatrix-is-oude-wijn-in-nieuwe-zakken.html>.

ZRM. (n.d.). *Zelfredzaamheid als uitkomst*. Verkregen op 12 februari 2014, van <http://www.zelfredzaamheidmatrix.nl/Beschrijving.aspx>.

ZRM. (n.d.). *Eisen aan gebruikers*. Verkregen op 23 april 2014, van <http://www.zelfredzaamheidmatrix.nl/Eisenaangebruikers.aspx>

>> **Bijlagen**

1. Checklist ontwikkelingstaken	48
2. Zelfredzaamheid-Matrix	49
3. Ontwikkelingstaken	51
4. Transactioneel model	52
5. Datatechniek jongeren	53
6. Datatechniek gezinsvoogden	54
7. Datatechniek externe gezinsvoogden	55
8. Voorbeeld interview	56
9. Voorbeeld coderen & analyseren	60

Bijlage 1: Checklist ontwikkelingstaken

Competentieanalyse (12-18 jaar) <i>(invullen vanaf drie dagen)</i>	
Naam jongere:	Leeftijd:
Naam gezin:	Datum
aanvang hulp:	
Naam gezinsmedewerker:	Datum invulling:
I. Beoordeling van het functioneren t.a.v. relevante ontwikkelingstaken	
Positie in het gezin (banden met het gezin, losmaking, zelfstandigheid en eigen keuzes) Sterke punten: Te verbeteren punten:	
Onderwijs of werk (participeren in onderwijs of werk en keuzes maken voor de toekomst) Sterke punten: Te verbeteren punten:	
Vrije tijd (zinnig invullen van de tijd waarin je niets hoeft te doen (geen school, werk of taken thuis)) Sterke punten: Te verbeteren punten:	
Autoriteit en instanties (benaderen van en communiceren met autoriteiten en instanties) Sterke punten: Te verbeteren punten:	
Woon- en leefsituatie (creëren en onderhouden van een veilige en prettige woonplek) Sterke punten: Te verbeteren punten:	
Gezondheid en uiterlijk (zorg dragen voor lichaam en gezondheid en voorkomen van ziektes) Sterke punten: Te verbeteren punten:	
Vriendschappen en sociale contacten (opbouwen en onderhouden van contacten) Sterke punten: Te verbeteren punten:	
Intimiteit en seksualiteit (vormgeven en onderhouden van intieme en seksuele relaties) Sterke punten: Te verbeteren punten:	
II. Informatie naar aanleiding van vragenlijsten (voor zover nog niet genoemd bij ontwikkelingstaken):	
III. Factoren van invloed op het functioneren van de jongere Protectieve factoren: - in de omgeving - van de jongere Stressoren: - in de omgeving - van de jongere	
IV. Mogelijke doelen en aangrijpingspunten:	

Bijlage 2: Zelfredzaamheid-Matrix

DOMEIN	1 – acute problematiek	2 – niet zelfredzaam	3 – beperkt zelfredzaam	4 – voldoende zelfredzaam	5 – volledig zelfredzaam
Financiën	Geen inkomsten. Hoge, groeiende schulden.	Onvoldoende inkomsten <i>en/of</i> spontaan of ongepast uitgeven. Groeiende schulden.	Komt met inkomsten aan basis behoeften tegemoet <i>en/of</i> gepast uitgeven. Eventuele schulden zijn tenminste stabiel <i>en/of</i> bewindvoering/inkomenbeheer.	Komt aan basis behoeften tegemoet zonder uitkering. Beheert eventuele schulden zelf <i>en</i> deze verminderen.	Inkomsten zijn ruim voldoende, goed financieel beheer. Heeft met inkomen mogelijkheid om te sparen.
Dagbesteding	Geen dagbesteding <i>en</i> veroorzaakt overlast.	Geen dagbesteding maar geen overlast.	Laagdrempelige dagbesteding <i>of</i> arbeidsactivering.	Hoogdrempelige dagbesteding <i>of</i> arbeidstoeleiding <i>of</i> tijdelijk werk <i>en/of</i> volgt opleiding voor startkwalificatie (havo, vwo, of mbo-2).	Vast werk <i>en/of</i> volgt opleiding hoger dan startkwalificatie (havo, vwo, of mbo-2).
Huisvesting	Dakloos <i>en/of</i> in nachtopvang.	Voor wonen ongeschikte huisvesting <i>en/of</i> huur/hypotheek is niet betaalbaar <i>en/of</i> dreigende huisuitzetting.	In veilige, stabiele huisvesting maar slechts marginaal toereikend <i>en/of</i> in onderhuur <i>of</i> niet-autonome huisvesting.	Huishouden heeft veilige, toereikende huisvesting <i>en</i> (huur)contract met bepalingen <i>en/of</i> gedeeltelijk autonome huisvesting.	Huishouden heeft veilige, toereikende huisvesting <i>en</i> regulier (huur)contract <i>en/of</i> autonome huisvesting.
Huiselijke relaties	Sprake van huiselijk geweld, kindermishandeling of verwaarlozing.	Leden van het huishouden gaan niet goed met elkaar om <i>en/of</i> potentieel huiselijk geweld, kindermishandeling of verwaarlozing.	Leden van het huishouden erkennen problemen en proberen negatief gedrag te veranderen.	Relationele problemen tussen leden van het huishouden zijn niet (meer) aanwezig <i>en/of</i> woont alleen.	Communicatie tussen leden van het huishouden is consistent open. Leden van het huishouden ondersteunen elkaar.
Geestelijke gezondheid	Een gevaar voor zichzelf of anderen <i>en/of</i> terugkerende suïcideideatie. Ernstige moeilijkheden in het dagelijks leven door geestelijke stoornis.	Aanhoudende geestelijke gezondheidsproblemen die het gedrag kunnen beïnvloeden, maar geen gevaar voor zichzelf/anderen. Moeilijkheden in het dagelijks functioneren door symptomen <i>en/of</i> geen behandeling.	Milde symptomen kunnen aanwezig zijn <i>en/of</i> enkel matige functioneringsmoeilijkheden door geestelijke problemen <i>en/of</i> behandeltrouw is minimaal.	Minimale symptomen die voorspelbare reactie zijn op stressoren in het leven <i>en/of</i> marginale beperking van functioneren <i>en/of</i> goede behandeltrouw.	Symptomen zijn afwezig of zeldzaam. Goed of superieur functioneren in een groot aantal diverse activiteiten. Niet meer dan de dagelijkse beslommingen of zorgen.
Lichamelijke gezondheid		Een (direct/chronische) medische aandoening die regelmatige behandeling vereist wordt niet behandeld. Matige beperking van (lichamelijke) activiteiten tgv een lichamenlijk gezondheidprobleem.	Een (chronische) medische aandoening wordt behandeld maar behandeltrouw is minimaal. De lichamenlijke gezondheidsproblemen leiden tot een lichte beperking in mobiliteit en activiteit.	Erkent behoefte aan hulp voor de (chronische) medische aandoening. Goede behandeltrouw.	Er zijn geen directe of voortdurende medische problemen.

DOMEIN	1 – acute problematiek	2 – niet zelfredzaam	3 – beperkt zelfredzaam	4 – voldoende zelfredzaam	5 – volledig zelfredzaam
Verslaving	Voldoet aan criteria voor ernstig misbruik/ verslaving. Resulterende problemen zijn zo ernstig dat institutionalisering of hospitalisatie noodzakelijk is.	Voldoet aan criteria voor verslaving. Preoccupatie met gebruiken en/of bemachtigen van middelen. Onthoudingsverschijnselen of afkick ontwijkend gedrag zichtbaar. Gebruik resulteert in ontwijken of verwaarlozen van essentiële activiteiten van het dagelijks leven.	Gebruik binnen de laatste 30 dagen. Aanwijzingen voor aan middelengebruik gerelateerde sociale, werkgerelateerde, emotionele of fysieke problemen. Gebruik interfereert niet met essentiële activiteiten van het dagelijks leven en/of behandeltrouw is minimaal.	Clïënt heeft gedurende de laatste 30 dagen gebruikt maar er zijn geen sociale, werkgerelateerde, emotionele of fysieke problemen ten gevolge van het gebruik zichtbaar. Geen aantoonbaar voortdurend of gevaarlijk middelengebruik en/of goede behandeltrouw.	Geen middelengebruik/ misbruik in de laatste 30 dagen.
Activiteiten Dagelijks Leven	Ernstige beperkingen op alle of bijna alle gebieden van zelfzorg en complexe activiteiten.	Belangrijk probleem op één of meer gebieden van zelfzorg (eten, wassen, aankleden, naar toilet gaan) en meerdere complexe activiteiten worden niet uitgevoerd.	Voorziet in de meeste maar niet alle basis behoeften van het dagelijks leven en de zelfzorg is op peil, maar één of meerdere complexe activiteiten worden niet uitgevoerd.	Voorziet in alle basis behoeften van het dagelijks leven en alleen ondergeschikte problemen (bijvoorbeeld slordig zijn, gedesorganiseerd).	Geen problemen van deze aard en functioneert goed op alle gebieden.
Sociaal netwerk	Gebrek aan noodzakelijke steun van familie/ vrienden en geen contacten buiten eventuele foute vriendenkring of ernstig sociaal isolement.	Familie/ vrienden hebben niet de vaardigheden/ mogelijk heden om te helpen en nauwelijks contacten buiten eventuele foute vriendenkring. Blijvend, belangrijk probleem als gevolg van actief of passief	Enige steun van familie/vrienden en enige contacten buiten eventuele foute vriendenkring. Duidelijk probleem in maken of onderhouden van ondersteunende relaties.	Voldoende steun van familie/ vrienden en weinig contacten met eventuele foute vrienden.	Gezond sociaal netwerk en geen foute vrienden.
Maatschappelijke participatie	Niet van toepassing door crisissituatie en/of in 'overlevingsmodus'.	Maatschappelijk geïsoleerd en/of geen sociale vaardigheden en/of gebrek aan motivatie om deel te nemen.	Nauwelijks participierend in maatschappij en/of gebrek aan vaardigheden om betrokken te raken.	Enige maatschappelijke participatie (bijv. adviesgroep, steungroep) maar er zijn hindernissen zoals mobiliteit, discipline, of kinderopvang.	Actief participierend in de maatschappij.
Justitie	Zeer regelmatig (maandelijks) contact met politie en/of openstaande zaken bij justitie.	Regelmatig (meerdere keren per jaar) contact met politie en/of lopende zaken bij justitie.	Incidenteel (eens per jaar) contact met politie en/of voorwaardelijke straf of - invrijheidstelling	Zelden (minder dan eens per jaar) contact met politie en/of strafblad.	Geen contact met politie. Geen strafblad

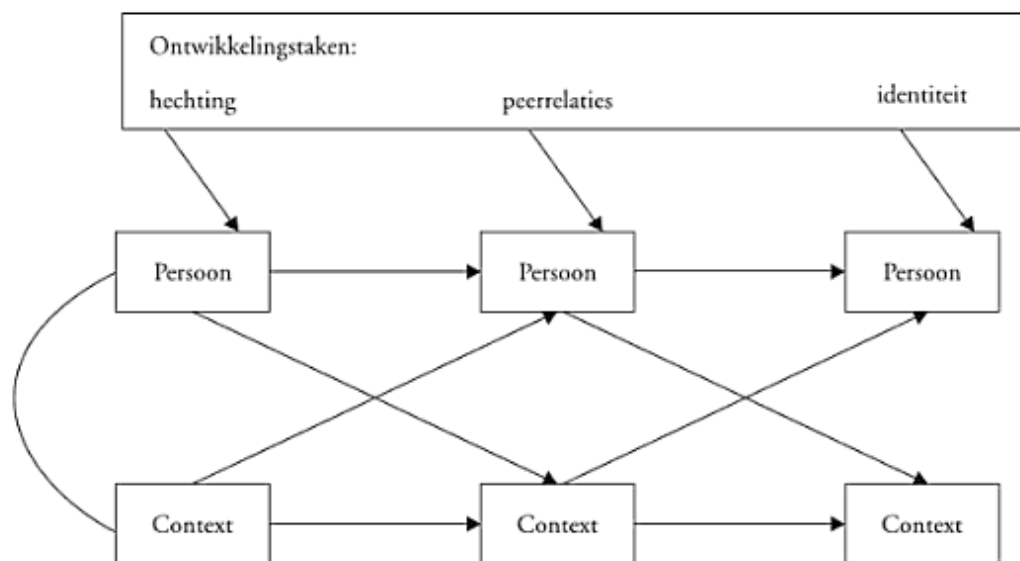
Bijlage 3: Ontwikkelingstaken jongeren

Ontwikkelingstaken adolescenten	Voorbeelden van vaardigheden
Autonomie ten opzichte van ouders	'Geven en nemen in discussie met ouders', accepteren dat ouders andere mensen zijn die niet alles van je begrijpen, minder afhankelijk zijn van goedkeuring.
Onderwijs / werk	Realistische beroepsverwachting, dagritme kunnen volgen, met leerkrachten / chefs communiceren; solliciteren
Vrije tijd	Hobby kiezen, plannen vrije tijd, iets zinnigs doen bij teveel vrije tijd;
Woonsituatie	Eigen huishouden opbouwen, dagritme, zorgen voor hygiëne,
Omgaan met autoriteit	Op zelfbewuste wijze gezag dulden, onderhandelen,
Gezondheid	Gerichte keuzes bij eten, drinken, Risico's op letsel inschatten, Veilig rijden in het verkeer; Risico's hanteren mbt drugs en drank. Naar de huisarts en tandarts gaan
Lichaam / uiterlijk	Ontspannen zijn als je bekeken wordt; zorgen voor hygiëne en goede voeding; zorg besteden aan kleding;
Sociale contacten en vriendschappen	Iets voor een ander doen, vertrouwen tonen, probleem oplossen; humor begrijpen en toepassen
Intimiteit en seksualiteit	Versieren, aanvoelen welke intimiteit de ander wenst, soa's voorkomen

(Delta, 2008)

Bijlage 4: Transactioneel model

(Nabuurs, 2007)

Bijlage 5: Datatechniek jongeren

Start	Uitleggen onderzoek en doel gesprek
	Mindmap: Waar denk jij aan bij zelfredzaamheid?
Kern:	Hoe vul jij zelfredzaamheid in? (ZRM) :
	- Financiën - Dagbesteding - Huisvesting - Sociaal netwerk - Huiselijke relaties - Geestelijke gezondheid - Lichamelijke gezondheid - Verslaving - Activiteiten dagelijks leven - Maatschappelijke participatie - Justitie
	Koppeling zelfredzaamheid & OTS:
	- Hoe zie je dit terug in de OTS? - Wat zou je anders willen zien m.b.t tot deze onderwerpen? - Tips?
Afronding	Samenvatting
	Toekomst: hoe zie je jezelf op je 18 ^{de} zonder gezinsvoogd?

Bijlage 6: Datatechniek gezinsvoogden

Start	Uitleggen onderzoek en doel gesprek
	Waar denk jij aan bij zelfredzaamheid? (definitie) Hoe geef je dit vorm binnen OTS? Welke mogelijkheden zie je om aan thema te werken?
Kern:	Hoe vul jij zelfredzaamheid in voor jongere X? (ZRM) :
	- Financiën - Dagbesteding - Huisvesting - Sociaal netwerk - Huiselijke relaties - Geestelijke gezondheid - Lichamelijke gezondheid - Verslaving - Activiteiten dagelijks leven - Maatschappelijke participatie - Justitie
	Koppeling zelfredzaamheid & OTS:
	- Hoe zie je dit terug in de OTS? - Wat zou je anders willen zien m.b.t tot deze onderwerpen? - Tips?
Afronding	Samenvatting
	Toekomst: hoe zie je jezelf op je 18 ^{de} zonder gezinsvoogd?

Bijlage 7: Datatechniek extern

Start	Uitleggen onderzoek en doel gesprek
	Waar denk jij aan bij zelfredzaamheid? (definitie) Hoe geef je dit vorm binnen OTS? Welke mogelijkheden zie je om aan thema te werken?
Kern:	Organisatie en zelfredzaamheid
	- Hoe staat het op de agenda? - Specifieke tools? - ZRM?
	SGJ
	- Tips voor organisatie - Advies
Afronding	Samenvatting

Bijlage 8: Voorbeeld interview gezinsvoogd

Ondervraagde:

Zo, ik ben er. Zullen we even wat drinken pakken?

Onderzoeker:

Ja, dat is goed. Dan zal ik nu eerst het algemene deel vragen en dan de tweede helft specifiek over de jongeren zelf. Zal ik eerst zelf wat over het onderzoek vertellen?

Ondervraagde:

Ja, lijkt me een goed idee. Ik heb geen flauw idee eerlijk gezegd meer waar je het over doet.

Onderzoeker:

Ik heb vorig jaar stage gelopen binnen JB Zuid en zo blijven werken voor mijn afstudeeronderzoek. Binnen SGJ ben ik bezig met een onderzoek naar de zelfredzaamheid van jongeren, die bijna klaar zijn met hun OTS. En dan vooral de vraag in hoeverre ze zelfredzaam zijn en of ze op eigen benen kunnen staan na de OTS. Dit onderzoek ik dan door in gesprek te gaan met zowel de jongere als de gezinsvoogd. Nu begreep ik dat dat in jouw situatie best lastig is?

Ondervraagde:

Ik heb het eerlijk gezegd de laatste keer niet meer gevraagd. Het was een heel rommelig bezoek en hectiek en het is er helemaal bij ingeschoten. Maar ik kan het haar wel vragen. Ik heb een afsluitend gesprek met haar binnenkort. Mogelijk kun je daarbij aansluiten. Maar dat is wel een eind weg. Ik mail haar ff en dan laat ik het je weten.

Onderzoeker:

Als ik daarbij kan zijn, lijkt me hartstikke leuk! Ik hoor dan nog graag van je per mail. Gezien de tijd start ik graag met het interview. De eerste vraag is : " Wat houdt zelfredzaamheid in volgens jou?"

Ondervraagde:

Hahaha, eeeh. Voor mij is de definitie van zelfredzaamheid dat je ehm, in de basis weet, heel letterlijk, hoe je voor jezelf kunt zorgen.

Onderzoeker:

Over wat soort dingen heb je het dan?

Ondervraagde:

Nou specifiek met de afronding van de OTS en die leeftijd praat je dan over, even kijken, financiën, dat ze weten hoe ze met financiën moeten omgaan, dat ze weten hoe ze het plekje waar ze wonen moeten schoonhouden. Dat ze vriendschap kunnen onderhouden.

Eigenlijk globaal die 8 ontwikkelingsgebieden vanuit delta. Die ken je wel? Dus vrije tijd, wonen, werk. Hierin mag je niet teveel verwachten, maar wel dat iemand zich redt.

Onderzoeker:

Dankjewel. Hoe geef je dit vorm binnen de OTS? Hoe werk je hier zeg maar aan?

Ondervraagde:

Er wordt natuurlijk steeds meer op gehamerd dat je er op tijd bij moet zijn. Dat als een jongere achttien wordt hij niet zomaar neerknalt van nu heb ik niks.

Wat we nu veel doen is met perspectief bijeenkomsten. Dat vind ik een groot woord, maar bij elke zaak kijk ik zelf hoe ik dit in het klein kan doen. Ik ga niet een hele bijeenkomst organiseren als er net een bespreking is geweest of als het heel erg duidelijk is.

Dus dan kijk je vooral weet een jongere wat te doen als je 18 wordt. Als dit al helder is dan is een perspectief bespreking niet nodig, maar het is zeker altijd een thema.

Ik heb nu een voogdijpupil en daar gaat het zo goed mee, dit zit zelf zijn HVP besprekingen voor en met hem heb ik besproken over hij een perspectief bijeenkomst nodig vind, zoals ik al verwacht had vond hij van niet. In dat HVP hebben we het ook gehad over zijn financiën en verzekering en hij regelt dit echt allemaal zelf. Harstikke leuk om te zien. Dit soort dingen heb ik allemaal doorgenomen met hem.

Onderzoeker:

Zit er dan een verschil tussen voogdij en OTS?

Ondervraagde:

Nee, niet meer na 18. Dan valt hoe dan ook een maatregel weg.

Onderzoeker:

Nee, dat weet ik. Ik bedoel meer op het gebied van werken aan zelfredzaamheid. Zitten daarin verschillen?

Ondervraagde:

Het ligt eraan waar de jongere woont. Deze jongere heeft een goede mentor, dus dan besteed je veel uit. Ik heb laatst een OTS zaak afgerond en dat meisje woonde nog thuis. En ik kwam echt voor het eerst met haar bij deze punten. Dus dan kom ik er zeker een aantal keer op terug en toen is ze het ook gaan oppakken. Ik heb een stukje zelf gedaan.

Dus het ligt eraan of ze begeleidt worden en dat ligt eraan waar ze wonen. Dus het ligt niet zo zeer aan de maatregel.

Onderzoeker:

Welke mogelijkheden zie jij om te werken aan zelfredzaamheid binnen de OTS?

Ondervraagde:

Het moeilijke is dat wij steeds minder hulpverleners zijn geworden en steeds meer casemanagers. Dus meer die helicopterview om het hele hulpverleningsproces te volgen en inspringen waar nodig is. *Mijn passie zijn de jongeren en dit zou ik graag met ze zelf willen oppakken, maar vaak met een OTS zet je ambulante hulpverlening in en dan werkt een externe hulpverlener hieraan.* Die werkt daar zelf aan en dat is dan een persoonlijk leerdoel van de jongere en niet zo zeer op het 18 jaar worden.

Onderzoeker:

Dus eigenlijk zeg je dat binnen een OTS je als gezinsvoogd er zelf minder aan werkt, maar zet meer de hulp uit om ze zelfredzaam te maken?

Ondervraagde:

Ja, je zet natuurlijk wel de doelen uit en dan kijk ik wie die doelen behaald. ZO moet je het zien. Ondertussen pak ik een beetje in hoor.

Onderzoeker:

Staat binnen SGJ zelfredzaamheid voldoende op de agenda?

Ondervraagde:

Ja, nou, als je het hebt op de focus op de afsluiting van de OTS dan ligt daar de focus het laatste half jaar een stuk beter op dan eerst.

Onderzoeker:

Hoe komt dat?

Ondervraagde:

Hoe komt dat? Omdat volgens mij uit een of ander rapport is gekomen dat er te weinig focus was op afsluiting OTS. Wat ze zagen is dat bij de plan van aanpakken en de evaluaties nauwelijks meer de mening van ouders of jongere werd vermeld. Terwijl je juist samen met ouders en kind moet oppakken wat het kind nodig heeft. Daar

komt die zelfredzaamheid ook in voor. *Jongeren die 18 worden moeten niet voor een verrassing komen te staan, van o, ehm wat gebeurt er zo allemaal.*

Daar zijn we nu wel veel meer bezig. WE hebben ook zo'n grote flap en die bespreek ik met client en geef ik aan ze, van help ik wordt 18. Dat is voor de jongere heel handig, zodat ze alles kan lezen.

Onderzoeker:

Dankjewel. Dit waren de algemene vragen. NU specifiek over de ZRM. Kun je iets vertellen over haar financiën?

Ondervraagde:

Ze woont in bij de ouders van haar vriend en wat ik kan zeggen over de financiën is dat ze samen aan het sparen zijn. Ze had een bijbaantje, maar is gestopt omdat ze het niet redde met een kind erbij. Het kind is 1,5. Haar vriend werkt wel naast school. Alles wat extra binnen komt sparen ze. Ze beheren dit ook zelf. Ik heb nog wel recent geadviseerd om een keer met ouders om tafel te gaan en alles inzichtelijk te maken. Zeker met het oog op de komende trouwerij.

Onderzoeker:

Helder. Kun je iets vertellen over haar dagbesteding? Vast werk? Opleiding?

Ondervraagde:

Ze volgt een MBO opleiding. Ze heeft momenteel een hernia en ze is dus nu thuis voor langere tijd. Ze doet een verzorgende opleiding en dit doet ze in de BBL variant. Ondanks de zwangerschap enzo redt ze zich redelijk. Uiteindelijk wil ze met gehandicapten gaan werken.

Onderzoeker:

Okido. De huisvesting? IS het veilig?

Ondervraagde:

Zoals ik zei ze wonen bij de schoonouders. Dat is een gewoon rijtjes huis. Zij is eigenlijk nog een kind zogenoemd, wel bijna 18. Ze worden door ouders wel in waarde gelaten als ouders van hun dochtertje. Zij doen ook de volledige verzorging. Mochten ze hulp nodig hebben dan vragen ze dat, maar ze hebben echt de ruimte om zelf de opvoeding te doen en invulling te geven aan hun leven. Ze heeft wel de regels te volgen en dat gaat goed. Ze komt wel ook echt op voor haarzelf en haar kind. Dit gaat wel goed. Hier hebben we binnen de OTS ook aandacht voor gehad en hierover gesprekken gehad. Ze heeft zeker wat te zeggen en daar is geen gedoe over.

Onderzoeker:

Hoe is de huiselijke relaties tussen de gezinsleden? Hoe is de communicatie?

Ondervraagde:

Ze steunen elkaar, maar het is wel een beetje, hoe zal ik dat zeggen, een boers gezin. This geen boers gezin, maar daarmee bedoel ik meer, ze zeggen weleens niet lullen maar poetsen mentaliteit. Gewoon lekker werken en niet een heel sociaal gezin. Maar wel een gezin wat alles biedt wat zij nodig heeft.

Onderzoeker:

Oké. De geestelijke gezondheid, kun je daar iets over zeggen?

Ondervraagde:

Nee, dat is helemaal goed. Geen behandeling of niks.

Onderzoeker:

De lichamelijke gezondheid? Medische problemen?

Ondervraagde:

Ze heeft haar rug en stuitje waar ze veel pijn van heeft en dan die hernia. Maar ze regelt zelf hulp met dokter en fysio.

Onderzoeker:

Zijn er verslavingsproblemen?

Ondervraagde:

Nee. Ga ik niet vanuit. Dit is nooit een thema geweest. Niet aan de orde.

Onderzoeker:

Activiteiten in zijn dagelijks leven?

Ondervraagde:

Ja, hartstikke goed. Ze is heel zelfstandig. Zeker omdat ze al een kindje heeft, waar ze volledig voor zorgt. Maar gaat echt heel goed.

Onderzoeker:

Hoe is zijn sociaal netwerk?

Ondervraagde:

Wat ik van haar hoor en ik hoor ook geen klachten hierover van mensen om haar heen. Is dat ze leuke vriendinnen heeft en daar doet ze ook echt wel leuke dingen mee, buiten haar dochtertje om. Ze heeft haar vriend waar ze een relatie mee heeft en dus ook leuke dingen mee doet. Schoonouders en haar echte ouders waar ze contact mee heeft. Haar eigen moeder past ook op. Ze heeft echt genoeg netwerk om haar heen.

Onderzoeker:

Hoe is haar maatschappelijke participatie?

Ondervraagde:

Ze sportte wel altijd, maar daar is ze mee gestopt helaas. Ze is dan ook hartstikke dik geworden. Maar ze gaat wel naar de kerk en is daar ook actief.

Onderzoeker:

Contacten met justitie?

Ondervraagde:

Nee. Geen contacten.

Onderzoeker:

Dankjewel. Een goede score. Gaat deze jongere het redden?

Ondervraagde:

Ja zeker wel. Mijn rol als GV is het laatste jaar heel klein geweest. Dit was ook meer het volgen en het actief maken van het netwerk. Hierdoor kan ik nu ook gewoon weg uit de situatie zeg maar. Dit is echt heel goed gegaan en ze gaat het zeker redden!

Onderzoeker:

Bedankt voor je antwoorden

Bijlage 9: Voorbeeld coderen en analyseren

TOPIC: Definitie zelfredzaamheid (deelvraag 1+ 2) (GROENE MARKER)

	Resp 1	Resp 2	Resp 3	Resp 4	Resp 5	Resp 6	Resp 7	Resp 8	Resp 9	Resp 10
Vraag 1 Hoe definieer jij zelfredzaamheid?	Kinderen kunnen hun <u>eigen broek ophouden</u> . <u>Voor zichzelf zorg</u> kunnen regelen.	<u>Zelf keuzes</u> kunnen maken, weten waar ze hulp kunnen vinden <u>middels netwerk</u> . <u>Praktisch e zaken</u> .	<u>Jezelf kunnen redden</u> , <u>wisselt per leeftijd</u> .	Jezelf redden in taken die <u>het leven en maatschappij</u> vragen. Verantwoordelijkheid	Redden op allerlei gebied. <u>Beslissingen nemen op grond van argumenten</u> .	<u>Dingen regelen</u> die je nodig hebt voor het dagelijks leven. <u>Inschatting van anderen betrekken</u> .	Op <u>alle</u> terreinen zichzelf weet te <u>redden of hulp benutten</u> .	Zelf dingen <u>oppakken</u> en voor <u>zichzelf zorgen</u> .	Eigen boontjes doppen en hulp vragen.	<u>Voor jezelf zorgen</u> .
Waarom: ik wil graag weten of gezinsvoogden en jongeren weten wat het is en vanuit welk perspectief zij dan kijken naar die zelfredzaamheid	<u>Thema's</u> Zorg-verzekering Woonstichting WA verzekerings	<u>Thema's:</u> Inkomen Een huis	<u>Thema's:</u> Huis Zelf-verzorging Financiën Dagbesteding Vrije tijd Autonomie	<u>Thema's:</u> Vrije tijd Werk Financiën Koken Wassen	<u>Thema's</u> Uitkering Stufi Relaties Geld Instanties Ziektekosten	<u>Thema's:</u> Wonen School	<u>Thema's:</u> Eten en drinken Toekomst Sociale contacten Gezondheid en seks	<u>Thema:</u> School Zelfverzorging Voogdij	<u>Thema's:</u> Baantje	<u>Thema's:</u> Financiën Wonen Ontwikkelingstaken

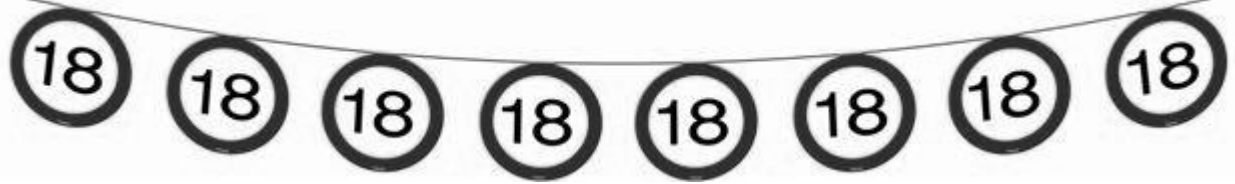
Bevindingen:

Lastig om definitie te geven als reactie van GV. Dit is vaak leeftijdsafhankelijk. Enkele (3) noemen de ontwikkelingstaken vanuit delta als uitgangspunten. De rest lijkt uit het blote hoofd domeinen op te noemen. Met name financiën, wonen en school zijn terugkerende thema's.

In de definitie komt vaak terug dat het gaat om het zelf doen of anders terug vallen op omgeving. Dit hangt samen met het inschatten van (sociale) situaties en beslissingen kunnen nemen.

>> Workshop

“Mijn pupil wordt 18, **help**?”

*Workshop naar aanleiding van een praktijkonderzoek
binnen de jeugdbescherming naar de zelfredzaamheid van
ondertoezichtgestelde jongeren in de afrondingsfase van de OTS*

Pauline van Gurp in samenwerking met

>> Inhoudsopgave

Inleiding	3
1. ONTWERP PROGRAMMA	4
1.1 Inleiding	4
1.2 Doelen	4
1.3 Leervormen en hulpmiddelen	4
1.4 Structuur	4
1.5 Resultaat	5
2. OPBOUW PROGRAMMA	6
2.1 Deel 1: Resultaten onderzoek	6
2.2 Deel 2: Kennis	6
2.3 Deel 3: Houding	6
2.4 Deel 4: Vaardigheden	7
2.5 Deel 5: Reflectie	7
3. VERANTWOORDING	8
3.1 Inleiding	8
3.2 Vraag opdrachtgever	8
3.3 Ontwikkelingen beroep en werkveld	8
3.4 Behoeften professionals	8
3.5 Belang workshop	9
3.6 Implementatie workshop	9
Literatuurlijst	10
Bijlagen	11
1. Evaluatieformulier	12
2. Werkblad zelfredzaamheid	13
3. Tools deel 2: Kennis	14
4. Casus 'Omgaan met weerstand'	15
5. Zelfredzaamheid-Matrix	16
6. Propellor gespreksvoering	18

>> Inleiding

In dit document is de uitwerking van de workshop te vinden naar aanleiding van het onderzoek 'Mijn toekomst begint'. Dit onderzoek ging over de mate van zelfredzaamheid van ondertoezichtgestelde jongeren van binnen de frondingsfase van de OTS. De doelgroep van dit onderzoek waren de jongeren van de organisatie SGJ Christelijke Jeugdzorg.

Naar aanleiding van dit onderzoek zijn er een aantal aanbevelingen gedaan voor de organisatie. In dit document is hiervan de concrete uitwerking te vinden in de vorm van een workshop. Hierdoor kunnen de gezinsvoogden en de organisatie zo concreet mogelijk aan de slag met deze handvatten en is ook een deel van de implementatie gewaarborgd van de aanbevelingen.

Allereerst zal het programma van de workshop worden beschreven. Deze workshop zal zo worden beschreven dat inzichtelijk is wat het doel ervan is en op welke wijze deze uitgevoerd dient te worden. Daarna zal er een verantwoording van de workshop worden gegeven aan de hand van de uitkomsten van het onderzoek en vakliteratuur.

Door middel van dit product wordt er hopelijk een bijdrage geleverd aan het vergroten van de kwaliteit van de jeugdzorg binnen SGJ.

Pauline van Gorp

>> 1. Ontwerp programma

1.1 Inleiding

Dit draaiboek richt zich op vier pijlers, die uit het onderzoek 'Mijn toekomst begint' naar voren zijn gekomen. Deze zijn ook te koppelen aan het landelijke uitstroomprofiel van de jeugdzorgwerker.

Dit maakt dat je als professional werkt met dit document, je dit ook kunt verantwoorden voor je registratie (HSAO, 2010).

Het betreft de volgende pijlers:

- Kennis: Betekenis geven aan het begrip zelfredzaamheid
- Houding: Acceptatie weerstand en werken aan motivatie
- Vaardigheden: Inzetten van de Zelfredzaamheid-Matrix (ZRM)
- Reflectie: Kritisch blijven kijken naar je eigen houding

Aan de hand hiervan is een ontwerp gemaakt voor een workshop voor de gezinsvoogden. Hieronder zal hiervan het doel, de leervormen, structuur en het meten van het resultaat worden besproken.

Het is van belang dat dit vooraf aan het ontwerpen van de workshop helder is, zodat het slagen van een workshop optimaal is (Galan, de, 2011).

1.2 Doelen

De doelen van de workshop zijn:

1. Inzichtelijk maken van de uitkomsten van het onderzoek.
2. Handvatten bieden aan de gezinsvoogden aan de hand van de pijlers:
 - Er is een definitie/visie van zelfredzaamheid bepaald en er is helder wat dit betekent voor het handelen (kennisdoel);
 - Bewustwording van het houdingsaspect van het werken aan motivatie vanuit acceptatie van weerstand (inzicht/houdingsdoel);
 - Kennis over de ZRM en het gebruik ervan (vaardigheidsdoel/kennisdoel);
 - Mogelijkheid om te blijven reflecteren op dit thema en rol als gezinsvoogd hierin (interactief doel).

Er zijn verschillende doelen opgesteld hierboven aan de hand van de eerder genoemde pijlers. Belangrijk is hierbij vooraf te realiseren om wat voor soort doel het gaat, bijvoorbeeld: kennis, vaardigheid of motivatie. Om deze verschillende doelen te bereiken zijn er verschillende aspecten nodig en voor elke soort leerdoel is dit weer anders (Huybers, 2010).

1.3 Leervormen en hulpmiddelen

Om aan de gezinsvoogden de uitkomsten van het onderzoek bekend te maken zal er gebruik gemaakt worden van een doceervorm (Huybers, 2010).

Dit houdt in dat er door middel van het inzichtelijk maken van de resultaten en conclusies informatie wordt gegeven aan de gezinsvoogden. Dit als basis van de training. Hiermee zal ook de training worden beëindigd door nogmaals het herhalen van de aanbevelingen.

Voor de houdingsdoelen, vaardigheidsdoelen, inzicht en actieve doelen, zal er gebruik worden gemaakt van een rollenspel of een casusinbreng. Zo kunnen de gezinsvoogden concreet oefenen. Daarnaast kunnen er stellingen worden ingebracht of gewerkt worden in kleinere groepjes.

Het is belangrijk dat er voor dit soort doelen wordt gewerkt aan de hand van voorbeelden en de groep geactiveerd wordt, zodat de groep daadwerkelijk ook in de praktijk hiermee aan de slag kan. (Huybers, 2010).

Wat voor deze workshop zeker van belang is, dit komt ook nog aan de orde in de verantwoording.

1.4 Structuur

Een deel van de structuur van de workshop is al in bovenstaand gedeelte beschreven, zoals de doelen en werkvormen.

Voor de structuur is ook belangrijk om de geschiktheid van deze vormen te beschrijven, het tijdsbeslag, de werkvormen en de hulpmiddelen hierbij (Huybers, 2011).

In het volgende hoofdstuk zal het programma nader worden beschreven, waarin deze aspecten zullen worden toegelicht.

1.5 Resultaat

Het is ook van belang dat er na afloop van de workshop inzichtelijk wordt gemaakt in hoeverre de leerdoelen zijn behaald.

In deze training zal dit worden gedaan door na afloop met de deelnemers hierover te spreken en tevens zal er feedback aan de opdrachtgever worden gevraagd (Movisie, n.d.). Hiervoor zal het formulier uit bijlage 1 kunnen worden gebruikt.

>> 2. Opbouw programma

In dit hoofdstuk zal de opbouw van het programma van de workshop worden beschreven. Zo wordt vooraf in grote lijnen neergezet op welke wijze het programma wordt ingevuld tijdens de workshop zelf.

Het programma is opgebouwd uit vijf onderdelen:

- Resultaten onderzoek
- Kennis: zelfredzaamheid als begrip
- Houding: werken aan motivatie en acceptatie weerstand
- Vaardigheden: gebruik ZRM
- Reflectie: kritisch kijken naar eigen houding

Dit programma is opgebouwd aan de hand van de aanbevelingen, die uit het onderzoek kwamen. Hieronder zal per onderdeel een korte beschrijving worden gegeven wat er gedaan kan worden tijdens de workshop.

2.1 Deel 1 Resultaten onderzoek

Om wat meer achtergrond van de training te geven, zal er allereerst meer worden verteld over de achtergrond van de workshop. Dan is het dus relevant om het één en ander te vertellen over de achtergrond van het onderzoek en de uitkomsten van het onderzoek.

Er zal wat worden verteld over de vraag van de opdrachtgever, de methode van onderzoek doen en als laatste iets over de resultaten en conclusies.

Door hier wat meer informatie over te geven, komen de deelnemers alvast wat te weten en worden ze gestimuleerd om na te denken over het thema.

2.2 Deel 2 Kennis: Zelfredzaamheid als begrip

Zoals bij de omschrijving van de doelen al aan de orde is gekomen, is het belangrijk dat bij het vergroten van kennis er gedoceerd wordt. Door het eerste deel van het programma hebben de deelnemers al kennis opgedaan van het onderwerp.

In dit deel zal nog meer concreet over zelfredzaamheid worden nagedacht, zodat het voor de deelnemers aan het einde van de workshop helder is wat zelfredzaamheid betekent en wat hierin hun persoonlijke rol en taak is.

Dit doel is dus deels op vergroting van kennis gestoeld, daarom zal er ook meer informatie worden gegeven vanuit de literatuur (Huybers, 2011). Daarnaast gaan de deelnemers hierover met elkaar in gesprek en zal er kort plenair een terugkoppeling worden gegeven.

In bijlage 2 en 3 zijn concrete tools beschreven, welke ingezet kunnen worden bij het geven van de training.

2.3 Deel 3 Houding: Werken aan motivatie en acceptatie verzet

In het eerste deel van de workshop is al kort genoemd dat deze pijler voorkomt uit het onderzoek. Echter moet gerealiseerd worden dat dit iets heel nieuws is binnen de organisatie om zo naar de jongeren te kijken, omdat dus het systeem denken niet direct in de methodes terug te vinden is (Nabuurs, 2007; Delta, 2008).

Daarom is het goed als de deelnemers hier eerst zelf over na kunnen denken en door met elkaar hierover te sparren, ontstaat er een stuk bewustwording. Dit is nodig om iets te kunnen met een doel op het gebied van houding (Huybers, 2011).

Voor dit gedeelte is het dus relevant om niet heel concreet iets vast te leggen, maar juist de deelnemers vrij te laten wat ze doen met deze informatie.

Er zal dus in groepjes gesproken worden over de uitkomst van deze pijler en wat dit betekent voor hun handelen. Daarnaast kan er een rollenspel worden ingezet, omdat belangrijk is dat er geoefend kan worden als er gewerkt wordt aan een houdingsdoel. In bijlage 5 zijn uitwerkingen van een aantal casussen te vinden, maar er kan ook worden gevraagd naar een praktijk voorbeeld van de deelnemers. Belangrijk is dat deelnemers bij dit onderdeel ook oefenen met de motivatiecirkel van Prochaska en DiClemente, omdat dit een wezenlijk onderdeel uit het onderzoek is (Nabuurs, 2007).

2.4 Deel 4 Vaardigheid: Gebruik van de Zelfredzaamheids-Matrix

Deze pijler is vooraf gericht op een vaardigheid, namelijk het inzetten van de ZRM.

Echter zijn de deelnemers niet bekend met deze matrix en daarom is het belangrijk dat er ook wat kennis vooraf gedoceerd wordt, zodat zij kunnen werken aan de vaardigheid.

Om deze lijst in de praktijk te kunnen toepassen, is oefening ermee wenselijk. Gezien het feit dat de deelnemers opgeleid zijn in het sociaal domein en zodoende professionele kennis bezitten, is het vooral belangrijk dat ze weten en ervaren hoe het is om dit instrument te gebruiken (ZRM, n.d.)

Tijdens dit onderdeel kan er dus geoefend worden in groepjes aan de hand van praktijkvoorbeelden of kunnen deelnemers elkaar bevragen. In bijlage 5 is de ZRM opgenomen.

2.5 Deel 5 Reflectie: kritische blik

Uit de resultaten van het onderzoek blijkt dat er verschillende zaken zijn die de organisatie kan optimaliseren.

Hierbij is het belangrijk dat de deelnemers kunnen blijven kijken naar hun eigen handelen en hun invloed hierop.

Door de jongeren, externe organisaties en gezinsvoogden zelf zijn tips gegeven aan de organisatie. In dit deel kunnen deelnemers hier in groepjes naar kijken in hoeverre ze dit herkennen en wat ze hiermee kunnen doen.

Thema's kunnen dan zijn:

- Luisteren naar de wens van de jongeren
- Zelfredzaamheid in de OTS
- Rol van de jongeren in de organisatie
- Motivatie om met deze doelgroep te werken

Hiervoor kunnen deelnemers zelf een richtlijn kiezen. Echter is er ook concreet in bijlage 6 een methode, om tot reflectie te komen, opgenomen.

Dit instrument is speciaal ontwikkelt om te reflecteren binnen de jeugdzorg. Het gaat dan om een vorm van reflectie, waarbij er thema overstijgend gereflecteerd wordt en niet zo zeer casus inhoudelijk.

In de workshop zal dit worden verantwoord.

(Deze methode is ontwikkeld door de trainer. Achtergrond en verantwoording zijn op te vragen bij de auteurs: propellorgespreksvoering@gmail.com)

>> 3. Verantwoording

3.1 Inleiding

In voorgaande hoofdstuk is neergezet op welke wijze de workshop zal worden ingevuld. In dit hoofdstuk zal er een verantwoording worden beschreven van het beroepsproduct.

Dit zal worden gedaan door terug te kijken op de vraag van de opdrachtgever, de ontwikkeling van het beroep en het werkveld en het beschrijven van het belang van de workshop.

3.2 Vraag van de opdrachtgever

Voorafgaande aan het onderzoek is er gesproken met de opdrachtgever. Daaruit kwam naar voren dat de opdrachtgever meer wilde weten over de zelfredzaamheid van de ondertoezichtgestelde jongeren.

Gaandeweg het proces is er met de opdrachtgever besproken dat er buiten het verslag zelf, ook een beroepsproduct ontwikkeld wordt.

De opdrachtgever had hier geen specifieke eisen voor, maar gezien de ontwikkelingen in het beroep en binnen de organisatie, was het wenselijk om vooral iets te ontwikkelen wat gemakkelijk in de praktijk inzetbaar is en op korte termijn valt te realiseren.

In de organisatie is het op dit moment onrustig. Dit is enerzijds in de gehele jeugdzorg te zien, door de komende transitie. Anderzijds is binnen deze organisatie nog niet helder op welke wijze de jeugdbescherming ingevuld wordt na de transitie door een komende fusie. Dit maakt dat het voor deze organisatie niet relevant was om een beleidsstuk te schrijven, omdat dit wellicht op de boekenplank zou belanden. Om deze reden is er dus gekozen om een beroepsproduct te ontwikkelen, waar de organisatie baadt bij heeft, maar ook de individuele werker. Juist omdat de bestaanszekerheid niet helder is, kan er op deze wijze iets worden meegegeven aan de professionals zelf. Door het ontwerpen van een training is er iets ontwikkeld wat op korte termijn inzetbaar is en wat inspeelt op de huidige ontwikkelingen. Hierdoor is er rekening gehouden met de wensen en ontwikkelingen binnen de organisatie.

3.3 Ontwikkeling van het beroep en werkveld

Zoals hierboven genoemd is de grote ontwikkeling binnen jeugdzorg op dit moment wel de komende transitie in 2015. Dit heeft uiteraard consequenties voor het beroep en het werkveld.

Zo is nu een vernieuwde beroepscode van het agogisch werkveld, maar ook de nieuwe registratie van alle professionals in het jeugdzorgdomein, dit laat zien dat er zeker wel dingen aan het veranderen zijn (HSAO, 2010; Phorza, 2009; NVMW, 2012).

In dit beroepsproduct is ervoor gekozen om te werken met de uitgangspunten van de registratie in het BAMW-register, zoals de kennis, houding en vaardigheden. Dit wordt ook van een professional verwacht vanuit de beroepscode. De pijlers van de workshop zijn daartoe te herleiden. Hierdoor is de workshop passend bij de actuele ontwikkelingen.

Het werkveld bevindt zich in een roerige periode en er zijn veel veranderingen. Wat vandaag wordt geschreven, kan morgen oud nieuws zijn. Daarom is er ook gekozen om voor dit beroep te komen met een product wat nu toepasbaar is en klein ingezet kan worden, omdat nog niet helder is wat de toekomst gaat zijn.

Echter vindt dit onderzoek wel haar wortels in de transitie en is de ontwikkeling binnen dit onderzoek juist heel actueel, namelijk het werken aan zelfredzaamheid. Door hiervoor de professionals en de organisatie handvatten aan te reiken, draagt dat zeker bij aan de ontwikkeling van het beroep en het werkveld.

3.4 Behoeften professionals

Al eerder is genoemd dat, het gezien de ontwikkelingen binnen het werkveld en de organisatie, het wenselijk is dat er iets concreet kan worden meegegeven aan de doelgroep.

Er is op dit moment veel gaande in het jeugdzorg domein en dit kan voor angst zorgen bij de professionals, maar middels deze training wordt er hopelijk juist ook meegegeven om te laten zien welke kansen het biedt voor de professional en hoe waardevol het is om aan de zelfredzaamheid te werken.

Van deze professionals wordt ook verwacht dat zij het beleid kennen, weten wat de beroepscode hierover zeggen en de huidige ontwikkelingen in het werkveld kennen. Deze zijn meegenomen in dit onderzoek en beroepsproduct, waardoor er wordt aangesloten bij de behoeften van de doelgroep. De doelgroep (de uitstromende jongeren) zijn uiteindelijk gebaat bij hulpverlening, waarbij zij ook aan hun toekomst werken en dit vraagt van professionals dat zij zich blijven scholen en ontwikkelen. Deze training is hiertoe een aanzet.

3.5 Belang workshop

Uit het bovenstaande blijkt dat het belangrijk is dat dit beroepsproduct toegepast wordt binnen het werkveld. De basis van de workshop is terug te leiden tot de resultaten en conclusies van het onderzoek, waardoor er antwoord is gegeven op de hoofdvraag.

Als de organisatie wil aansluiten bij de ontwikkelingen in het werkveld en hun personeel optimaal wil scholen om zo de cliënt verder te helpen, is het belangrijk dat de professionals deze training volgen.

Echter zijn er ook beperkingen aan deze training en is dit geen 'redmiddel' voor de organisatie in het geheel. Er moet goed gerealiseerd worden dat dit een aanzet is om het thema zelfredzaamheid op de agenda te zetten en een stuk bewustwording te creëren bij de organisatie en de professionals.

Door alle ontwikkelingen kan er dagelijks iets veranderen en goed is om als organisatie hierop te anticiperen door het thema binnen de organisatie bespreekbaar te houden en te blijven ontwikkelen.

3.6 Implementatie workshop

De workshop is in dit document concreet uitgewerkt. De organisatie zelf heeft verschillende werknemers, die verantwoordelijk zijn voor de scholing binnen SGJ. Deze workshop zal hen worden aangeboden en indien nodig toegelicht. Hierdoor kan de organisatie zelf verder met de training en besluiten hoe deze uiteindelijk wordt vormgegeven binnen de organisatie. Dit zal nog in gang worden gezet door de ontwikkelaar.

Daarnaast is een deel van de implementatie gewaarborgd doordat deze training zal worden gegeven aan een team van gezinsvoogdijwerkers. Aan de hand daarvan zal er gekeken worden wat de mogelijke aanpassingspunten zijn voor de training. Tevens zal er nog met de instelling worden besproken of de ontwikkelaar van de training hierbij nog betrokken blijft bij het geven van de training.

Als deze training uiteindelijk gegeven zal worden, heeft dit ook gevolgen voor de samenwerking met het multidisciplinaire werkveld. Als gezinsvoogd ben je een schakel in het web en werk je nauw samen met allerlei instanties rond de jongere (Delta, 2008). Door deze training enkel binnen de organisatie te geven, lijkt het alsof alleen deze organisatie op deze wijze zal gaan werken met zelfredzaamheid. Echter moet ook gerealiseerd worden dat dit punt in samenwerking met de andere organisaties ook van belang is en dat hierin met andere organisatie wordt samengewerkt. In dit beroepsproduct is dat niet direct terug te vinden, maar het is raadzaam om daar tijdens de implementatie over na te denken. Dit zou kunnen door met andere organisaties en ketenpartners in gesprek te gaan over het belang van het werken aan zelfredzaamheid. Een aanknopingspunt is dan deze training of de uitkomsten van het onderzoek.

>> Literatuur

- Delta (2008). *Handboek voor gezinsvoogdij*. Verkregen op 30 januari 2013, van http://www.jeugdzorg-en-nu.nl/indi/Handboek_Delta.pdf.
- Galan, K, de. (2011). *Trainingen ontwerpen*. Pearson Benelux B.V.: Amsterdam.
- Huybers, M. (2011). *HOE-boek voor de trainer: een complete gids over leren, ontwerpen, begeleiden en zelfreflectie*. Thema: Zaltbommel.
- HSAO. (2010). Landelijk uitstroomprofiel Jeugdzorgwerker. Verkregen op 28 mei 2014, van http://www.vereniginghogescholen.nl/vereniging-hogescholen/publicaties/cat_view/44-documenten/52-hbo-sectoren/58-sector-sociaal-agogisch.
- Movisie. (n.d.). Evaluatieformulier training voorbeeld. Verkregen op 28 mei 2014, [https://www.movisie.nl/sites/default/files/alfresco_files/16%20Evaluatieformulier%20training,%20voorbeeld%20\[MOV-225378-0.4\].doc](https://www.movisie.nl/sites/default/files/alfresco_files/16%20Evaluatieformulier%20training,%20voorbeeld%20[MOV-225378-0.4].doc).
- Nabuurs, M. (2009). *Basisboek systeemgericht werken*. ThiemeMeulenhoff: Amersfoort.
- NVMW. (2012.). Beroepscode voor de jeugdzorgwerker. Verkregen op 6 juni 2014, van http://issuu.com/platformjeugd/docs/beroepscode_jeugdzorgwerker/1?e=3745952/2607862.
- Phorza. (2009). Beroepscode voor de sociaal-agogisch werkers. Verkregen op 2 juni 2014, van file:///C:/Users/Gebruiker/Downloads/beroepscode%20Phorza_def.pdf.
- ZRM. (n.d.). *Eisen aan gebruikers*. Verkregen op 31 mei 2014, van <http://www.zelfredzaamheidmatrix.nl/Eisenaangebruikers.aspx>.

>> **Bijlagen**

1. Evaluatieformulier	12
2. Werkblad zelfredzaamheid	13
3. Tools deel 2: Kennis	14
4. Casus 'Omgaan met weerstand'	15
5. Zelfredzaamheid-Matrix	16
6. Propellor gespreksvoering	18

Bijlage 1: Evaluatieformulier Workshop

1. Hoe waardeert u:
(kruis uw keuze aan)

- a *De training in zijn geheel*

Uitstekend	goed	voldoende	matig	slecht
------------	------	-----------	-------	--------

- b *De presentatie van de trainers*

Uitstekend	goed	voldoende	matig	slecht
------------	------	-----------	-------	--------

- c *De plaats waar de training is gehouden*

Uitstekend	goed	voldoende	matig	slecht
------------	------	-----------	-------	--------

- d *De bruikbaarheid voor de praktijk*

Uitstekend	goed	voldoende	matig	slecht
------------	------	-----------	-------	--------

- e *De mate waarin de training aan uw verwachtingen heeft voldaan*

Uitstekend	goed	voldoende	matig	slecht
------------	------	-----------	-------	--------

- f *De informatieverstrekking vooraf*

uitstekend	goed	voldoende	matig	Slecht
------------	------	-----------	-------	--------

- g *De uitwisseling met andere deelnemers*

uitstekend	goed	voldoende	matig	Slecht
------------	------	-----------	-------	--------

2. Hoe waardeert u:
(kruis uw keuze aan)

- a *Het niveau van de training*

te hoog	goed	te laag
---------	------	---------

- b *Het tempo van de training*

te hoog	goed	te laag
---------	------	---------

3. Wat vond u de beste onderdelen van de training?

4. Welke onderdelen vond u overbodig/niet nuttig?

5. Welke suggesties heeft u ter verbetering van de training?

6. Welk cijfer zou u willen geven op een schaal van 1 tot 10?

(Movisie, n.d.)

Bijlage 2: Werkblad Zelfredzaamheid

Zelfredzaamheid betekent volgens mij:

.....

.....

.....

.....

.....

Zelfredzaamheid betekent volgens anderen:

.....

.....

.....

.....

.....

Zelfredzaamheid betekent binnen de organisatie:

.....

.....

.....

.....

.....

Dit betekent voor mijn handelen:

.....

.....

.....

.....

.....

Bijlage 3: Tools bij deel 2

Oefening 1: Kritisch onderzoeken

- Bedenk hoe jij zelf het begrip zelfredzaamheid zou omschrijven en welke facetten daaronder vallen.
- Zoek verschillende definities op internet van het begrip of overleg dit met collega's.
- Vergelijk de uitkomsten en bedenk wat dit betekent voor jouw handelen.

Oefening 2: Brainstormen

Naar aanleiding van de vorige oefening is er gedefinieerd wat zelfredzaamheid betekent voor jou en hoe dit tot uiting komt in de organisatie.

Dit betekent echter nog niet dat iedereen hetzelfde verstaat onder zelfredzaamheid.

Als team is het belangrijk dat je weet wat je collega's hieronder verstaan, maar vooral dat dit organisatorisch ook helder is.

- Hang flappen op in de teamruimte en schrijf allemaal op hoe je individueel denkt over zelfredzaamheid.
- Bespreek met elkaar welke zaken jullie meenemen om één definitie te bepalen.
- Schrijf op een andere flap wat dit betekent voor jullie handelen als team en maak hierover concrete afspraken als team.

Oefening 3: En wat nu?

In het bovenstaande stuk is gesproken over hoe jullie individueel kijken naar zelfredzaamheid en als team. Schrijf nu voor jezelf op wat je meeneemt hieruit voor jouw handelen als professional en bespreek dit, indien gewenst, met collega's.

Bijlage 4: Casus weerstand

Casus 1:

Lisa is een meisje van zeventiende jaar en staat onder toezicht gesteld sinds haar vijftiende jaar. De reden dat de OTS is uitgesproken is vanwege persoonlijke problematiek van Lisa: schoolverzuim, drugsgebruik en veelvuldige politiecontacten. Lisa is een beschadigd meisje vanuit haar jeugd en heeft thuis een hoop meegemaakt.

Lisa wil niks met jeugdzorg te maken hebben en wil geen hulp ontvangen.

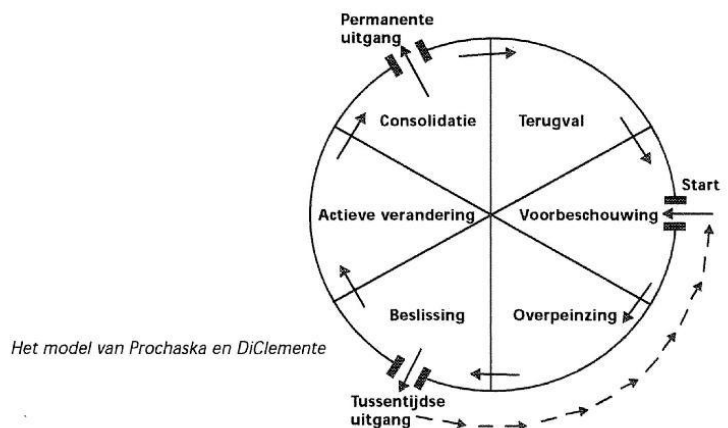
Vragen:

- Wat zou jij willen als gezinsvoogd?
- Wat zou Lisa willen bereiken?
- Hoe ga je om met de weerstand?
- Wat is je handelswijze?

Casus 2:

Cas is een jongen van bijna achttien jaar. Binnen enkele weken zal hij zijn OTS afsluiten, maar als gezinsvoogd is er op geen mogelijke manier contact te krijgen. Deze jongen sluit zich compleet af en trekt zich terug op zijn kamer. Vanuit school, ouders en het netwerk krijg je als gezinsvoogd steeds meer zorgelijke signalen, namelijk dat Cas er niet gezond uit ziet, depressief overkomt en soms suïcidale gedachten heeft. Cas geeft aan dat hij niet met jou in gesprek wil gaan.

- Hoe ga je hier mee om?
- Wat kun je doen om toch met Cas in gesprek te gaan?
- In hoeverre accepteer je de weerstand?
- Waar in de cirkel van Prochaska zit Cas?

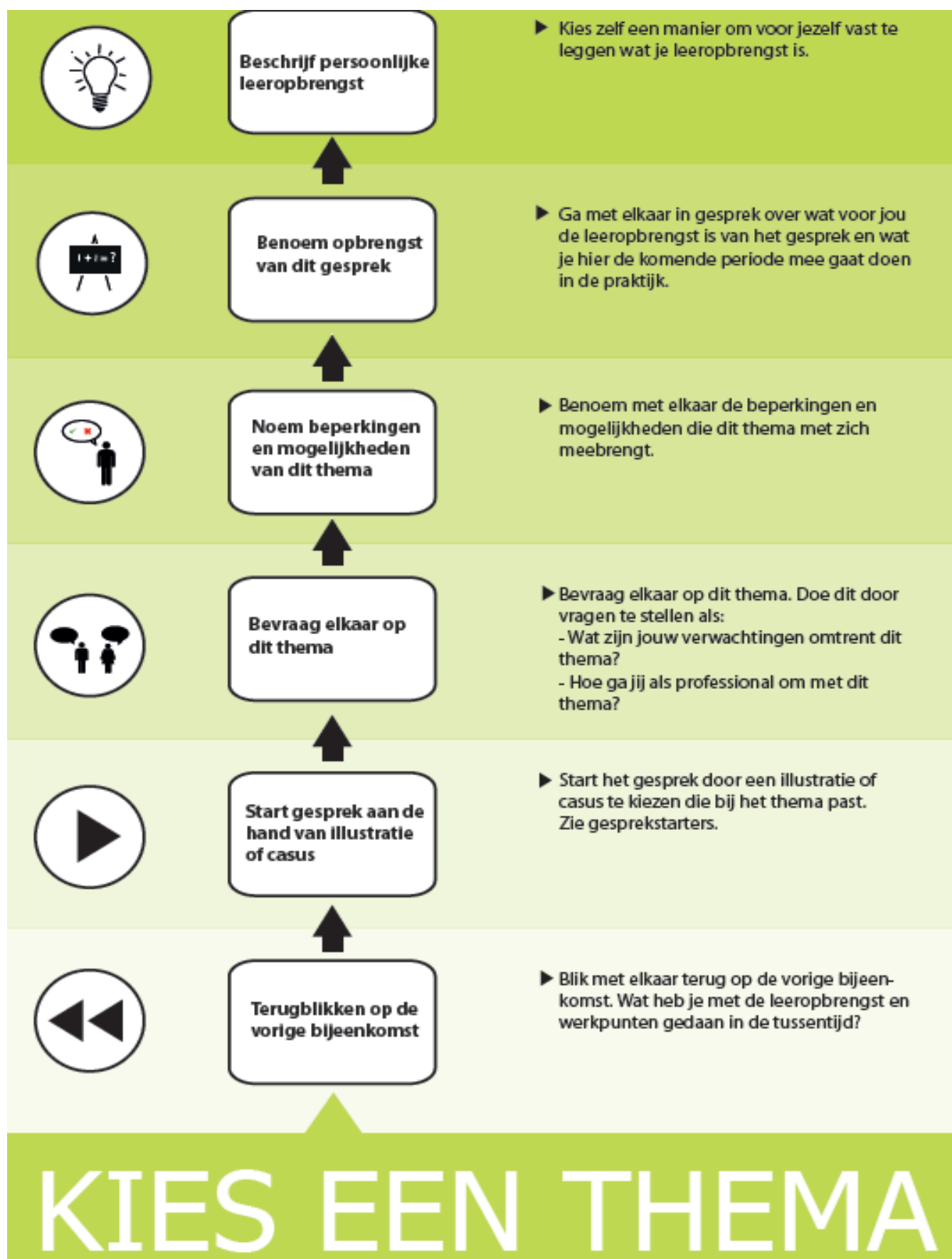

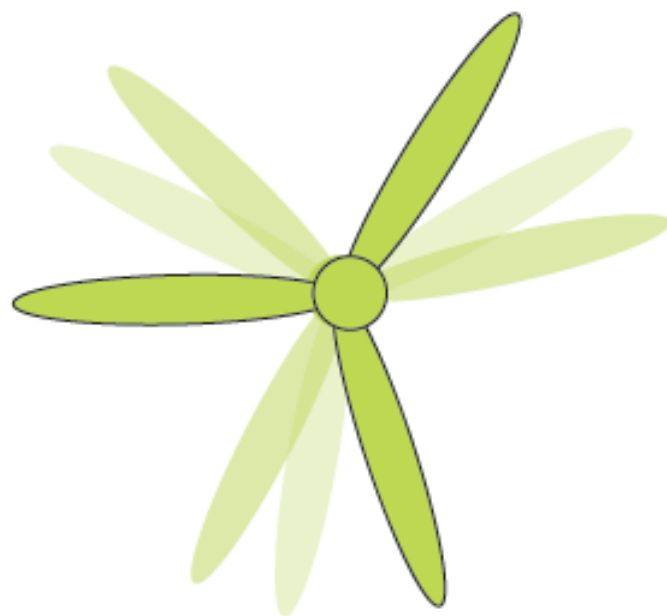
Bijlage 5: Zelfredzaamheid-Matrix

DOMEIN	1 – acute problematiek	2 – niet zelfredzaam	3 – beperkt zelfredzaam	4 – voldoende zelfredzaam	5 – volledig zelfredzaam
Financiën	Geen inkomsten. Hoge, groeiende schulden.	Onvoldoende inkomsten <i>en/of</i> spontaan of ongepast uitgeven. Groeiende schulden.	Komt met inkomsten aan basis behoeften tegemoet <i>en/of</i> gepast uitgeven. Eventuele schulden zijn tenminste stabiel <i>en/of</i> bewindvoering/inkomenbeheer.	Komt aan basis behoeften tegemoet zonder uitkering. Beheert eventuele schulden zelf <i>en</i> deze verminderen.	Inkomsten zijn ruim voldoende, goed financieel beheer. Heeft met inkomen mogelijkheid om te sparen.
Dagbesteding	Geen dagbesteding <i>en</i> veroorzaakt overlast.	Geen dagbesteding maar geen overlast.	Laagdrempelige dagbesteding <i>of</i> arbeidsactivering.	Hoogdrempelige dagbesteding <i>of</i> arbeidstoeleiding <i>of</i> tijdelijk werk <i>en/of</i> volgt opleiding voor startkwalificatie (havo, vwo, of mbo-2).	Vast werk <i>en/of</i> volgt opleiding hoger dan startkwalificatie (havo, vwo, of mbo-2).
Huisvesting	Dakloos <i>en/of</i> in nachtopvang.	Voor wonen ongeschikte huisvesting <i>en/of</i> huur/hypotheek is niet betaalbaar <i>en/of</i> dreigende huisuitzetting.	In veilige, stabiele huisvesting maar slechts marginaal toereikend <i>en/of</i> in onderhuur <i>of</i> niet-autonome huisvesting.	Huishouden heeft veilige, toereikende huisvesting <i>en</i> (huur)contract met bepalingen <i>en/of</i> gedeeltelijk autonome huisvesting.	Huishouden heeft veilige, toereikende huisvesting <i>en</i> regulier (huur)contract <i>en/of</i> autonome huisvesting.
Huiselijke relaties	Sprake van huiselijk geweld, kindermishandeling of verwaarlozing.	Leden van het huishouden gaan niet goed met elkaar om <i>en/of</i> potentieel huiselijk geweld, kindermishandeling of verwaarlozing.	Leden van het huishouden erkennen problemen en proberen negatief gedrag te veranderen.	Relationele problemen tussen leden van het huishouden zijn niet (meer) aanwezig <i>en/of</i> woont alleen.	Communicatie tussen leden van het huishouden is consistent open. Leden van het huishouden ondersteunen elkaar.
	Een gevaar voor zichzelf of anderen <i>en/of</i> terugkerende suïcideideatie. Ernstige moeilijkheden in het dagelijks leven door geestelijke stoornis.	Aanhoudende geestelijke gezondheidsproblemen die het gedrag kunnen beïnvloeden, maar geen gevaar voor zichzelf/anderen. Moeilijkheden in het dagelijks functioneren door symptomen <i>en/of</i> een behandelin.	Milde symptomen kunnen aanwezig zijn <i>en/of</i> enkel matige functioneringsmoeilijkheden door geestelijke problemen <i>en/of</i> behandeltrouw is minimaal.	Minimale symptomen die voorspelbare reactie zijn op stressoren in het leven <i>en/of</i> marginale beperking van functioneren <i>en/of</i> goede behandeltrouw.	Symptomen zijn afwezig of zeldzaam. Goed of superieur functioneren in een groot aantal diverse activiteiten. Niet meer dan de dagelijkse beslomeringen of zorgen.
Lichamelijke gezondheid	Geestelijke gezon	Een (direct/chronische) medische aandoening die regelmatige behandeling vereist wordt niet behandeld. Matige beperking van (lichamelijke) activiteiten tgv een lichamelijke gezondheidpro...	Een (chronische) medische aandoening wordt behandeld maar behandeltrouw is minimaal. De lichamelijke gezondheidproblemen leiden tot een lichte beperking in mobiliteit en activiteit.	Erkent behoefte aan hulp voor de (chronische) medische aandoening. Goede behandeltrouw.	Er zijn geen directe of voortdurende medische problemen.

DOMEIN	1 – acute problematiek	2 – niet zelfredzaam	3 – beperkt zelfredzaam	4 – voldoende zelfredzaam	5 – volledig zelfredzaam
Verslaving	Voldoet aan criteria voor ernstig misbruik/ verslaving. Resulterende problemen zijn zo ernstig dat institutionalisering of hospitalisatie noodzakelijk is.	Voldoet aan criteria voor verslaving. Preoccupatie met gebruiken en/of bemachtigen van middelen. Onthoudingsverschijnselen of afkick ontwijkend gedrag zichtbaar. Gebruik resulteert in ontwijken of verwaarlozen van essentiële activiteiten van het dagelijks leven.	Gebruik binnen de laatste 30 dagen. Aanwijzingen voor aan middelengebruik gerelateerde sociale, werkgerelateerde, emotionele of fysieke problemen. Gebruik interfereert niet met essentiële activiteiten van het dagelijks leven <i>en/of</i> behandeltrouw is minimaal.	Cliënt heeft gedurende de laatste 30 dagen gebruikt maar er zijn geen sociale, werkgerelateerde, emotionele of fysieke problemen ten gevolge van het gebruik zichtbaar. Geen aantoonbaar voortdurend of gevaarlijk middelengebruik <i>en/of</i> goede behandeltrouw.	Geen middelengebruik/ misbruik in de laatste 30 dagen.
Activiteiten Dagelijks Leven	Ernstige beperkingen op alle of bijna alle gebieden van zelfzorg <i>en</i> complexe activiteiten.	Belangrijk probleem op één of meer gebieden van zelfzorg (eten, wassen, aankleden, naar toilet gaan) <i>en</i> meerdere complexe activiteiten worden niet uitgevoerd.	Voorziet in de meeste maar niet alle basis behoeften van het dagelijks leven <i>en</i> de zelfzorg is op peil, maar één of meerdere complexe activiteiten worden niet uitgevoerd.	Voorziet in alle basis behoeften van het dagelijks leven <i>en</i> alleen ondergeschikte problemen (bijvoorbeeld slordig zijn, gedesorganiseerd).	Geen problemen van deze aard <i>en</i> functioneert goed op alle gebieden.
Sociaal netwerk	Gebrek aan noodzakelijke steun van familie/ vrienden <i>en</i> geen contacten buiten eventuele foute vriendenkring of ernstig sociaal isolement.	Familie/ vrienden hebben niet de vaardigheden/ mogelijk heden om te helpen <i>en</i> nauwelijks contacten buiten eventuele foute vriendenkring. Blijvend, belangrijk probleem als gevolg van actief of passief	Enige steun van familie/vrienden <i>en</i> enige contacten buiten eventuele foute vriendenkring. Duidelijk probleem in maken of onderhouden van ondersteunende relaties.	Voldoende steun van familie/ vrienden <i>en</i> weinig contacten met eventuele foute vrienden.	Gezond sociaal netwerk <i>en</i> geen foute vrienden.
Maatschappelijke participatie	Niet van toepassing door crisissituatie <i>en/of</i> in 'overlevingsmodus'.	Maatschappelijk geïsoleerd <i>en/of</i> geen sociale vaardigheden <i>en/of</i> gebrek aan motivatie om deel te nemen.	Nauwelijks participierend in maatschappij <i>en/of</i> gebrek aan vaardigheden om betrokken te raken.	Enige maatschappelijke participatie (bijv. adviesgroep, steungroep) maar er zijn hindernissen zoals mobiliteit, discipline, of kinderopvang.	Actief participierend in de maatschappij.
Justitie	Zeer regelmatig (maandelijks) contact met politie <i>en/of</i> openstaande zaken bij justitie.	Regelmatig (meerdere keren per jaar) contact met politie <i>en/of</i> lopende zaken bij justitie.	Incidenteel (eens per jaar) contact met politie <i>en/of</i> voorwaardelijke straf of - invrijheidstelling	Zelden (minder dan eens per jaar) contact met politie <i>en/of</i> strafblad.	Geen contact met politie. Geen strafblad

Bijlage 6: Propellor Gespreksvoering

PROPELLOR

GESPREKSVOERING

ONTWIKKELD DOOR:

- ▶ P. VAN GURP
- ▶ P. ROTTEVEEL
- ▶ R. WESTSTRATE